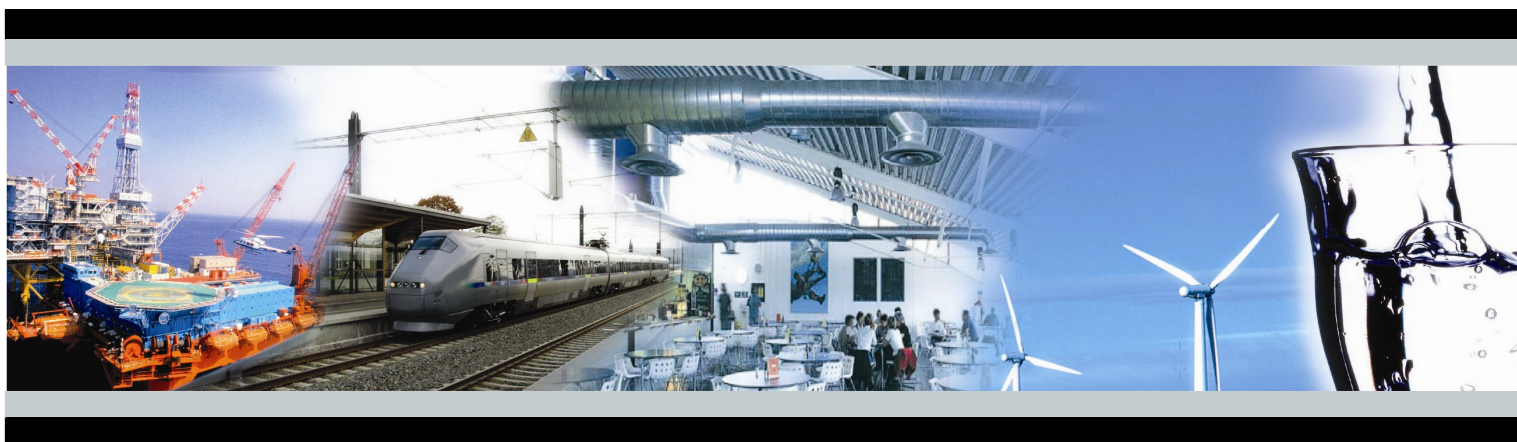

Finansdepartementet

Kartlegging av statlige tilskuddsordninger (postene 70-89) med miljøskadelige konsekvenser

RAPPORT

Kartlegging av statlige tilskuddsordninger (postene 70-89) med miljøskadelige konsekvenser

Rapport nr.: 142231-101-A01	Oppdrag nr.: 142231	Dato: 25.03.2008	
Kunde: Finansdepartementet			
<p>Kartlegging av statlige tilskuddsordninger (innen postene 70-89) med miljøskadelige konsekvenser</p>			
<p>Sammendrag: Utgangspunktet for dette arbeidet er et ønske om en faglig gjennomgang av de direkte negative miljøkonsekvensene av tilskuddsordninger i Statsbudsjettet, begrenset til postene 70-89. Det er gjort en screening av miljøkonsekvenser, ut fra tilskuddsordningenes virkninger på henholdsvis klimautslipp, annen luftforurensning og/eller støy, kjemikalier og miljøgifter, forurensning av vann og hav, biologisk mangfold og naturområder og kulturminner, kulturmiljø- og landskap. I gjennomgangen er det gjort en del avgrensninger for utvalgte ordninger, blant annet inkluderes bare ordninger med antatte konsekvenser innenfor Norges grenser.</p> <p>Kartleggingen viser at innenfor postene 70-89 som utgjør 480 poster og ca. 10 % av totalt statsbudsjett, er det et stort flertall av poster som man må anta ikke har direkte negative miljøkonsekvenser (slik dette er definert og avgrenset i kapittel 1 og 2 i denne rapporten). Videre viser gjennomgangen at det er poster på ni departementers budsjetter som antas å ha direkte negative miljøkonsekvenser. Landbruks- og matdepartementet og til dels Samferdselsdepartementet skiller seg ut som departementer med flest poster – av betydelig størrelse – med negative miljøkonsekvenser. I tillegg er det identifisert poster på budsjettene til henholdsvis Nærings- og handelsdepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet, Miljøverndepartementet, Olje- og energidepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, samt Utenriksdepartementet og Kultur- og kirke departementet.</p> <p>Rapporten gir imidlertid ikke det totale bildet av ordninger på Statsbudsjettet med mulige negative miljøkonsekvenser fordi gjennomgangen altså ikke omfatter alle poster på budsjettet.</p>			
Rev.	Dato	Revisjonen gjelder	Sign.
Utarbeidet av: Kristin Magnussen, Leif Lillehammer, Beate Folkestad Habhab, Bjørn-Otto Dønnum, Mona Mortensen		Sign.:	
Kontrollert av: Kjell Huseby		Sign.:	
Oppdragsansvarlig / avd.: Kjell Huseby/Avdeling for miljørådgivning		Oppdragsleder / avd.: Kristin Magnussen/Avdeling for miljørådgivning	

rao4n2 2007-10-04

FORORD

På oppdrag fra Finansdepartementet har SWECO utarbeidet denne rapporten som kartlegger statlige tilskuddsordninger innen postene 70-89 med miljøskadelige konsekvenser.

Oppdraget har pågått siden slutten av november 2007 fram til mars 2008.

Vi takker berørte departementer for verdifulle innspill til utvalg og metoder og for nyttige kommentarer til et tidligere utkast av denne rapporten.

Sarpsborg, 25. mars 2008

Kristin Magnussen
SWECO

Innhold

1. Innledning og bakgrunn	1
1.1. Formål	1
1.2. Definisjoner.....	1
1.3. Avgrensning.....	2
1.4. 70-89-poster som del av statsbudsjettet.....	3
2. Metode og gjennomføring	5
2.1. Utvelgelse av ordninger som kan ha negative miljøkonsekvenser.....	5
2.2. Utvalg av ordninger for nærmere vurdering av negative miljøkonsekvenser.....	7
2.3. Vurdering av ordninger som kan ha negative miljøkonsekvenser.....	10
3. Vurdering av utvalgte ordninger med hensyn til negative miljøkonsekvenser	12
3.1. Nærings- og handelsdepartementet.....	15
3.1.1. Generelt	15
3.1.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger	15
3.2. Fiskeri- og kystdepartementet.....	25
3.2.1 Generelt	25
3.2.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger	25
3.3. Landbruks- og matdepartementet	31
3.3.1. Generelt	31
3.3.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger innen reindrift.....	32
3.3.3. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger innen skogbruk	35
3.3.4. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger innen jordbruk.....	38
3.4. Samferdselsdepartementet	44
3.4.1. Generelt	44
3.4.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger	46
3.5 Miljøverndepartementet	52
3.5.1 Generelt	52
3.5.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger	52
3.6. Olje- og energidepartementet	54
3.6.1. Generelt	54
3.6.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger	54
3.7. Kommunal- og regionaldepartementet	55
3.7.1. Generelt	55
3.7.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger	56
4. Oppsummering av funn – oversikt og rangering	63
5. Referanser	73

1. Innledning og bakgrunn

1.1. Formål

I det årlige statsbudsjettet er tilskuddsordninger og andre virkemidler med positive miljøeffekter synliggjort mens eventuelle miljøskadelige effekter av tilskuddsordningene er lite synlige. Finansdepartementet ønsker nå å få en faglig gjennomgang av de direkte negative miljøkonsekvensene av tilskuddspostene i statsbudsjettet, begrenset til 480 ordninger innen postene 70 - 89. Av de 480 tilskuddsordningene er det antatt at mange ikke har direkte negative miljøkonsekvenser (for eksempel tilskudd til kultur, utdanning etc.). Disse vurderes ikke i denne utredningen.

Formålet med dette arbeidet har vært å komme fram til hvilke tilskuddsordninger som har de største negative miljøvirkningene samt å presentere hvilken type virkninger de har. Omfanget av virkningene kan være avhengig av tilskuddsordningenes formål og virkeområde samt deres beløpsstørrelse. Virkningene kategoriseres i seks ulike miljøtemaer:

- Utslipp av klimagasser
- Annen luftforurensning og støy
- Utslipp av kjemikalier og miljøgifter
- Forurensning av vann og hav
- Biologisk mangfold og naturområder
- Kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap.

1.2. Definisjoner

Tilskuddsordninger er ett av begrepene som benyttes for subsidier. Med subsidier menes generelt "ordninger" fra myndighetene som gir en gruppe forbrukere eller produsenter en fordel ved å gi dem et tillegg til inntektene eller redusere kostnadene (OECD 2002a).

Denne brede definisjonen eller viktige elementer av den finnes i analyser av subsidier på tvers av sektorer. Terminologien varierer imidlertid en del, blant annet ut fra hva som var formålet med subsidiene da de ble innført. *Subsidier refereres til som overføringer, utbetalinger, tilskudd, støtte, assistanse eller hjelp.*

Når det gjelder definisjonen av hva som menes med en miljømessig skadelig subsidie, er OECDs tidligere studier et godt utgangspunkt:

"En subsidie kan defineres som "miljøskadelig" hvis den oppmuntrer til at mer miljømessig skade finner sted enn hva som ville vært tilfellet uten subsidien" (OECD 2002a).

OECD (2002a) viser til at det er vanskelig å skille subsidier som er potensielt skadelige fra dem som ikke har miljømessige negative konsekvenser, eller som har positive miljøkonsekvenser.

De miljømessige virkningene av støtten avhenger av en rekke forhold blant annet knyttet til måten støtten gis på og forhold som:

- markedet for halvfabrikata og ferdige produkter
- tilgjengelig erstatningsteknologi, produkter og tjenester som er mindre miljøskadelige
- skattesystemet som gjelder
- system for reguleringer og institusjonelt rammeverk.

1.3. Avgrensning

I vår gjennomgang har vi kun sett på "ordninger" som fremstår i form av direkte tilskudd over statsbudsjettet. Vi har ikke sett på støtteordninger (subsidier) som fremkommer som reduserte skatte- og avgiftssatser eller lignende. For eksempel: Subsidiering av industriens energibruk ved at de betaler andre tariffen og avgiftssatser enn forbrukerne, blir ikke fanget opp i rapporten.

En annen viktig presisering er at vi kun har sett på tilskuddsordninger/støtteordninger til privatpersoner, bedrifter og institusjoner, det vil si postene 70-89 på statsbudsjettet. Det innebærer at alle subsidier/støtteordninger som utbetales via andre offentlige institusjoner (for eksempel via direktorater, kommuner, statseide selskap osv) ikke er vurdert i denne rapporten.

Vi har heller ikke sett på "manglende ordninger" – der for eksempel produsenter og forbrukere kan benytte naturressurser uten å betale for de negative eksterne effektene de påfører andre.

Det er også en viktig presisering at vi kun har kartlagt tilskuddsordninger med **negative** miljøkonsekvenser. Vi har ikke foretatt noen form for "nytte-/kostnadsanalyse" der vi veier fordeler og ulemper ved å beholde eller avvikle ordningen.

En siste, men viktig presisering er at det bare er de **direkte** virkningene av tilskuddet som er lagt vekt på. Vi har ikke gått videre og sett på indirekte eller avledede virkninger som også kan gi miljøskadelige effekter. Eksempelvis vil tilskudd til markedsføring av et turisttilbud ikke ha miljøskadelige virkninger i seg selv, selv om konsekvensen av markedsføringsarbeidet over tid kan være mer kjøring med snøscooter på Finmarksvidda som igjen kan gi negative effekter på vegetasjon og fauna (biologisk mangfold). Hvis tilskuddet derimot gis i form av finansiell støtte til en bedrift eller et prosjekt som tilbyr/utvikler miljøskadelige turisme, vil tilskuddet kunne ha en mer direkte miljøskadelig konsekvens. Det kan være vanskelig å trekke klare skillelinjer mellom direkte og indirekte virkninger. Vurderingen avhenger ikke bare av formålet med tilskuddet, men også av hvordan det konkret blir brukt av mottaker.

Det er derfor viktig å ha klart for seg ved lesing av analyse og konklusjoner at denne rapporten ikke har som formål å si noe om "samlet norsk subsidiering" av ulike sektorer, eller "samlet norsk subsidiering med miljømessige skadevirkninger". Vi har kun kartlagt støtteordninger som har miljømessige skadevirkninger og er direkte rettet mot private, bedrifter og institusjoner. Dette kan gi et skjevt bilde av de ulike sektorenes "totale miljøskadelige subsidieringssystem".

I vedlegg 2 har vi gjengitt vurderinger og konklusjoner fra andres arbeid med miljøskadelige subsidier. Det gjelder OECDs studier av temaet, samt "Grønn skattekommissjons" definisjoner av det samme. Videre har vi gjengitt en del norske miljøorganisasjoners synspunkter på miljøskadelige subsidier. Alt dette er interessant bakgrunn for vårt arbeid, men vår oppgave er adskillig mer begrenset enn det som er temaet i de fleste av disse dokumentene.

I Grønn skattekommissjon anses subsidier som kan ha negative miljøkonsekvenser å kunne ta følgende former, som også er i tråd med OECDs vurderinger:

- Direkte støtte over offentlige budsjetter
- Fritak for skatter og avgifter (unntatt miljøavgifter)
- Fritak for miljøavgifter
- Støtte gjennom skjerming mot internasjonal konkurranse
- Andre former for underprising av miljøgoder eller andre varer og tjenester.

1.4. 70-89-poster som del av statsbudsjettet

Statsbudsjettet er inndelt i kapitler som igjen er inndelt i poster. Kapitlene nummereres fortløpende i ulike nummerserier for de ulike departementene mens nummereringen av postene følger et fastlagt mønster hvor postnummeret brukes som kode for hva slags type utgift (eller inntekt) det er tale om. Postnummerseriene er inndelt i følgende avdelinger etter art:

1. Statens egne driftsutgifter:	postene 1-29
2. Nybygg, anlegg mv:	Postene 30-49
3. Overføringer til andre:	Postene 50-89
4. Utlån, statsgjeld mv:	Postene 90-99.

De samlede forslag til utgiftsbevilgninger på statsbudsjettet for 2008 utgjør ca 1 150 mrd kr medregnet lånetransaksjoner og overføringer til Statens pensjonsfond – Utland (tidligere kalt "Oljefondet").

Bevilgninger i utgiftsavdelingen "overføringer til andre" utgjør 79 prosent av de totale bevilgningene på utgiftssiden.

Innen "overføringer til andre" er det tre faste undergrupper:

- Overføringer til andre statsregnskap: Postene 50-59
- Overføringer til kommuneforvaltningen: Postene 60-69
- Andre overføringer: Postene 70-89

Av disse er det postene 70-89 "andre overføringer" som vurderes i denne rapporten. Utgiftspostene i denne undergruppen omfatter overføringer til private, for eksempel husholdninger, organisasjoner, private bedrifter mv og utgjør til sammen ca 456 mrd kr i forslaget til statsbudsjett for 2008. Utgifter under folketrygden utgjør ca 258 mrd av dette. Postene omfatter også overføringer til statlige og kommunale foretak som er organisert som selvstendige rettssubjekter. Dette omfatter blant annet tilskudd til de regionale helseforetakene, som får tilskudd på ca 85 mrd kr i henhold til forslag til statsbudsjett for 2008.

Overføringer til private utenom folketrygden og helseforetakene beløper seg i saldert budsjett for 2008 til ca 115 mrd kr. Dette utgjøre ca 10 prosent av totalt statsbudsjett for 2008. Disse overføringene inkluderer et bredt spekter av ordninger som er forskjellige med hensyn til målgrupper, formål og bevilgningsstørrelse, herunder barnetrygd, kontantstøtte, tilskudd til internasjonale organisasjoner og bistandsmidler (St.prp nr 1 (2007-2008) Gul bok, kapittel 4.1 og 4.2.).

Oversikt over alle de 480 ordningene på post 70-89 fra saldert budsjett 2008 er gjengitt i vedlegg 1.

2. Metode og gjennomføring

Metodisk er det to utfordringer og hovedelementer i dette prosjektet:

- 1) Utvelgelse av ordninger som kan ha negative miljøkonsekvenser
- 2) Vurdering av de utvalgte ordningene som kan ha negative miljøkonsekvenser.

Metoder for og gjennomføring av disse trinnene er beskrevet i avsnitt 2.1 og 2.3. nedenfor, mens resultater av utvelgelsen er presentert i avsnitt 2.2.

2.1. Utvelgelse av ordninger som kan ha negative miljøkonsekvenser

Det forelå på forhånd ingen oversikt over hvilke av de 480 ordningene på 70-89-postene som kunne ha negative miljøkonsekvenser, men det var antatt at mange ordninger ikke har direkte negative miljøkonsekvenser.

I denne del av prosessen gikk vi gjennom de aktuelle tilskuddsordningene for alle departementer. I tillegg til avgrensningene for utredningen (jf kapittel 1), ble ordninger utelatt etter kriteriene som er satt opp og kommentert nedenfor.

Kriterier:

- Tilskudd til administrasjon/drift av foretak, institusjoner og organisasjoner
- Tilskudd til informasjonsarbeid og medier
- Tilskudd til undervisning, utdanning og arbeidsmarkedstiltak
- Tilskudd til kulturelle og kirkelige aktiviteter (med unntak av kirkebygg)
- Tilskudd til FoU og utredninger
- Tilskudd til helse- og omsorgstjenester
- Kontantutbetalinger og rimelige tjenester til privatpersoner med svak økonomi
- Tilskudd til virksomhet utenfor Norges grenser eller som har virkninger utenfor Norges grenser.

I det følgende gis noen kommentarer til kriteriene og deres utslag på utvalg av ordninger:

i) Tilskuddsordninger som går til administrasjon, drift, informasjon, FoU og lignende er definert ut i henhold til disse kriteriene. Drift av bygninger har miljøkonsekvenser (for eksempel valg av oppvarmingsløsning for museer), og FoU kan legge til rette for virksomhet som har miljønegative konsekvenser. Slike effekter anser vi i hovedsak som indirekte, og de er derfor ikke behandlet videre i rapporten. Det finnes imidlertid unntak eller grensetilfeller; for eksempel tilskuddsordninger under statsbankene inkluderer både "rene" FoU-bevilgninger som ikke antas å ha direkte miljøkonsekvenser, og støtte til konkrete prosjekter som kan ha negative miljøkonsekvenser. I slike tilfeller har vi valgt å inkludere ordningene dersom de har en betydelig størrelse.

ii) Utbetalinger over helse- og sosialbudsjett mv til sosial stønad, trygd, barnetrygd, kontantstøtte osv. vurderes ikke nærmere. Slike ordninger kan føre til at mottakerne kjøper flere produkter med negative miljøkonsekvenser, mer transport etc,. Dette anses som indirekte effekter.

iii) I utgangspunktet er alle ordninger over helse- og sosialbudsjettet definert ut i henhold til kriteriene over. Det inkluderer blant annet tilskudd til de regionale helseforetakene. Det kan stilles spørsmålsteget ved posten "kjøp av helsetjenester/reiser til utlandet" som nokså direkte synes å forårsake økt transport. Ordningen er likevel ikke vurdert videre. Denne ordningen samt en rekke andre økonomiske disposisjoner, for eksempel nybygg og rehabilitering, energiøkonomisering, avfallshåndtering osv ved helseforetakene kan sikkert gjøres mer miljøvennlige, men slike vurderinger faller utenfor formålet med denne rapporten.

iv) Alle tilskudd til tiltak utenfor Norge, som ikke berører norske områder er definert ut. Det er ikke tvil om at tilskudd til norsk bistand kan ha negative miljøkonsekvenser. Norske bistandsmidler er spredt på en rekke land, og det er ikke innenfor rammene for dette prosjektet å vurdere miljøkonsekvenser i alle verdensdeler. Vurderingene er derfor begrenset til å inkludere miljøkonsekvenser i Norge. Dette gjelder ikke bare tilskudd til norske bistandsorganisasjoner, men også til andre norske og internasjonale organisasjoner som opererer i utlandet. Også her er det imidlertid grense- og tvilstilfeller, for eksempel knyttet til kapittelposten "nordområdetiltak" under Utenriksdepartementet – der hoveddelen går til områder utenfor Norge, og noe til virksomhet som finner sted i Norge. I dette tilfellet er posten tatt med for videre vurdering.

v) Miljøtilskudd, dvs tilskudd som har til hensikt å beskytte/forbedre miljøet er i hovedsak ikke tatt med. Disse tilskuddene kan ha mindre effekt enn forutsatt, eventuelt også en mulig negativ miljøeffekt (for andre miljøtemaer). Problemstillingene blir imidlertid annerledes: Er ordningen utformet optimalt med tanke på det den skal oppnå, har den uønskede sideeffekter på andre miljøtemaer osv. Slike vurderinger vil inngå i en ordinær evaluering av ordningene, og ikke i denne sammenheng.

vi) Tilskudd med indirekte miljøvirkninger inkluderes ikke, kun de med direkte miljøvirkninger. Det kan i en del tilfeller være vanskelig å skille mellom direkte og indirekte virkninger av ulike tilskuddsposter selv om vi har forsøkt på dette. Et eksempel er tilskudd til Svalbard Reiseliv, som går til drift og administrasjon av reiseliv på Svalbard. Tilskuddet muliggjør og styrker drift av Svalbard Reiseliv – og dermed fremmes reiselivsaktiviteten på Svalbard – noe som kan ha negative miljøkonsekvenser. I slike tvilstilfeller har vi som hovedregel valgt å inkludere tilskuddsordningen. Det er flere slike tvilstilfeller, og det er vanskelig å være helt konsekvent uten å gå svært langt inn i de enkelte ordningene. Det er derfor mulig at vi til tross for våre "hovedprinsipper" kan ha utelatt ordninger i samme kategori.

Praktisk gjennomføring av utvelgelsesprosessen

Utvelgelsesprosessen for å skille ut ordninger som har negative miljøkonsekvenser, ble gjort departementsvis. Utvelgelsen skjedde i praksis i flere trinn fordi noen ordninger var enkle å utelukke fra eller inkludere på listen over ordninger med miljønegative konsekvenser, mens andre måtte studeres nærmere for å kunne avgjøre dette. Utvelgelsen skjedde ved å studere beskrivelse av formål og faktisk bruk av postenes midler i budsjettproposisjonene for de respektive departementene, koblet med bakgrunnskunnskap om de enkelte fagområdene. I tillegg la vi til grunn postens størrelse, slik at marginale ordninger med antatt små direkte miljøkonsekvenser ikke ble med videre.

Når det gjelder utelatelse ut fra postens størrelse, reiser dette spørsmål om man skal se på hver post isolert eller poster under samme kapittel i sammenheng. Poster som totalt er store beløpsmessig, kan inneholde kun en liten del eller underpost som har miljønegative konsekvenser. Vi har i utgangspunktet sett på beløp "per post" eller "del av post".

Resultat av utvelgelsen

Ordninger som ut fra denne utvelgelsesprosedyren ble antatt uten miljømessig betydning ble ikke vurdert videre.

De ordningene som ble vurdert å kunne ha negative miljøkonsekvenser, ble videre sortert i to kategorier. Den ene kategorien synes klart å ha negative miljøkonsekvenser og gis en full gjennomgang med vurdering av miljøkonsekvenser for de aktuelle miljøtemaene.

En annen gruppe ordninger havnet i en mellomkategori. For disse kan vi ikke si at de har direkte negative miljøkonsekvenser på ulike miljøtemaer, men de kan for eksempel ha visse aspekter som kan ha negative effekter, eller de kan sammen med andre ordninger bidra negativt eller de kan ha negative effekter dersom det ikke tas spesielle miljøhensyn osv. Disse ordningene bør ikke ha hovedfokus i vurderingene, men bør heller ikke "glemmes". De er derfor gitt en forenklet vurdering og omtalt for seg selv i vedlegg 4.

2.2. Utvalg av ordninger for nærmere vurdering av negative miljøkonsekvenser

Basert på kriteriene over, har vi altså sortert ordningene som skal vurderes nærmere mht negative miljøkonsekvenser på de enkelte departement og i to kategorier:

- Ordninger som vurderes nærmere med hensyn til negative miljøkonsekvenser. For disse gjøres vurdering av miljøkonsekvenser etter oppskriften i avsnitt 2.3. (merket "VURDERES" i opplistingen nedenfor og tabell 3.1.).
- Ordninger som er gjenstand for en forenklet vurdering (merket "FORENKLET VURDERING" nedenfor).

Nærings- og handelsdepartementet

- Kap 909 Tiltak for sysselsetting av sjøfolk: Post 73: Tilskudd til sysselsetting av sjøfolk (*VURDERES*)
- Kap 922: Romvirksomhet: Post 72: Nasjonale følgemidler (*VURDERES*)
- Kap 937: Svalbard Reiseliv AS: Post 71 Tilskudd (*VURDERES*)
- Kap 938: Omstillingstiltak: Post 71: Omstillingstilskudd til Sør-Varanger (*VURDERES*)
- Kap 2421 Innovasjon Norge:
 - Post 71: Nettverk, profilering og reiseliv – programmer (*FORENKLET VURDERING*)
 - Post 72: Forsknings- og utviklingskontrakter (*VURDERES*)
 - Post 79: Maritim utvikling (*VURDERES*)
- Kap 2426 SIVA SF: Post 70: Tilskudd (*FORENKLET VURDERING*)

Fiskeri- og kystdepartementet

- Kap 1050: Diverse fiskeriformål
 - Post 75: Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene (*VURDERES*)
 - Post 76 Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning (*VURDERES*)
- Kap 2415 Innovasjon Norge, fiskeri- og andre regionalpolitiske tiltak: Post 75: Marint verdiskapingsprogram (*VURDERES*)

Landbruks- og matdepartementet

- Kap 1139 Genressurser, miljø- og ressursregistreringer Post 71: Tilskudd til genressursforvaltning (*FORENKLET VURDERING*)
- Kap 1143: Statens landbruksforvaltning:
 - Post 73 Tilskudd til erstatninger mm ved tiltak mot dyre – og plantesykdommer (*FORENKLET VURDERING*)
 - Post 74: Tilskudd til prosjekt innen planteforedling (*FORENKLET VURDERING*)
- Kap 1147: Reindriftsforvaltningen Post 71: omstillingstiltak i Indre Finnmark (*FORENKLET VURDERING*)
- Kap 1148 Naturskadeerstatninger – og sikring:
 - Post 70: Tilskudd til sikringstiltak med mer (*FORENKLET VURDERING*)
 - Post 71. Tilskudd til naturskadeerstatning (*FORENKLET VURDERING*)

- Kap 1149: Verdiskapings og utviklingstiltak i landbruket: Post 71: Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket (*VURDERES*)
- Kap 1150: Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:
 - Post 70: Markedsregulering (*VURDERES*)
 - Post 73: Pristilskudd (*VURDERES*)
 - Post 74: Direkte tilskudd (*VURDERES*)
 - Post 77: Utviklingstiltak (*FORENKLET VURDERING*)
 - Post 78: Velferdsordninger (*FORENKLET VURDERING*)
- Kap 1151: Til gjennomføring av reindrifftsavtalen:
 - Post 75: Kostnadssenkende og direkte tilskudd (*VURDERES*)
 - Post 79: Velferdsordninger (*FORENKLET VURDERING*)
- Kap 1161: Statsskog SF - forvaltningsdrift: Post 70: Tilskudd til forvaltningsdrift (*FORENKLET VURDERING*)

Samferdselsdepartementet

- Kap 1310: Flytransport: Post 70: Kjøp av innenlandske flyruter (*VURDERES*)
- Kap 1311: Tilskudd til regionale flyplasser: Post 71: Tilskudd til ikke-statlige flyplasser (*VURDERES*)
- Kap 1320: Statens vegvesen: Post 72: Kjøp av riksvegferjetjenester (*VURDERES*)
- Kap 1330: Særskilte transporttiltak: Post 70: Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen-Kirkenes (*VURDERES*)
- Kap 1351: Persontransport med tog: Post 70: Kjøp av persontransport med tog (*FORENKLET VURDERING*)

Miljøverndepartementet

- Kap 1427 Post 72: Erstatning for tap av beitedyr tatt av rovvilt (*VURDERES*)

Olje- og energidepartementet

- Kap 1820: Norges vassdrags- og energidirektorat: Post 73: Tilskudd til utjevning av overføringstariffer (*VURDERES*)

Utenriksdepartementet - Nordområdetiltak

- Kap 118 Nordområdetiltak mv.: Post 70: Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland (*FORENKLET VURDERING*)

Kultur- og kirkedepartementet: Kap 340 Kirkelig administrasjon

- Kap 340 Kirkelig administrasjon: Post 72: Tilskudd til kirkelig virksomhet i kommunene (*FORENKLET VURDERING*)

Kommunal- og regionaldepartementet

- Kap 552: Nasjonalt samarbeid for regional utvikling: Post 72: Nasjonale tiltak for regional utvikling (*VURDERES*)

2.3. Vurdering av ordninger som kan ha negative miljøkonsekvenser

Hver av de utvalgte ordningene ble deretter vurdert med hensyn til effekter for hvert av de ulike miljøtemaene:

- Klimautslipp,
- Annen luftforurensning og/eller støy,
- Utslipp av kjemikalier og miljøgifter,
- Forurensning av vann og hav,
- Biologisk mangfold og naturområder
- Kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap.

Kort beskrivelse av de ulike miljøtemaene med hensyn til mål, tilstand og kilder til utslipp/påvirkningsfaktorer, er gjengitt i vedlegg 3. Flere av tilskuddsordningene har effekter på flere miljøtemaer og den samlede negative miljøvirkningen er vurdert og beskrevet.

Vi gjennomførte en kvalitativ gjennomgang av miljøkonsekvensene med bruk av faglig skjønn for å vurdere graden av negativ miljøkonsekvens for den enkelte tilskuddsordning.

For de ordningene som er vurdert nærmere i kapittel 3, er utgangspunktet metoder som benyttes for konsekvensvurderinger, og som er beskrevet i Håndbok 140 (Konsekvensanalyser, Statens Vegvesen 2006) og Direktoratet for naturforvaltnings Håndbok nr 25 (2004) (for landskap og friluftsliv). Disse metodene er imidlertid forenklet og tilpasset til de mange ulike typer miljøkonsekvenser (klimautslipp, annen luftforurensning og støy, utslipp av kjemikalier og miljøgifter, forurensning av vann og hav, biologisk mangfold, og kulturminner, kulturmiljø- og landskap) og de mange tilskuddsordningene som er vurdert i dette prosjektet.

Tilskuddsordningene er beskrevet med mål, virkemåte og eventuelle miljøkriterier ved tildeling, som bakgrunn for å forstå hva tilskuddet består i og hvilke konsekvenser det kan ha. Tilskuddet omfang i form av beløpstørrelse er et viktig kjennetegn, men også geografisk virkeområde beskrives.

Deretter er antatte negative miljøkonsekvenser av tilskuddsordningen beskrevet og gradert i to ulike grader: "Liten" eller "Stor" negativ miljøkonsekvens for de aktuelle miljøtemaer, markert med henholdsvis **x** og **xx** i Tabell 3.1. Kriteriene som er lagt til grunn for vurderingene av om ordningene har "Liten" eller "Stor" miljøkonsekvens, er:

- Store i norsk sammenheng (i absolutte termer) utslipp eller påvirkninger på miljøtemaene
- Store utslipp eller påvirkninger per tilskuddskrone
- Utslipp av spesielt miljøfarlige stoffer eller påvirkning på spesielt utsatte områder/ biotoper
- Stor utbredelse geografisk
- Postens (eller den del av posten som har negativ miljøpåvirkning) størrelse i kroner.

Grensen mellom "stor" og "liten" negativ miljøvirkning er noe skjønnsmessig satt, og viser en antydning av viktighet heller enn størrelsesorden. En del ordninger kan ha stor negativ miljøvirkning "per tilskuddskrone", men der postens størrelse er liten, eller geografisk virkeområde er lite, vil allikevel tilskuddets "viktighet" for negative miljøkonsekvenser være liten i absolutt betydning.

Et eksempel er tilskudd til omstillingstiltak i Sør-Varanger, som for 2008 er svært begrenset i kroner, slik at den absolutte miljøvirkningen av den grunn blir begrenset, men per "tilskuddskrone" kan det ha relativt stor negativ miljøkonsekvens. I slike tilfeller har vi krysset av for "absolutt effekt", men forsøkt å kommentere at "negativ effekt per tilskuddskrone" kan være stor.

I en del tilfeller kan det være vanskelig å skille den delen av negativ miljøkonsekvens som skyldes akkurat den tilskuddsposten vi vurderer fra konsekvenser av subsidiering via andre poster eller andre mekanismer. I den grad vi er kjent med at "lignende" ordninger finnes utenfor 70-89-postene, har vi kommentert dette. Vi har imidlertid ikke gjort noen grundig kartlegging av andre poster enn 70-89, slik at rapporten gir ikke et fullstendig bilde av dette.

Forenklet vurdering av noen ordninger

For noen ordninger har vi gjennomført en "forenklet vurdering". Disse gis en kort omtale, med en enkel vurdering av ordningen og dens eventuelle negative miljøaspekter. Ordningene som er gitt forenklet vurdering, er gjennomgått departementsvis i vedlegg 4.

3. Vurdering av utvalgte ordninger med hensyn til negative miljøkonsekvenser

I dette kapittelet har vi vurdert nærmere de ordningene vi kom fram til i avsnitt 2.2. med hensyn til negative miljøkonsekvenser.

Oppsummeringen i avsnitt 2.2. konkluderte med en del poster som skulle vurderes og en del som skulle gis "forenklet vurdering". Begge kategorier ordninger oppsummeres i tabellen i dette avsnittet. Ordninger som er merket "vurderes" beskrives fortløpende departement for departement i de følgende avsnitt 3.1.-3.7., mens ordninger som er merket "forenklet vurdering" omtales departementsvis i vedlegg 4.

Før vi presenterer oppsummeringstabellen, minner vi om at vurderingene av tilskuddsordningene er gjort på "kartleggingsnivå" ("screening"). Vi viser til kapittel 1 og 2 for nærmere avgrensinger, vurderingskriterier mv, samt avsnitt 3.1.-3.7. for nærmere begrunnelse for vurderingene av de enkelte tilskuddsordningenes miljønegative konsekvenser.

Tabell 3.1. Oversikt over vurderte ordninger. x illustrerer "liten negativ miljøvirkning" mens xx illustrerer "stor negativ miljøvirkning". Dersom negativ miljøvirkning er fraværende eller ubetydelig, er ruten tom.

Nærings- og handelsdepartementet		Vurdering	Klima	Luftforurensning og støy	Miljøgift/kjemikalier	Forurensning vann og hav	Biomangfold/naturområder	Kulturminner mm
Kap 909 Tiltak for sysselsetting av sjøfolk:	Post 73: Tilskudd til sysselsetting av sjøfolk	VURDERES	xx	xx	xx	xx		
Kap 922: Romvirksomhet:	Post 72: Nasjonale følgemidler	VURDERES	x	x(x)	x(x)			
Kap 937: Svalbard Reiseliv AS	Post 71: Tilskudd	VURDERES	x	x	x	x	x	x
Kap 938: Omstillingstiltak	Post 71: Omstillingstilskudd til Sør-Varanger	VURDERES	x	x		x		(x)
Kap 2421 Innovasjon Norge	Post 71: Nettverk, profilering og reiseliv – programmer	FORENKLET	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom ikke miljøhensyn tas tilstrekkelig hensyn til ved tildeling.					
	Post 72: Forsknings- og utviklingskontrakt	VURDERES	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom ikke miljøhensyn tas tilstrekkelig hensyn til ved tildeling.					
	Post 79: Maritim utvikling	VURDERES	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom det ikke tas tilstrekkelige miljøhensyn ved tildeling.					
Kap 2426 SIVA SF	Post 70: Tilskudd	FORENKLET	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom det ikke tas tilstrekkelig miljøhensyn ved tildeling.					

		Vurdering	Klima	Luftforurensning og støy	Miløgift/kjemikalier	Forurensning vann og hav	Biomangfold/naturområder	Kulturminner mm
Fiskeri- og kystdepartementet								
Kap 1050 Diverse fiskeriformål	Post 75: Tilskudd til nærings tiltak i fiskeriene	VURDERES	x	x				
	Post 76: Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning	VURDERES			x			(x)
Kap 2415 Innovasjon Norge, fiskeri- og andre regionalpolitiske tiltak	Post 75: Marint verdiskapingsprogram	VURDERES	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom det ikke tas tilstrekkelig miljøhensyn ved tildeling.					
Landbruks- og matdepartementet								
Kap 1139 Genressurser, miljø- og ressursregistreringer	Post 71: Tilskudd til genressursforvaltning	FORENKLET	Obs på mulige miljøkonsekvenser mht biomangfold etc.					
Kap 1143: Statens landbruksforvaltning	Post 73 Tilskudd til erstatninger mm ved tiltak mot dyre – og plantesykdommer	FORENKLET	Være obs på om ordningen kan gjøre det mindre lønnsomt å forhindre uheldige episoder.					
	Post 74: Tilskudd til prosjekt innen planteforedling	FORENKLET	Være obs på at utvikling av plantemateriale som gir produktivitetsutvikling også kan forandre mer intensive driftsformer med negative miljøkonsekvenser.					
Kap 1147: Reindriftsforvaltningen	Post 71: omstillingstiltak i Indre Finnmark	FORENKLET	Ikke vesentlige negative miljøkonsekvenser i seg selv, men bør sees i sammenheng med øvrige tilskudd til reindriftsnæringen.					
Kap 1148 Naturskadeerstatninger – og sikring	Post 70: Tilskudd til sikringstiltak med mer	FORENKLET	Enkeltprosjekter kan ha negative effekter ved tiltak i viktige natur- eller kulturmiljøområder. Kan muligens ha mer indirekte negative virkninger.					
	Post 71: Naturskadeerstatninger	FORENKLET	Enkeltprosjekter kan ha negative miljøkonsekvenser dersom ikke tilstrekkelig miljøhensyn tas ved gjennomføring. Kan ha indirekte effekter som i post over.					
Kap 1149: Verdiskapings og utviklingstiltak i landbruket	Post 71: Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket	VURDERES	x	x			x(x)	x(x)
Kap1150: Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:	Post 70: Markedsregulering	VURDERES	xx	xx	xx	xx	xx	xx
	Post 73: Pristilskudd	VURDERES						
	Post 74: Direkte tilskudd	VURDERES						
	Post 77: Utviklingstiltak	FORENKLET	Ordningene bidrar til "økt volum" i landbruksnæringen, men direkte negative miljøvirkninger antas beskjedne.					
	Post 78: Velferdsordninger	FORENKLET						
Kap 1151: Til gjennomføring av reindriftsavtalen:	Post 75: Kostnadsenkende og direkte tilskudd	VURDERES	x	x			xx	
	Post 79: Velferdsordninger	FORENKLET	Tilskudd i seg selv anses ikke å ha vesentlige negative miljøkonsekvenser, men bør sees i sammenheng med øvrige tilskudd til reindriften.					
Kap 1161. Statsskog SF – Forvaltningsdrift	Post 70: Tilskudd til forvaltningsdrift	FORENKLET	En del av tilskuddet kan brukes til oppgaver som kan ha negative miljøkonsekvenser dersom ikke spesielle miljøhensyn tas.					

		Vurdering	Klima	Luftforurensning og støy	Miløgift/kjemikalier	Forurensning vann og hav	Biomangfold/naturområder	Kulturminner
Samferdselsdepartementet								
Kap 1310: Flytransport:	Post 70: Kjøp av innenlandske flyruter	VURDERES	xx	xx				
Kap 1311: Tilskudd til regionale flyplasser:	Post 71: Tilskudd til ikke-statlige flyplasser	VURDERES	xx	xx				
Kap 1320: Statens vegvesen	Post 72: Kjøp av riksvegferjetjenester	VURDERES	xx	xx	xx			
Kap 1330: Særskilte transporttiltak	Post 70: Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen-Kirkenes	VURDERES	xx	xx	xx			
Kap 1351: Persontransport med tog:	Post 70: Kjøp av persontransport med tog	FOR-ENKLET	Produseres sannsynligvis noe mer togtjenester pga tilskuddet, men sannsynligvis en stor del overgang fra andre mer forurensende transportformer. I den store sammenhengen anses ikke det tilskuddet som viktigst å trekke fram mht tilskudd til transport.					
Miljøverndepartementet								
Kap 1427	Post 72: Erstatning for tap av beitedyr tatt av rovvilt	VURDERES					xx	
Olje-og energidepartementet								
Kap 1820: Norges vassdrags- og energidirektorat	Post 73: Tilskudd til utjevning av overføringstariffer	VURDERES	x	x	x	x	x	x
Utenriksdepartementet - Nordområdetiltak								
Kap 118 Nordområdetiltak mv.:	Post 70: Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland	FOR-ENKLET	Deler av innsatsområde 1: Prosjektsamarbeid med Russland, kan ha negative miljøkonsekvenser innenfor Norges grenser, avhengig av valg av konkrete prosjekter som støttes.					
Kultur- og kirke departementet:								
Kap 340 Kirkelig administrasjon	Post 72: Tilskudd til kirkelig virksomhet i kommunene	FOR-ENKLET	Rentekompensasjonsordningen er noe indirekte i og med at det ikke gis direkte tilskudd til istandsetting, kun til å kompensere renter. Kan utløse betydelig virksomhet som kan ha negative miljøkonsekvenser for kirken som kulturminne dersom ikke gjøres i tråd med ivaretagelsen.					
Kommunal- og regionaldepartementet								
Kap 552: Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	Post 72: Nasjonale tiltak for regional utvikling	VURDERES	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom ikke miljøhensyn tas tilstrekkelig hensyn til ved tildeling.					

Når det gjelder de postene som er vurdert, er de av ulik kompleksitet både mht størrelse, underposter/programmer og mulig miljøvirkninger. Derfor er omtalen av de ulike poster noe ulik mht omfang og detaljering. Malen og grunnlaget for vurderingene, er imidlertid det samme.

3.1. Nærings- og handelsdepartementet

3.1.1. Generelt

Nærings- og handelsdepartementet har et overordnet ansvar for næringspolitikken. Dette omfatter bedrifts- og næringsrettede virkemidler som bidrar til forskning, innovasjon, omstilling og internasjonalisering. Forvaltningen av statens direkte eierandeler i selskaper innenfor en rekke sektorer i norsk næringsliv er også Nærings- og handelsdepartementets ansvar.

Nærings- og handelsdepartementets hovedmål er å arbeide for at rammevilkår utformes slik at de legger til rette for størst mulig samlet verdiskapning i norsk økonomi.

Nærings- og handelsdepartementets tilskuddsordninger omfatter støtte til transport, produksjon, reiseliv og omstilling. Siden ordningene er rettet mot utvikling av norsk økonomi, kan de også ha en potensiell negativ påvirkning på miljøet. Ordningene som faller under 70-89-postene er imidlertid små med hensyn til beløp, med unntak av tilskudd til sysselsetting av sjøfolk og de som går til Innovasjon Norge og SIVA. Nedenfor følger en vurdering av relevante ordninger

3.1.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger

A. Kap. 909 Post 73: Tilskudd til sysselsetting av sjøfolk (kr 1 710 000 000)

Nærmere vurdering av tiltaket

1. Mål

Hovedhensikten med posten er at regjeringen ønsker å legge til rette for å sikre vekst i de maritime næringer. Ordningen skal sikre maritim kompetanse og rekruttering av norske sjøfolk, og videre gjøre norske rederier konkurransedyktige.

2. Virkemåte

Tiltaket er stort sett fokusert på støtte via nettolønns- og refusjonsordninger¹ til utvalgte områder innen næringen hvor Norge har kompetanse og særlige fortrinn.

¹ Refusjonsordning for skip i NOR (Norsk Ordinært Skipsregister) og NIS (Norsk Internasjonalt Skipsregister)

3. Hvem mottar tilskuddet

Norske rederier er mottakere.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Rederiene skal delta i tiltak for opplæring av sjøfolk og bidra til en positiv næringsutvikling, bl.a. at rederier som omfattes av nettolønnsordningen innbetaler et beløp pr. ansatt pr. måned til kompetansefondet under Stiftelsen Norsk Maritim Kompetanse.

5. Geografisk virkeområde

Hele Norge, men spesielt kystområdene.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Gitt størrelsen på tilskuddet, hovedmålet som er styrking av næringen (noe som må antas å føre til økt sjøtransport), og at sjøfarten er en av våre mest forurensende næringer, både i forhold til klimagasser og andre utslipp, anses potensiell negativ miljøkonsekvens fra denne posten å være stor. Man kan diskutere i hvilken grad utslipp fra skipsfarten, nasjonalt og globalt, vil påvirkes av nettolønnsordningen under denne posten, men som for øvrige tilskudd til transportvirksomhet i en eller annen form, er det naturlig å anta at det fører til noe økt aktivitet totalt og noe vridning til den subsidierte transportløsningen.

Den norske sjøfarten er en av de næringer som påvirker klima og miljø mest. Sjøfarten består både av innenriks og utenriks sjøfart. Utslippene av klimagasser fra innenriks sjøfart står for omtrent seks prosent av de nasjonale utslippene (SSB 2004), mens utenriks sjøfart bidro til 18 prosent av totale klimautslipp i 2005². Sistnevntes andel av BNP samme år var 1,2 prosent. Målt per tonnkilometer kommer imidlertid skipstrafikken godt ut, sammen med godstransport med tog (jf. Avsnitt 3.4.1.) Sjøfarten har også en stor andel av utslipp relatert til forurensende gasser samt forløpere til bakkenært ozon som påvirker klima. Samtidig har virksomheten tradisjonelt hatt en del utslipp relatert til kjemikalier og miljøgifter, som i neste omgang har påvirket naturområder og biologisk mangfold³ gjennom punktutslipp og uhell i skipsfarten, i tillegg til forurensning av vann og hav. Klimautslippene har påvirkning nasjonalt og globalt mens kjemikalier og miljøgifter har påvirkning lokalt og regionalt.

Som vi ser er sjøfarten en næring som har stor påvirkning på miljø, og da spesielt med hensyn til utslipp av klimagasser, men også flere miljøtemaer som vi så over. Næringen har derfor en spesiell utfordring i henhold til nylig foreslått klimamål for Norge⁴. Støtten på 1,7 milliarder til området er med på å opprettholde en klima- og miljøforurensende næring, og på grunnlag av støttens omfang kan de negative miljøkonsekvensene anses som betydelige. Tabellen nedenfor oppsummerer de negative miljøkonsekvensene for ulike miljøtemaer.

² Nasjonalregnskap og miljø, 1990-2005. www.ssb.no/nrmiljø/main.html

³ Se referanse nr. 2

⁴ Miljøverndepartementet, St.meld. nr. 34 (2006-2007), Norsk klimapolitikk

Tabell 3.2. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp		X	
Annen luftforurensning og/eller støy		X	
Kjemikalier og miljøgifter		X	
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav		X	
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

B. Kap. 922 Post 72: Nasjonale følgemidler for romvirksomhet (kr 36 600 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

De nasjonale følgeprogrammene for romvirksomhet skal bidra til at norske bedrifter oppnår et teknologisk nivå slik at Norge kan høste fra og nyttiggjøre seg den investering som ESA (European Space Agency)-medlemskapet representerer. Det er således en støtte til næringsutvikling i Norge. De nasjonale følgemidlene til romvirksomheten skal blant annet bidra til utvikling av forskning og teknologi som i stadig økende grad rettes inn mot miljøovervåking og jordobservasjon. Særlig relevant er dette for miljøovervåkingen i Nordområdene.

2. Virkemåte

Det er de ulike støttetiltak som tillates i EFTAS overvåkingsorgans regelverk for FoU som legges til grunn for tildeling. Støtte tildeles avhengig av hva slags aktiviteter som støttes og andre faktorer innen statsstøtteregelverket.

3. Hvem mottar tilskuddet

Rombaserte bedrifter i Norge er mottakere.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Tilskudd gis til bedrifter innen følgende programmer:

- i. Industriutvikling (produkter)
- ii. Tjenesteutvikling (innen jordobservasjon, telekommunikasjon og navigasjon)

- iii. Infrastrukturutvikling (med fokus på Norges fortrinn med sin Nordlige beliggenhet)
- iv. Undervisningsutvikling
- v. Nytt initiativ (med fokus på satelittbaserte tjenester)

5. Geografisk virkeområde

Områder/steder relatert til høyteknologi/forskning. Nordområdene.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

De nasjonale følgeprogrammene skal bidra til at norske bedrifter, innen områdene nevnt i punkt 4, oppnår et teknologisk nivå slik at de blir konkurransedyktige i det kommersielle rommarkedet og slik at rombaserte tjenester dekker nasjonale og offentlige behov.

"Tjeneste- og Undervisningsutvikling" samt "Nytt Initiativ"-programmene vurderes ikke å ha noen negativ miljøkonsekvens mens "Industri"- og Infrastrukturutvikling" potensielt kan ha negativ innvirkning på miljø. De to sistnevnte vurderes derfor nærmere, selv om posten er av begrenset størrelse. En av grunnene til dette er mulig infrastrukturutvikling i de miljø sensitive nordområdene.

Omsetningen av norskproduserte varer (og tjenester) var i 2006 5,4 milliarder. Industrirelaterte produkter omfatter satelitt-, kommunikasjon- og navigasjonsnæring samt mer spesifikke produkter innen romfart (bæreraketter, romteleskop, jordobsevasjons- og telekommunikasjonssatelitter etc.). De største aktørene i norsk romrelatert industri er Telenor, Kongsberggruppen, Thrane og Tanberg Televisjon.

Følgemidler for infrastruktur benyttes til å utvikle de fortrinn Norge har ved sin nordlige beliggenhet og for å utnytte spesiell kompetanse knyttet opp mot infrastruktur. For sistnevnte er Gallileostasjonen på Svalbard og utvikling av bakkestasjonen ved Trollbasen eksempler. Disse tiltakene vurderes å ha noe utslipp til luft. Innenfor de andre områder er påvirkningen marginal.

Bedriftene som er involvert i romvirksomheten er i hovedsak høyteknologiske bedrifter. Produktene er avansert elektronikk og relativt små instrumenter. Denne typen virksomheter har gjerne utslipp knyttet til kjemikalier og miljøgifter, og det antas at dette er tilfellet også for aktuelle virksomheter for tilskudd over denne posten. Posten er imidlertid av begrenset størrelse og totalregnskapet for miljøpåvirkning er derfor begrenset i forhold til andre støtteordninger over statsbudsjettet. Negative miljøkonsekvenser knyttet til tilskuddet er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.3. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		Størst relatert til industriutvikling
Annen luftforurensning og/eller støy	X	(X)	Lokalt stor, nasjonalt noe mindre. Størst relatert til infrastruktur-støtte
Kjemikalier og miljøgifter	X	(X)	Lokalt stor, nasjonalt noe mindre. Størst relatert til industriutvikling-støtte
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			Mindre påvirkning, men bør vurderes

C. Kap. 937 Post 71: Svalbard Reiseliv AS (kr 2 000 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Tilskuddet skal bidra til å utvikle et reiseliv i tråd med regjeringens og reiselivsnæringens overordnede mål om bærekraftig og miljøtilpasset turisme på Svalbard. Tilskuddet skal bidra til økt verdiskaping og bedre lønnsomhet for et miljøtilpasset reiseliv, ved å informere, profilere og markedsføre Svalbard som reisemål.

2. Virkemåte

Tilskuddet gis direkte til Svalbard Reiseliv AS for støtte til koordinering av reiselivsutviklingen på Svalbard.

3. Hvem mottar tilskuddet

Tilskuddet gis direkte til Svalbard Reiseliv AS, som er eid av Svalbard Reiselivsråd. Sistnevnte er en sammenslutning av aktører med interesser knyttet til (utvikling av) reiselivet på Svalbard.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Svalbard Reiseliv AS skal bidra til å utvikle et reiseliv i tråd med regjeringens og reiselivsnæringens overordnede mål om bærekraftig og miljøtilpasset turisme på Svalbard. Derfor er kriterier for måloppnåelse for tilskuddet til Svalbard Reiseliv AS knyttet til selskapets

drift på informasjon, kompetansebygging og koordinering samt en miljøtilpasset utvikling av reiselivsnæringen på Svalbard.

5. Geografisk virkeområde

Svalbard

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Tilskuddet kan potensielt påvirke lønnsomhet, drift, informasjonsarbeid, markedsføring for Svalbard Reiseliv AS samt koordinering av reiselivsutviklingen på Svalbard.

Svalbard er et miljøsensitivt område, og tilskuddet anses derfor å ha negative miljøkonsekvenser selv om det ikke går direkte til produkt- og tjenesteutvikling innen reiseliv, dvs det kan diskuteres om tilskuddet har direkte negative miljøkonsekvenser eller om konsekvensene er mer indirekte. De antas allikevel å bidra til å legge til rette for økt reiseliv på Svalbard, og er derfor inkludert i våre vurderinger. Økt reiseliv på Svalbard antas å bidra til økte utslipp knyttet til både luft og vann og til mulige negative konsekvenser for den sårbare naturen og for kulturminner på øygruppen.

Tilskuddet er av begrenset omfang og skal bidra til at Svalbard Reiseliv AS kan opprettholde en koordinerende rolle overfor bærekraftig reiselivsutvikling på Svalbard, slik sett kan det bidra til at de reiselivsaktivitetene som faktisk finner sted, skjer på en "mer miljøvennlig" måte.

Alt i alt anses tilskuddet i begrenset grad å bidra direkte til miljønegative konsekvenser, men fordi naturen på Svalbard er så sensitiv, vurderes alle tilskudd som kan bidra til økt reiseliv å kunne ha negative miljøkonsekvenser. Dette er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.4. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		
Annen luftforurensning og/eller støy	X		
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder	X		
Forurensning av vann og hav	X		
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap	X		

D. Kap. 938 Post 71: Omstillingstilskudd til Sør-Varanger (kr 1 000 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Sikre mangfold i næringsvirksomheten og styrke næringsgrunnlaget i kommunen.

2. Virkemåte

Omstillingsbevilgning fra en vesentlig del av inntektene ved salget av AS Sydvaranger tilbakeført til lokalsamfunnet og kommunen.

3. Hvem mottar tilskuddet

Sør – Varanger kommune.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Tilskuddsmidlene skal brukes til tiltak på følgende seks hovedgrupper:

- a. Havneutbygging
- b. Kirkenes kompetansesenter
- c. Møtested Barentsregionen
- d. Reiseliv/trivsel (badeanlegg)
- e. Veiforbindelser
- f. Kommunalt næringsfond

Kun tilskudd til "Møtested Barentsregionen", "Reiseliv/trivsel (badeanlegg)" og "Veiforbindelser" er relevant i denne sammenheng.

5. Geografisk virkeområde

Sør-Varanger

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Tilskuddet for 2008 er svært begrenset, men historisk er denne posten av et større omfang (111,5 millioner mellom 2001 og 2007). Totalt er tilsagnsrammen på 120 millioner (for alle hovedgrupper), dvs. at det står igjen en pott på 7,5 millioner etter 2008. Resterende midler vil gå til reiseliv/trivsel (badeanlegg), samt prosjektering av veiforbindelse (mellomriksvei til Finland, samt ny innfartsvei til Kirkenes) og utvikling av Saviomuseet.

Det er resterende tilskudd til veiforbindelser som vil kunne ha negativ innvirkning på miljø (historisk må også havneutbygging og reiseliv inkluderes). Veiutbygging har potensielt innvirkning på miljø relatert til klimautslipp (økt transport), økt luftforurensning og støy (transport og anleggsvirksomhet), reduksjon av biologisk mangfold og naturområder (inkludert fragmentering av økosystemer og habitat) samt potensielt på kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap i området. Resterende tilskudd er imidlertid av begrenset størrelse, så påvirkningen er marginal i forhold til større infrastruktur"prosjekter". Negative miljøvirkninger er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.5. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		Kun transport aktuell. Stor påvirkning i forhold til størrelse på tilskudd, men totalt sett marginal ⁵
Annen luftforurensning og/eller støy	X		Kun fra vei og transport
Kjemikalier og miljøgifter			Marginal
Biologisk mangfold og naturområder	X		Størst virkning av veiutbygging ligger i fragmentering av habitat og oppstyking av migrasjonskorridorer
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap	(X)		Kan påvirke potensielle kulturminner i området

E. Kap. 2421, Post 72: Innovasjon Norge, Forskning- og utviklingskontrakter (kr 250 000 000)

1. Mål

Økt samarbeid mellom leverandør- og kundebedrifter om forskning- og utvikling, for å utløse potensialet for innovasjon og verdiskaping.

2. Virkemåte og tiltak

Gjennom bevilgningen til forsknings- og utviklingskontrakter (FoU-kontrakter) gis det støtte i kritiske utviklingsfaser til samarbeidsprosjekter mellom leverandørbedrifter - og kunder om utvikling av nye produkter, produksjonsmetoder eller tjenester. Støtten går både til mindre enkeltprosjekter og større prosjekter hvor potensialet for kommersiell suksess og verdiskaping er særlig stort. Miljøteknologi, maritime næringer, helsesektoren og utvikling av forsvarsmateriell (FoU-kontrakter som blant annet kan legge grunnlag for gjenkjøpsavtaler) er viktige satsingsområder.

3. Hvem mottar tilskuddet

Forutsetningen for finansiell støtte er at det er etablert en kontrakt om utviklingssamarbeid

⁵ Gjelder alle miljøvirkninger

mellom en eller flere leverandørbedrifter på den ene siden og en eller flere kunder på den andre side (som kan være både private og offentlige kunder. OFU - kontrakter er med offentlige kunder og IFU-kontrakter er med private, industrielle kunder). Støtte kan tildeles både til leverandører og kunder som deltar i FOU-kontrakter, gitt at støtten har en utløsende effekt.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Støtten skal frembringe vesentlig ny teknologi og nye løsninger. Den skal utløse prosjekter som ellers ikke ville ha blitt gjennomført, bidra til nye samarbeidsrelasjoner i næringslivet, og prosjektene skal ha et stort markedspotensial.

5. Geografisk virkeområde

Hele Norge (ingen distriktpolitisk avgrensning).

6. Negative miljøvirkninger av tilskuddet

Tilskuddet skal utløse samarbeid og prosjekter som ellers ikke ville kommet i stand. Den direkte virkningen av tilskuddet er dermed at en del utviklingsprosjekter mellom leverandør- og kundebedrifter og noen produkter, metoder og tjenester utvikles, som ellers sannsynligvis/muligens ikke ville blitt utviklet. Andre prosjekter ville blitt gjennomført på et senere tidspunkt dersom de ikke mottok tilskudd.

IFU/OFU-kontrakter er et virkemiddel som har vært i bruk i mange tiår. Det gis tilskudd til produktutvikling innenfor de fleste sektorer (mest til industribedrifter av liten /mellomstor størrelse), og dette fører i de fleste tilfeller til utvikling av nye produkter eller raskere produktutvikling enn om tilskuddet ikke hadde blitt gitt.

Det er ikke mulig å gi noen generell vurdering av negativ miljøeffekter av en så bred ordning, med så vidt stor prosjektportefølje. Vurderingene som er gitt i forbindelse med KRD kap. 552 post 72 vil også gjelde for denne posten (jf. Avsnitt 3.7.2.). For å kunne si noe om miljøeffekter, må miljøeffektene av de enkelte prosjektene og satsingene som har fått tilskudd vurderes.

F. Kap. 2421, Post 79: Innovasjon Norge, Maritim utvikling (kr 25 000 000)

1. Mål

Programmet skal bidra til økt verdiskaping og konkurranseevne i maritim sektor.

Innenfor Innovasjon Norges maritime satsing, skal følgende områder ha særlig høy prioritet:

- Miljø
- Avansert transport og logistikk
- Krevende miljøvennlige maritime operasjoner, herunder operasjoner i nordområdene.

2. Virkemåte og tiltak

Programmet skal legge til rette for tettere klyngesamarbeid innen maritim forskning og innovasjon. Ordningen retter seg mot prosjekter som tar sikte på å:

- utvikle nye, lønnsomme og konkurransedyktige produkter, tjenester, produksjonsmetoder og markeder for de maritime næringene.
- styrke innovasjonsevnen i de maritime næringene gjennom økt samarbeid mellom bedrifter, kunnskapsmiljøer og myndigheter.

3. Hvem mottar tilskuddet

Ordningen retter seg mot bedrifter som er en del av eller har tilknytning til de maritime næringene, og omfatter således verft, utstysprodusenter, rederier, samt forskings-, tjeneste- og konsulentmiljøer. Prosjektene må gjennomføres i Norge. Ordningen gjelder både for små og store bedrifter.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Ved vurdering av støtte til prosjekter som kommer inn under ordningen, legges det blant annet vekt på innovasjonsgrad, lønnsomhet, markedspotensial og i hvilken grad prosjektene kan lede fram til kommersiell anvendelse og lønnsomhet.

5. Geografisk virkeområde og størrelse på bevilgning

Prosjektene gjennomføres i Norge og berører først og fremst kysten og Nordområdene. For 2008 er bevilgningen til Maritim utvikling på 25 millioner kroner. Av disse er 10 millioner kroner øremerket utvikling av teknologi som kan bidra til reduksjon av NOx-utslipp.

6. Negative miljøvirkninger av tilskuddet

Tilskuddet skal gå til å utløse samarbeid og innovative prosjekter som ellers ikke ville kommet i stand. Den direkte virkningen av programmet vil dermed i hovedsak være mer kunnskap og nye teknologiske løsninger, herunder miljøteknologi og miljøtilpassede løsninger.

Det antas ikke at tilskuddet på 25 mill per år direkte vil påvirke omfanget av skipstransport eller olje- og gassvirksomhet i sårbare områder, men at det kan bidra bedre miljøløsninger og økt lønnsomhet. Dette kan sin tur legge til rette for og stimulere til økt aktivitet, men andre rammebetingelser vil være avgjørende for en slik utvikling.

Den direkte virkningen av tilskuddet er mer kunnskap og anses ikke å ha negative miljøeffekter. De teknologier og løsninger som støttes, kan imidlertid ha negative miljøkonsekvenser på sikt. For å vurdere dette nærmere, må en igjen eventuelt vurdere de enkelte prosjekter som har fått støtte, noe som ligger utenfor rammene for denne studien.

3.2. Fiskeri- og kystdepartementet

3.2.1 Generelt

Generelt er støtteordningene innen fiskerinæringen knyttet til direkte utbetaling av støtte til den enkelte fisker (eller fiskefartøy), investeringsstøtte og generell driftsstøtte eller tjenesteyting uten inndekning av kostnadene (for eksempel knyttet til infrastrukturinvesteringer).

En gjennomgang av de ulike postene (70-89-poster) i budsjettet for Fiskeri- og kystdepartementet identifiserer to ordninger innenfor kapittel 1050 som bør vurderes nærmere. Dette kapitlet omfatter tilskudd til ulike formål knyttet til fiskeri- og fangstnæringen, herunder ordninger som tidligere var finansiert over fiskeriatvaten, tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning i fiskeflåten og tilskudd til NOx-reduserende tiltak i fiskeflåten. Av disse er det postene 75: "Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene" og Post 76 "Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning" som i henhold til tidligere siling bør vurderes nærmere.

I tillegg er "Marint Verdiskapingsprogram" vurdert.

3.2.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger

A. Kap. 1050 Post 75: Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene (kr 54 000 000)

1. Mål

Formålet med ordningen er å legge til rette for at de deler av fiskeri- og fangstnæringen som har begrenset driftsgrunnlag og mobilitet, men som er viktige for næringsaktiviteten i enkelte lokalmiljøer, kan videreutvikle og utvikle sin aktivitet.

2. Virkemåte

Midlene benyttes til å dekke de ordningene som ble videreført etter at fiskeriatvaten mellom staten og Norges Fiskarlag ble sagt opp fra 1 januar 2005, gjennom føringstilskudd, tilskudd til selfangstnæringen, garantilottordningen og opprydding av tapte fiskeredskap.

3. Hvem mottar tilskuddet

1) Føringstilskudd – Midlene fordeles etter søknad til føringordningene som administreres av salgslagene. Tilskuddets størrelse i 2007 var 25 millioner.

2) Selfangst – Deltakende fartøy (4-5) samt mottaksapparat og prosjekter som bidrar til produkt- og markedsutvikling. Tilskuddsstørrelsen i 2007 var 16 millioner.

3) Garantilott – Administreres av garantikassen for fiskere i henhold til forskrift for garantiordningen for fiskere. Tilskuddets størrelse i 2007 var 5 millioner.

4) Fiskeforsøk og utvikling – Administreres av Fiskeridirektoratet. Tilskuddets størrelse i 2007 var 4 millioner kroner.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

- 1) Føringsstilskudd – Midlene skal legges til rette for å utnytte fiskeressursene i områder med mottaks- og/eller avsetningsproblemer.
- 2) Selfangst – Skal bidra til at fastsatte kvoter på grønlandssel blir tatt.
- 3) Garantilott – Skal sikre at fiskerne, i første rekke på de minste fartøyene, opprettholder en viss minsteinntekt dersom fisket slår feil. Tilskuddet er svært begrenset og eventuelle negative miljøvirkninger antas marginale, og vurderes ikke videre.
- 4) Fiskeforsøk og utvikling – skal bidra til at arbeidet med fjerning av fiskeredskaper opprettholdes. Tilskuddet er svært begrenset og miljøvirkningene antas marginale – og til dels positive og vurderes ikke videre.

5. Geografisk virkeområde

Kystområdene i Norge omfattes av ordningen.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Føringsstilskudd: Tilskuddet bidrar til at områder med mottaks- og/eller avsetningsproblemer allikevel vil kunne transportere råvarene for videreforedling. Miljøkonsekvenser av føringsstilskuddet er derfor i all hovedsak relatert til økt transport på sjø og land til produksjonsanlegg og til områder med ledig kapasitet, og dermed til klimautslipp og andre utslipp relatert til økt transport. Andre miljøkonsekvenser er marginale. Oppsummering av negative miljøkonsekvenser er gitt i tabell 3.6. nedenfor.

Selfangst: Tilskuddet fører til at denne næringen som ellers har svak lønnsomhet, blir levedyktig. Det er 4-5 båter som mottar brorparten av tilskuddet. Miljøkonsekvenser fra tilskuddet er derfor i hovedsak relatert til sjøtransport utført av disse fartøyene. Utslipp/forurensning fra en håndfull fartøyer i den store sammenheng er marginal, men hvis en ser på ren økonomisk verdi av næringen og da for eksempel klimautslipp per investert krone vil denne være forholdsvis høy. Fangsten fører ikke til reduksjon av biologisk mangfold, da populasjonen av grønlandssel er stor i forhold til fangstkvoter. Oppsummering er gitt i tabell 3.7. nedenfor.

Tabell 3.6. Negative miljøvirkninger av tilskuddet for de enkelte miljøtemaer

Føringstilskudd	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		Rel. store utslipp per krone, men nasjonalt sett beskjedne
Annen luftforurensning og/eller støy	X		
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

Tabell 3.7. Negative miljøvirkninger av tilskuddet for de enkelte miljøtemaer

Selfangst	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		
Annen luftforurensning og/eller støy	X		
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

B. Kap. 1050 Post 76: Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning (kr 22 500 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Målet med ordningen er å redusere overkapasiteten i fiskeflåten gjennom kondemnering av fartøy med deltakeradgang.

2. Virkemåte

Strukturavgift og strukturfond for kapasitetstilpasning av fiskeflåten ble iverksatt for en femårsperiode fra 1. juli 2003. Ordningen forvaltes av Innovasjon Norge. Fondet er delvis finansiert av næringen (50%) gjennom en strukturavgift som er pålagt fiskeflåten.

Bevilgningen for 2008 er foreslått til 22,5 millioner kroner, som i sin helhet skal disponeres i løpet av 1. halvår. Av dette finansieres halvparten av næringen. Etter 1. juli 2008 skal det gjennomføres en evaluering av strukturfondet.

Kvoter fra fiskebåtene som blir kondemnert blir tildelt andre fiskere/fiskefartøy.

3. Hvem mottar tilskuddet

Eiere av fiskefartøy (fartøy mindre enn 15 meter) ved kondemnering av fartøy.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Kravet er at fartøy kondemneres. SFT/MD/Fylkesmannen skal være med i prosessen vedrørende kondemneringen.

5. Geografisk virkeområde

Kystområdene i Norge, og en stor andel i Nord-Norge. Blir tildelt etter søknad til departementet.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Ordningen ble etablert for å redusere overkapasitet i fiskeflåten. Ordningen fører til at fiskefartøy tas ut av næringen. Det blir altså færre fiskebåter i aktivitet – for å fiske antatt samme mengde fisk.

Det at båter tas ut av drift og at samme fiskemengde fiskes betyr et færre antall båter, og tilsier det i utgangspunktet mindre energiforbruk og tilhørende utslipp hvis ikke økte kvoter betyr økt transport hos de båtene som får tildelt nye kvoter. Konsekvensene for utslipp fra fiskeflåten er derfor vanskelig å forutsi. Kondemneringstilskuddet gis etter søknad og har derfor ingen spesifikk geografisk lokalitet. Men fordi det er mindre og eldre fartøy som dette i hovedsak er aktuelt for, vil tilskuddet bli kanalisert til områder der det er størst andel av disse.

Større og mer moderne fartøy får i hovedsak tildelt de "frigjorte" kvotene. Kondemneringen foretas ved de aktuelle lokaliteter med oversyn av SFT/MD og eventuelt fylkesmannen. Det er retningslinjer for gjenbruk av materiale. Kondemneringen vil føre til noe lokal forurensning fra materiale og miljøgifter, men på grunn av oversyn fra myndighetene foregår dette i utgangspunktet i kontrollerte former. Små og eldre båter som kondemneres kan representere kulturminner knyttet til kystkultur. Dersom Riksantikvaren mener en båt er verneverdig, slipper man imidlertid å hogge opp fartøyet slik at de "mest verneverdige" skulle være sikret. Antatte negative miljøvirkninger er oppsummert i tabellen under.

Tabell 3.8. Miljøvirkninger av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp			
Annen luftforurensning og/eller støy			
Kjemikalier og miljøgifter	X (Nasjonalt)	X (Svært lokalt)	Kun av svært lokal art og regulert av SFT/MD/Fylkesmann
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap	(X)		Små og eldre båter kondemneres, kan representere kulturminner knyttet til kystkultur

C. Kap. 2415, post 75: Innovasjon Norge, Marint verdiskapningsprogram (kr 75 000 000)

1. Mål

Målet er å heve kompetansen og sørge for økt lønnsomhet for bedrifter og bransjen knyttet til norsk sjømatproduksjon.

2. Virkemåte

Hensikten er å styrke verdikjedene gjennom samarbeid, for derigjennom å styrke konkurranseevnen og muligheten for å oppnå en merpris i sluttmarked. Eksempler på programmets tilbud er: kompetanseprogram, nettverk og støtte til utplassering i viktige markeder.

I den nye satsingen skal det blant annet fokuseres på oppdrett av torsk basert på kunstig klekket yngel og oppdrett av villfanget fisk. Av andre områder kan blant annet nevnes

kommersiell utnytting av marine biprodukter og bioteknologi, kunnskapsutvikling, bedre logistikk, utvikling av teknologi, merking/sporing av fisk mv.

Programmet er delt inn i følgende områder/tiltak:

Bedriftsnettverk: Innovasjon Norge støtter bedrifter som er villige til å inngå forpliktende samarbeid med andre aktører i bransjen. Hensikten er å finne konkurransefortrinn, og styrke disse. Innovasjon Norge kan støtte prosessledelse, planleggingsarbeid og markedsføringsinitiativer.

Markedskompetanse: Denne delen av programmet er en ren kursserie i fagene strategi og markedsføring,

Traineeordning: Innovasjon Norge støtter en traineeordning for nøkkelpersonell hos sjømataktører.

Internasjonalisering: Innovasjon Norge deltar på internasjonale messer og andre markedsføringsarenaer, for å promotere norsk sjømat. Dette dreier seg om en aktivitet i direkte regi av Innovasjon Norge.

Omstilling: Innovasjon Norges omstillingsprogram i konteksten marint verdiskapningsprogram dreier seg om å studere kystområder i Norge med særlig behov for omstilling. Programmet fokuserer på mulige synergieffekter mellom sjømatproduksjon og for eksempel reiseliv. Programmet vil snart gå inn i neste fase, der fokus er hvordan hjelpe konkrete bedrifter med en slik omstilling

Utviklingstiltak: Dette er et nytt tiltak under programmet, og fokuserer på å realisere mindre utviklingsprosjekter basert på konkrete behov som bedriftsnettverkene har i sin markedstilpasning.

3. Hvem mottar tilskuddet

En hoveddel av midlene er gått til tiltak/prosjekter i næringen som er fylkes- og kommuneovergripende, og som er internasjonalt rettet.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Programmet omfatter 6 tiltak, som beskrevet ovenfor. For de tre første tiltakene finnes det offentlige søknadsskjemaer. For tiltaket bedriftsnettverk operer man med følgende kriterier:

- At potensial for økt verdiskaping samt konkurransefortrinn som skal utvikles er tilstrekkelig beskrevet
- At realistiske mål er definert (målbare og tidsfestet)
- At en kvalifisert prosjektleder er på plass
- At deltakernes forpliktelser er omtalt

- At økonomisk gjennomføringsevne er beskrevet

5. Geografisk virkeområde

Hele Norge, men med en hovedtygde av prosjekter i nord og på Vestlandet. Bevilgningen på posten i 2006 var 40 mill. kroner, i 2007 65 mill. For 2008 er det bevilget 75 mill kroner.

6. Negative miljøvirkninger av tilskuddet

Nytten av dette programmet for sjømatnæringen kommer i form av økt kompetanse, økt samarbeid med andre aktører, samt i noen grad direkte markedsføringsstøtte.

Utover kompetanseoppbygging vil programmet sannsynligvis være direkte med å øke eksporten av norsk sjømat til utlandet, blant annet ved Innovasjon Norges promotering internasjonalt.

Havbruk vil generelt innebære utslipp av miljøskadelige stoffer, og miljørisiko i forhold biologisk mangfold. Eksport av sjømat til utlandet medfører dessuten CO₂-utslipp. Forutsatt at programmet direkte øker mengden produsert og eksportert sjømat, vil det også ha negativ effekt på disse miljøtemaene.

3.3. Landbruks- og matdepartementet

3.3.1. Generelt

OECD (2002b) oppsummerer generell kunnskap når det gjelder miljøkonsekvenser av ulike støtteordninger i landbruket. Generelt er miljøkonsekvensene i stor grad avhengig av tilskuddenes virkninger på bruksnivå og spesielt hvordan de virker med hensyn til hvor intensivt (bruk av innsatsfaktorer) eller ekstensivt (bruk av landareal) landbruksproduksjonen skjer.

Jo nærmere tilskuddsordningen er forbundet med produsert mengde, desto større er presset på miljøet. Altså, i desto større grad ordningene gir incentiv til økt produksjon av spesifikke landbruksprodukter, jo større blir arealene med monokultur, jo sterkere blir presset på intensivisering av driften (mer innsatsfaktorer og mer utslipp) og jo større blir presset på å ta i bruk (også miljømessig sårbart) areal i produksjon (OECD 2002b).

Fordi det innen landbruksdepartementets ansvarsområde er mange tilskuddsordninger som skal vurderes mht miljøkonsekvenser og fordi det er flere "næringer", vil vi i den videre vurderingen systematisere gjennomgangen mht tilskuddsordninger for hhv reindrift, skogbruk, jordbruk og "ordninger på tvers av næring" (sistnevnte er kun gitt "forenklet vurdering" og finnes i vedlegg 4).

3.3.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger innen reindrift

A. Kap 1151. Post 75 Kostnadssenkende og direkte tilskudd og post 79: Velferdsordninger (kr 49 200 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Tilskudd over post 75 skal "medvirke til å fremme en bærekraftig reindrift, kvalitet, produktivitet, heve inntekten og virke utjevnerende mellom enheter i næringen."

2. Virkemåte

Post 75 inneholder flere underposter.

Underpost 75.11. Frakttilskudd for å jevne ut pris på reinkjøtt til reineiere i ulike distrikter. Frakttilskudd gis til frakt av slakt fra slakteanlegg til fryseanlegg. I dag er mobile slakteanlegg i bruk i tilnærmet samtlige reinbeiteområder, og det er fra feltslakteriene man i hovedsak frakter skrottene til fryseanlegg fordi feltslakteriene ikke har frysekapasitet (LMD pers.med. mars 2008).

Frakttilskuddet er av begrenset størrelse (2-3 mill kr per år), men som alle transporttilskudd, må man kunne anta at det fører til mer transport og dermed mer utslipp enn det som ville vært tilfelle uten tilskudd, det vil si forårsaker negativ miljøeffekt.

Underpost 75.12. "Tilskudd til driftsenheter og tamreinlag" består av følgende tilskudd: produksjonspremie, driftstilskudd, kalveslaktetilskudd, og ektefelle tillegg.

Formålet med tilskuddet "Produksjonspremie" er å premiere innsats, produksjon og videreforedling i næringen. Driftsenhetenes produksjonspremie blir regnet med 25 % av avgiftspliktig salg av kjøtt og biprodukt fra rein. Videre blir det utbetalt produksjonspremie for andre avgiftspliktige inntekter fra videreforedlede produkter fra rein. Ved salg av livdyr blir det regnet produksjonspremie bare i nærmere bestemte tilfelle. Det blir ikke utbetalt produksjonspremie for avgiftspliktig inntekt som overstiger 400 000 kr per driftsenhet og 1 000 000 kr per tamreinlag. (I ny reindriftslov har man gått bort fra begrepet driftsenhet og erstattet dette med sidaandel (LMD pers.med. mars 2008). Siden beskrivelsen av postene baserer seg på budsjettproposisjonen for 2008 der driftsenheter er brukt i beskrivelsene, har vi imidlertid benyttet denne betegnelsen i denne rapporten.)

Driftstilskudd har som formål å kompensere for noen av utgiftene i reindriften. Tilskuddet blir utbetalt som en sats på 10 000 kr per driftsenhet i alle reinbeiteområder. I de driftsenheter der

kvinner står som enkeltinnehaver og/eller driftsinnehaveren er under 30 år, er driftstilskuddet 25 000 kr.

Det utbetales ekstra driftstilskudd på kr 35 000 (2008-budsjett) til driftsenheter der begge ektefeller praktiserer aktiv reindrift (faller bort dersom ektefelle har over et visst beløp i inntekt utenfor reindriften).

Kalveslaktstilskudd gjelder slakt i perioden 15.8-31.12 for å stimulere til størst mulig høstslakting, i henhold til LMD (2007).

Underpost 75.13: Distriktstilskudd skal medvirke til at reinbeitedistriktene skal kunne ta økt medansvar for utvikling av næringen i en bærekraftig retning. I tillegg skal tilskuddet gi grunnlag for avløsning under sykdom og svangerskap utover de allmenne ordningene i Folketrygden.

Underpost 75.18. Tidligslaktetilskudd i Finnmark og Troms ble innført på grunn av de særlig store problemene knyttet til vinterbeiter i Finnmark og Troms. Formålet med ordningen er å medvirke til at rein blir slaktet tidlig på høsten for å redusere trykket på marginale lavbeiter samt for å oppnå best mulig kvalitet på kjøtt og biprodukter.

Post 79 Velferdsordninger omfatter tilskudd til medlemsavgift i Folketrygden og sykepengeordningen. Forskjellen mellom den avgiften som er fastsatt for selvstendig næringsdrivende og den avgiften som betales av den enkelte reineier (som tilsvarende det lønsmottakere betaler) dekkes av staten gjennom reindriftsavtalen.

I tillegg dekker denne tilskuddsordningen innbetaling til sykepengeordning som dekker tilleggspremien for økte sykepenger fra 65 til 100 prosent av inntektsgrunnlaget for sykdom utover 16 dager. Fødselspenger blir også gitt med 100 prosent av inntektsgrunnlaget.

3. Hvem mottar tilskuddet

Reineiere mottar tilskuddet. I henhold til reindriftsloven fra 2008 er det sidaandelsinnehavere som tilfredsstillende bestemte vilkår som mottar tilskudd over reindriftsavtalen (LMD pers.med. mars 2008).

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Tilskudd over reindriftsavtalen gis til reineiere (sidaandelsinnehavere) som tilfredsstillende visse vilkår. Det er blant annet et generelt krav om at sidaandelen ikke må ha over 600 rein og minimum kr 50 000 i avgiftspliktig inntekt (LMD pers.med. mars 2008).

De direkte tilskuddene har i tillegg en del begrensninger som har til hensikt å hindre miljønegative konsekvenser eller bedre ressursforvaltningen i næringen.

5. Geografisk virkeområde

Reindriftsområder i ulike deler av landet. En del tilskuddsordninger er begrenset til ulike reinbeiteområder.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddene

Man må kunne anta at alle disse tilskuddene bidrar til at det er større produksjon (antall dyr og produsert mengde kjøtt med mer) i reindriften enn det som ville vært tilfelle uten tilskudd. Den posten som isolert stimulerer mest til "økt" reinproduksjon, er sannsynligvis "produksjonspremien" som utbetales som en viss prosent per kg kjøtt solgt (og tilsvarende prosentsats av andre næringsinntekter). Driftstilskudd og velferdsordningene er "produksjonsnøytrale" og bidrar ikke isolert til økt produksjon, men bidrar sannsynligvis til at flere driftsenheter finner det lønnsomt å drive med reindrift.

Tilskudd til kalveslakt og tidlig slakt skal motvirke overutnyttelse av marginale beiter. Tilskuddet bidrar imidlertid også til at det "lønner seg" å ha mange dyr som kan kalve og slaktes (tidlig) selv om hensikten er å sørge for at simlene får best mulig forhold under vinterperioden (som er den marginale perioden).

Produksjonssubsidiens avhengighet av at inntekten ikke overstiger visse summer, kan (og vil normalt) bidra til at det blir flere enheter i næringen enn det som ellers ville vært tilfelle. Selv om reindriften er en naturbasert næring der mange naturgitte forhold er med på å styre reinens bruk av områdene, kan også tilskuddenes utforming bidra til å fordele rein på ulike beiteområder, og ikke nødvendigvis ut fra hva som er det beste sett ut fra hvilke (natur)ressurser som går med per kg produsert reinkjøtt.

Det antas at ovennevnte ordninger har en vesentlig effekt på reindriften i Norge fordi de bidrar til at reindriften har en langt bedre økonomi, og dermed et større omfang av reindriftsnæringen.

De fleste av tilskuddsordningene innen reindriften er produksjonsnøytrale (selv om de generelle kriteriene for å komme innunder ordningene ikke er det, jf. Punkt 4) og stimulerer dermed ikke direkte til økt produksjon. Samtidig fører ordningene samlet sett til et høyere nivå i næringene enn det en ellers ville hatt. Dersom det for eksempel er problemer med beitearealer bidrar også generelle støtteordninger til et "for høyt" nivå i næringen. Selv om økt verdiskaping også kan skje ved å øke inntjeningen per rein (dvs produktiviteten) samt bearbeiding av kjøtt og biprodukter, må det antas at tilskuddsordningene også gir økt antall dyr. Kalveslakteordninger, tidligslaktetilskudd etc tyder jo nettopp på at det er "for høyt" dyrenivå i næringen i forhold til beitearealene (særlig vinterbeiteareal), særlig på Finnmarksvidda, men også i Troms, noe som kan føre til negative miljøkonsekvenser.

Den mest negative miljøkonsekvenser knyttet til "for mye" rein er sannsynligvis nedbeitingen av områder spesielt på Finnmarksvidda.

Frakttilskuddet har negative miljøeffekter ved at det stimulerer til mer transport enn en ellers ville hatt og dermed økt bruk av brennstoff og økte utslipp, men tilskuddsposten er liten målt i

kroner. Det er usikkert hvor stort effektiviseringspotensialet i logistikken er og dermed hvor stor miljøeffekt tilskuddet har.

Negative miljøkonsekvenser knyttet til tilskuddsordningen er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.9. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		Knyttet til frakttilskudd
Annen luftforurensning og/eller støy	X		Knytte til frakttilskudd
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder		X	Gjelder også overbeting på Finnmarksvidda
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

3.3.3. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger innen skogbruk

A. Kap. 1149 Post 71: Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket (kr 38 674 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Tilskudd over denne posten inkluderer tilskudd til verdiskapingstiltak som Trebasert Innovasjonsprogram og andre tiltak som tar sikte på økt verdiskaping i verdikjedene fra skog til marked.

2. Virkemåte

Størstedelen av denne posten går til "Trebasert innovasjonsprogram". Hovedmålsettingen for dette programmet er økt bruk av tre og økt lønnsomhet i hele verdikjeden. I strategier som ligger til grunn for arbeidet er det lagt vekt på å stimulere til kompetanseutvikling, stimulerer til leverandør- og produktutvikling, utvikle pionerprosjekter, initierer og medvirke til rasjonell logistikk, arbeide for økt kvinne medvirkning i næringen og arbeide for sterkere medvirkning og engasjement i virkemiddelapparatet og knyttet til innovasjon i skog og trenæring.

Bedriftsrettede prosjekter vil vær et sentralt område i 2008, da det ventes større aktivitet på programmet.

I tillegg gir departementet tilskudd til langtransport av skogsvirke i Nord-Norge over post 71. Hovedformålet med ordningen har vært å fremme økt avvirkning og tilskuddet skal bidra til økt aktivitet der avsetning av trevirke er vanskelig. Dette gjelder særlig kyststrøkene, som har høyere transportkostnader og vanskeligere avsetningsforhold enn innlandet (ihht LMD St.prp. nr 1 (2007-2008)). Departementet mener det er nødvendig å sette inn spesielle virkemidler i disse områdene for å bygge opp under den kommende økte avvirkningen. Transportstøtten føres videre, og det vurderes andre tiltak for kystskogbruket.

3. Hvem mottar tilskuddet

Bedrifter med innovasjonsprosjekter innenfor trevirke.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Det er ikke kjent at det stilles spesielle miljøkrav til mottakere innenfor "Trebasert innovasjonsprogram". Men det skal generelt stilles miljøkrav ved tilskudd til skogbruket, noe som også gjelder for tilskudd til langtransport av skogsvirke.

5. Geografisk virkeområde

For deler av posten er virkeområdet hele landet. Enkelte underposter er øremerket Nord-Norge og kystskogbruket på Vestlandet og Nord-Norge.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Begge disse ordningene under kapittel 1149 post 71 kan ha negative miljøkonsekvenser. Økt transport gir økte utslipp (klimagassutslipp og annen luftforurensninger). Dersom dette tilskuddet fører til at det hugges i verdifulle skogsområder som ellers ville vært spart, er dette enda en negativ miljøkonsekvens. I henhold til omtalen av tidligere bruk av tilskuddsmidlene, er mye av den aktuelle skogen plantet på 50-tallet, slik at dette ikke skulle tilsi verneverdig skog.

Miljøkonsekvenser av tilskudd til "Trebasert innovasjonsprogram" kan også være negative selv om tilskuddet går til å gjøre produktene fra skogen mer lønnsomme. Økt verdi av produkter av tre kan gjøre det mer lønnsomt å hugge mer skog. Det kan igjen medføre hugst av miljøviktige arealer dersom ikke nødvendige hensyn til ivaretatt. Generelt er det slik at "rasjonell logistikk og økt (bedriftsøkonomisk) lønnsomhet" kan gå på bekostning av miljøhensyn i skogbruket. Spesielt utsatt her er bevaring av viktige biotoper og biologisk mangfold, eventuelt også kulturminner – og miljøer som kan komme på tvers av ønsket om mer rasjonell drift. På den annen side er gjengroing også et problem i en del områder, slik at

økt hugst i slike områder kan være positivt, og rasjonell logistikk og drift kan føre til mindre transport og dermed transportrelaterte utslipp (klimagasser og annen luftforurensning).

Tilskudd til transport der avsetning av trevirke er vanskelig, kan føre til avvirkning i en terrengtype der det står mye hogstmoden skog og der avvirkningen ellers ville vært lav. Skogsdrift i slike områder kan ut fra et miljøhensyn være konfliktfylt. På grunn av vanskelig tilgjengelighet eller avsetningsforhold har skogen blitt stående urørt i lang tid. Bratte lier med lavtliggende og samtidig høyproduktiv gammel skog er spesielt viktig biologisk. En del av disse områdene har et annet biologisk mangfold enn yngre kulturskog. Bekkekløfter har for eksempel en biologisk sett spesielt viktig naturtype som kan være livsmiljø for rødlistearter. Tilskuddordningene kan føre til avvirkning av gammel, hogstmoden skog av denne typen. Dagens regelverk setter krav til miljøtilpasninger, men allikevel påpekes det fra miljøhold (for eksempel SABIMA 2007) at miljøverdier går tapt pga "for mange" slike områder hogges som følge av tilskudd.

De aktuelle postene på 70-89 har kun en begrenset innvirkning her, men bør sees i sammenheng med tilskudd over poster utenfor 70-89-postene. Det gjelder for eksempel ordninger finansiert gjennom skogfondordninger og over landbrukets utviklingsfond. Bygging av skogsveier er et av de tiltakene i skogbruket som oftest kommer i konflikt med miljø- og friluftssinteresser, men det understrekes at dette tilskuddet ikke går til bygging av skogsveier.

Miljønegative konsekvenser av tiltaket er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.10. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		Knyttet til transportstøtte
Annen luftforurensning og/eller støy	X		Knyttet til transportstøtte
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder	X	(X)	Kan være viktig ved hogst i spesielt verdifulle områder
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap		(X)	Kan være viktig ved hogst i spesielt verdifulle områder

3.3.4. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger innen jordbruk

**A. Kap. 1150: Post 70: Markedsregulering (kr 165 600 000),
Post 73: Pristilskudd (kr 2 089 900 000), Post 74: Direkte tilskudd (kr 6 955 469 000),**

1. Mål

Opprettholde norsk jordbruk i hele landet og utjevne inntektsforskjeller mellom ulike produksjoner og distrikter.

2. Virkemåte

Kapittel 1150 (og kapittel 4150) om Jordbruksavtalen er basert på at jordbruket har forhandlingsrett med staten om priser, tilskudd og andre regler knyttet til produksjon og omsetning innenfor jordbruket (markedsordningene). Jordbruksavtalen 2007-2008 omfatter målpriser for perioden 1.7. 2007 til 30.6.2008 samt tilskudd som blir utbetalt i 2008. I tillegg ble partene enige om omdisponering i 2007 av tidligere bevilgede midler. Avtaleverket for jordbruket har som formål å regulere tiltak som er egnet til å fremme fastlagte mål for jordbruket som ikke er uttømmende regulert ved lov, stortingsvedtak eller forskrift (Landbruksdepartementet: Stortingsproposisjon nr. 1 (2007-2008) Programområde 15. Landbruk og mat). Mange av de største ordningene på kapittel 1150 er tiltak der søkerne har rett til tilskudd dersom de oppfyller vilkårene. Bevilgningen er oftest styrt av satser per enhet og omsøkt volum. Volumet på de enkelte underpostene vil variere fra år til år. Derfor ser departementet det som naturlig at et noe større behov på en underpost kan dekkes inn med ledige midler på en annen underpost på samme post.

Post 70: Markedsregulering (kr 165 600 000)

Posten er fordelt på tre underposter:

7011. Markedstiltak

Posten omfatter i 2008 avsetningstiltak innen hagebruk, kollektiv dekking av omsetningsavgift hagebruk og tilskudd til kadaverhåndtering.

70.12. Tilskudd til råvareprisordningen

Formålet med denne ordningen er å jevne ut forskjeller i råvarekostnader mellom norske og utenlandske ferdigvarer som blir omsatt i Norge og for norske varer som blir eksportert.

70.13. Eksportrestitusjon

Denne underposten omfatter ordning med eksportrestitusjon for leveranser til spesialmarkeder, som oljeinstallasjoner, Svalbard, ambassader m.m.

Post 73: Pristilskudd (kr 2 089 900 000)

For pristilskudd under jordbruksavtalen blir partene enige om priser per enhet, og bevilgningen vil kunne variere som følge av variasjoner i volum under de enkelte ordningene. Denne posten omfatter en rekke underposter.

73.11. Tilskudd til norsk ull

Tilskuddet skal medvirke til å nå mål for inntekts- og produksjonsutvikling i saueholdet som ikke i tilstrekkelig grad kan sikres gjennom markedspris og andre tilskudd.

73.13. Pristilskudd, melk

Bevilgningen omfatter ordningene med grunntilskudd til geitemelk og distriktstilskudd for melk og melkeprodukter. Formålet er å medvirke til inntekts- og produksjonsutvikling i melkeproduksjonen gjennom å jevne ut forskjeller i lønnsomhet i produksjonen.

Distriktstilskudd blir gitt med ulike satser for melk produsert i vanskeligstilte områder i Sør-Norge og for all melk i Nord-Norge. Satsene for distriktstilskudd varierer fra null og opp til 170 øre per liter.

73.15. Pristilskudd, kjøtt

Underposten omfatter grunntilskudd og distriktstilskudd for kjøtt samt distriktstilskudd for fjørfeslakt.

Formålet med grunntilskuddet er å medvirke til å nå målene for inntekts- og produksjonsutvikling i kjøttproduksjonen som ikke i tilstrekkelig grad kan sikres gjennom markedspris. Grunntilskuddet skal videre bidra til rimeligere kjøtt og foredlede kjøttprodukter til forbrukerne. Grunntilskuddet for kjøtt blir bare gitt til slakt av sau/lam og geit/kje.

Formålet med distriktstilskuddet er å medvirke til en inntekts- og produksjonsutvikling i kjøttproduksjonen som medvirker til å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene gjennom å jevne ut forskjeller i lønnsomhet i produksjonen. Tilskuddssatsene varierer derfor mellom ulike områder i landet.

73.16. Distriktstilskudd, egg

Formålet med distriktstilskuddet er å medvirke til en inntekts- og produksjonsutvikling i eggproduksjonen som medvirker til å opprettholde bosetting og sysselsetting i distriktene gjennom å jevne ut forskjeller i lønnsomhet i produksjonen. Tilskuddssatsene varierer derfor mellom ulike områder i landet.

73.17. Distrikts- og kvalitetstilskudd, frukt, bær, grønnsaker og poteter

Underposten omfatter distrikts- og kvalitetstilskudd til frukt, bær og veksthusgrønnsaker og distriktstilskudd for potetproduksjon i Nord-Norge.

Formålet er å bedre inntekten for yrkesprodusenter innen grøntsektoren og sikre en geografisk spredt produksjon. Tilskuddet skal stimulere til kvalitetsproduksjon og ordnede omsetningsforhold.

73.18. Frakttilskudd

Underposten omfatter frakttilskudd til kjøtt, egg, korn, kraftfôrråvarer og kraftfôr.

Frakttilskuddet skal medvirke til å jevne ut priser til produsent og forbrukere.

73.19. Prisnedskrivningstilskudd til norsk korn

Formålet med denne underposten er å sikre avsetning av norskprodusert korn, erter og oljefrø gjennom markedsordningen gjennom å skrive ned prisen på råvarer til matmel og kraftfôr.

73.20 Tilskudd, matkorn

Tilskuddet til matkorn blir gitt både til norskprodusert korn og importert korn som brukes til produksjon av matmel. Formålet med ordningen er å holde prisen på matmel nede og bedre konkurransekraften til norskproduserte bakevarer i forhold til import.

73.21. Prisnedskrivning, potetsprit

Formålet med denne underposten er å sikre avsetning av norsk potetsprit gjennom markedsordningen for poteter.

Post 74: Direkte tilskudd (kr 6 955 469 000),

Post 74 er den desidert største av postene på LMDs 70-89-poster og består av en rekke underposter, som omtales kort for å få en viss oversikt over hva tilskuddene går til.

74.11. Driftstilskudd, melkeproduksjon og kjøttfeproduksjon

Formålet med driftstilskuddet i melkeproduksjonen er å styrke økonomien i melkeproduksjonen, samt jevnt ut forskjeller i lønnsomhet mellom foretak med ulik størrelse og mellom bruk i Sør-Norge og Nord-Norge, samt medvirke til videreføring av melkeproduksjon i det sentrale østlandsområdet. Formålet med driftstilskuddet i spesialisert kjøttfeproduksjon og til saueproduksjon er å stimulere til storfekjøttproduksjon og styrke økonomien i spesialisert kjøttfeproduksjon.

74.14. Tilskudd til husdyr

Tilskuddet skal medvirke til å styrke og jevne ut inntekten mellom ulike produksjoner og etter størrelsen på bruk i husdyrholdet. Ordningen skal også støtte husdyrhold med dyr av storferaser som er definert som verneverdige.

Tilskuddet blir gitt per dyr/slakt og blir avgrenset oppover med en beløpsgrense.

74.16. Beitetilskudd

Denne underposten kom inn på budsjettet i 2007 og består av et tilskudd til dyr som beiter over en viss tid i utmark, og et tilskudd til dyr som beiter i kulturlandskapet over en noe lengre tid enn kravet på utmark. Formålet er å pleie kulturlandskapet ved å få flere dyr ut på beite, samt å få en bedre utnytting av utmarksbeitressursene.

74. 17. Areal- og kulturlandskapstilskudd

Denne underposten består av et kulturlandskapstilskudd med samme sats per daa til alt jordbruksareal som fyller vilkårene for arealtilskudd, og et arealtilskudd der satsene per daa er differensiert ut fra type produksjon og hvor i landet den skjer. Tilskuddet skal medvirke til å skjøtte, vedlikeholde og utvikle kulturlandskapet gjennom aktiv drift og til å holde jordbruksareal i drift. Det er blant annet et krav at alle foretak skal ha en miljøplan. Det blir gitt tilskudd per daa til grovfôr, korn, potet, frukt, bær og grønnsaker som skal medvirke til å styrke og jevne ut tilskudd mellom ulike produksjoner, størrelse på foretakene og distrikt innenfor planteproduksjon og husdyrproduksjon basert på grovfôr.

74.19. Regionale miljøprogram

Formålet med ordningen er å sikre miljøkvaliteter og kulturlandskap og hindre erosjon og avrenning av næringsalter til vann gjennom regionale og lokalt tilpasset regelverk for økonomisk støtte. Ordningen åpner for at fylkene kan støtte tiltak som de anser som mest målrettet i sitt område.

74.20. Tilskudd til økologisk landbruk.

Tilskuddet dekker ordningene til omleggingstilskudd, ekstra arealtilskudd og husdyrtilskudd.

3. Hvem mottar tilskuddet

Norske jordbruksforetak er mottakere.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Dette varierer noe mellom de enkelte underposter, men for de fleste produksjonsavhengige tiltak er det ikke miljøkrav. For spesielle tilskudd som areal- og kulturlandskapstilskudd, tilskudd til økologisk jordbruk etc., stilles det imidlertid miljøkrav.

5. Geografisk virkeområde

Tilskudd gis til jordbruksforetak i hele landet, men distriktstilskudd varierer avhengig av hvor i landet man driver gårdsbruk.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Pristilskudd, grunntilskudd og distriktstilskudd utbetales alle per produsert enhet og er dermed produksjonsavhengige tilskudd. Denne typen tilskudd har blitt redusert de senere årene, blant annet ut fra miljøhensyn.

Grunntilskudd på melk og grunntilskudd på kjøtt gis til alle produsenter. Pristilskudd på ull utbetales til omsetningsleddet. Prisnedskrivning på korn utbetales til kornkjøpere for å skrive

ned råvareprisen til kraftfôr og til matmel. Grunntilskuddet og prisnedskrivningen styrker økonomien på det enkelte bruk. Antatt positive miljøeffekter av disse ordningene er knyttet til opprettholdelse av landbruksdrift – blant annet med ivaretagelse av kulturlandskap rundt i landet.

Disse tilskuddene fører til at bonden mottar en høyere pris per enhet produsert enn han ellers ville fått. Det fører til at norsk produksjon av de ulike landbruksproduktene blir høyere enn den ellers ville vært.

Distriktstilskudd fører også til høyere pris enn bonden ellers ville oppnådd for produktene. Men i tillegg gis større tilskudd til distrikter med vanskelige driftsforhold. Dette fører til at jordbruksproduksjonen spres til flere distrikter enn det som ellers ville vært tilfelle.

Høyere jordbruksproduksjon av ulike produkter gir effekter på miljøet. Det gjelder spesielt miljøeffekter som har sammenheng med produksjons- og intensitetsnivå. Høy produksjon kan innebære høyere forbruk av vanningsvann, samt innsatsfaktorer som kunstgjødsel og plantevernmidler – og dermed større avrenning av næringssalter og plantevernmiddelrester og høyere klimagassutslipp enn man ellers ville fått. Høy produksjon kan også føre til jordarbeiding som fører til økt erosjon. Den geografiske spredningen av jordbruksproduksjon i Norge er gunstig fordi naturens "selvrensingsevne" innenfor et gitt produksjonsomfang utnyttes og fordi landbrukets kulturlandskap og viktige kulturelle verdier på denne måten i sterkere grad ivaretas. Incentiver til intensivert produksjon kan også føre til negative endringer for kulturmiljø og kulturlandskap ved at det gir incentiver til endrede driftsformer som endrer kulturlandskapet og eventuelt biologisk mangfold. Det er imidlertid mange drivkrefter som fører i denne retningen, slik at det kan være vanskelig å skille ut effekten av disse tilskuddene og effekten av andre forhold for påvirkning på kulturmiljø- og landskap og for biologisk mangfold.

De fleste miljøeffektene av jordbruksproduksjonen i Norge, med unntak av klimagassutslipp, er av lokal eller regional art.

Produksjonsomfanget - og særlig spredning av produksjonen - har også positive miljøeffekter, spesielt med tanke på ivaretagelse av kulturlandskapet og de naturtyper som er forbundet med jordbrukets kulturlandskap.

Generelt om distriktstilskudd (til melk, kjøtt, egg, frukt, bær, grønnsaker og poteter)

Formålet med ordningene er å bidra til sysselsetting og bosetting i distriktene. Ordningene er differensiert etter soner, slik at distriktene og områdene med de vanskeligste produksjonsforholdene får mest. Tilskuddene gis til mel, storfekjøtt, sau, gris, kalkun, kylling, egg, frukt, bær, grønnsaker og poteter.

Ordningen bidrar til høyere totalproduksjon og økt intensitet i produksjonen, og produksjonen styres geografisk. Det er med på å endre på ressursallokeringen i nærheten. I forhold til negative miljøeffekter er det interessant å se på både storfeproduksjon, gris, kalkun og kylling. Alle disse dyrene fores med betydelige mengder kraftfôr som må fraktes fra kornområdene, mens en stor del av produktene må fraktes tilbake igjen. Det fører til ekstra transport med de negative miljøeffekter det kan ha.

Generelt om areal- og kulturlandskapstilskudd

Areal- og kulturlandskapstilskudd er et indirekte tilskudd som utbetales per arealenhet. Ordningen er differensiert mht type vekst, distrikt og bruksstørrelse. Ordningen bidrar til å opprettholde arealer i drift og dermed et variert kulturlandskap. Tilskuddet må også sees som en inntektsoverføring som er justert etter produksjon og distrikt, og er rettet inn mot å sikre bosetting, sysselsetting og høy norsk selvforsyningsgrad. Ordningen har et sett miljøkriterier som må være oppfylt for å få støtten.

Ordningen har positive miljøeffekter fordi den er produksjonsuavhengig og bidrar til å ivareta kulturlandskap og miljøverdier som er knyttet til det. I og med at tilskuddet blir større jo større areal man har, bidrar det imidlertid også som et incitament til nydyrking – også i områder der det miljømessig ikke er gunstig med nydyrking. Forskrift om nydyrking gir kommunene mulighet til å sikre at miljømessig viktig areal ikke blir nydyrket.

Rangering av tilskuddene

Tilskudd som er basert på produsert mengde har potensielt de største negative miljøkonsekvensene, det vil si grunntilskudd, pristilskudd og distriktstilskudd. Areal- og kulturlandskapstilskudd er mindre negativt for miljøet fordi det er basert på areal i bruk og ikke oppfordrer til intensivering, men ordningen kan øke presset for nydyrking av arealer med naturtyper som fra et miljømessig hensyn burde forblitt udyrket.

Velferds- og utviklingsordningen (som er omtalt i vedlegg 4) anses å ha få direkte negative miljøkonsekvenser.

Negative miljøkonsekvenser av tilskuddspostene kapittel 1150: 70, 73 og 74 er oppsummert i tabellen nedenfor. Det er vanskelig å skille mellom direkte konsekvenser av de ulike postene, fordi postene er delt i en rekke underposter – hver med sine effekter, og fordi flere av underpostene "utfyller hverandre". Vi har derfor valgt å vurderes disse postene samlet i tabellen nedenfor..

Tabell 3.11. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddene under kapittel 1150 post 70, 73 og 74 for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp		X	Knyttet til tilskudd som gir økt transport
Annen luftforurensning og/eller støy		X	Knyttet til tilskudd som gir økt transport
Kjemikalier og miljøgifter		X	Knyttet til avrenning av plantevernmidler
Biologisk mangfold og naturområder		X	Knyttet til endret bruk av jordbruksarealer
Forurensning av vann og hav		X	Knyttet til økt avrenning
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap		X	Knyttet til endret bruk av jordbruksarealer

3.4. Samferdselsdepartementet

3.4.1. Generelt

Samferdselsdepartementets støtteordninger til transport over postene 70-89 skjer i form av kjøp av henholdsvis flyreiser, ferjereiser, Hurtigrutereiser og jernbanereiser. De fleste transporttjenester er pålagt miljøavgifter, for eksempel i form av CO₂-avgifter. Allikevel vil støtteordningene isolert sett føre til økt transportarbeid.

I tillegg gis det betydelig transportstøtte over andre poster, blant annet via rammetilskudd til fylkeskommunene (5,6 mrd kroner i 2006), men disse faller utenfor postene som vurderes i denne rapporten.

Støtte til transportaktivitet fører generelt til en økning i transportvirksomhet for det transportmiddelet som får støtte. Den økte aktiviteten kan komme som "ny" transport, eller ved at folk velger det subsidierte transportmiddelet i stedet for et annet. En kan også tenke seg at økt transporttilbud fører til dårligere kapasitetsutnyttelse hvis transporttilbudet øker som følge av støtten uten at folk reiser mer (etterspørselen ikke øker).

Miljøvirkningen av en tilskuddsordning innen transportsektoren er derfor ikke så enkel å fastslå uten at en kan fastslå fordeling av de ulike virkningene vi har beskrevet over. Dersom støtten øker det totale transportomfanget, vil det ha negative miljøkonsekvenser. Likeledes

dersom støtten gjør at folk velger mer forurensende/miljøskadelige transportmidler pga tilskuddet (eks flyreiser). Dersom tilskuddsordningen derimot fører til overgang til transportmidler med mindre miljønegative transportmidler, vil tilskuddsordningen ha en positiv miljøeffekt.

For å kunne vurdere mulige miljøvirkninger ved overgang mellom ulike transportmidler, vil vi derfor først si noe kort om utslipp fra ulike transportmidler, og overføringspotensiale mellom ulike transportmidler.

Utslipp fra persontransport

Lokale rutebåter har høyest utslipp av klimagasser per passasjerkilometer (Holtskog 2001). Deretter følger fly, drosje, bilferger, personbiler, motorsykler og Hurtigruten mens rutebiler og dieseldrevne tog har lavest klimagassutslipp når man ser bort fra elektrisk drevne transportmidler. Lokale rutebåter har utslipp på ca 0,4 CO₂-ekvivalenter, kg/PKM mens rutebiler har utslipp på under 0,1 CO₂-ekvivalenter, kg/PKM.

Også forsurende utslipp (syreekvivalenter) per personkilometer er høyest for lokale rutebåter. Dette skyldes at utslippene av NO_x per enhet drivstoff er høye for skip og at skip går på drivstoff med høyere svovelinnhold. Nest høyest utslipp kommer fra Hurtigruten, dette bilferger. Best ut mht forsurende utslipp kommer moped, motorsykkel og fly, men også personbiler, rutebiler og drosjer har adskillig lavere utslipp enn sjøbaserte transportmidler.

Utslipp fra godstransport

Når det gjelder utslipp per tonnkilometer, altså for godstransport, er det derimot slik at utslipp av CO₂-ekvivalenter er lavest per tonnkilometer for skip og tog, mens fly kommer dårligs ut. Lastebiler har noe høyere utslipp enn skip, og varebiler adskillig høyere enn lastebiler igjen.

De relative utslipp av forsurende stoffer (syreekvivalenter) er høyest for fly og varebiler mens tog kommer best ut. Lastebiler og skip er omtrent tilsvarende og i en mellomstilling mellom "beste" og "verste" (Holtskog 2001).

Andre miljøeffekter

De landbaserte transportmidlene (veg og jernbane) har et vesentlig større konfliktpotensial i forhold til inngrep og arealbruk enn luft- og sjøbasert transport. Sjøtransporten kan imidlertid også ha betydelige konflikter i tilknytning til havner som ligger "inneklemt" i byene.

Potensial for overgang mellom ulike transportmidler som følge av endringer i pris

TØI har vurdert endringer i etterspørsel som følge av variasjon i reisetid, tilbudsfrekvens og pris. Dette er gjort for alle de fem transportformene. Fra vårt ståsted er det endring i pris (pga tilskudd) som kan si noe om overgang fra et transportmiddel til et annet.

Generelt er den direkte virkning, det vil si virkningen for det transportmiddel tiltak settes inn på, større enn virkningen for andre transportmidler (kryssvirkningen). TØI regnet på endringer

som følge av økt reisetid. Av reduksjonen for det aktuelle transportmiddelet var tre firedeler bortfall av reiser, mens en firedel ble overført til andre transportmidler

3.4.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger

A. Kapittel 1310 Post 70: Kjøp av innenlandske flyruter (kr 501 400 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Sikre befolkningen og næringslivet i distriktene rask og effektiv tilgang til regionale sentre, med videre forbindelser til andre landsdeler og utlandet via de kommersielle rutene.

2. Virkemåte

For å sikre et tilbud av flyruter på rutestrekninger som ikke er bedriftsøkonomiske lønnsomme, kjøper staten flyrutetjenester basert på anbudskonkurranse.

3. Hvem mottar tilskuddet

Flyselskap i Norge som flyr på de bedriftsøkonomisk ulønnsomme rutene.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav):

Tilskudd skal gis basert på anbud.

5. Geografisk virkeområde:

I praksis: Vestlandet og Nord-Norge

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Dette er en betydelig post på rundt 0,5 mrd kr per år (og økt i år 2008 i forhold til budsjett for 2007).

I Norge har luftfart en særegen posisjon som følge av landets geografi og desentraliserte bosettingsstruktur, i henhold til Samferdselsdepartementet (2007). En bred analyse Avinor har gjennomført, viser at nordmenn reiser om lag fem ganger mer innenlands enn gjennomsnittet i Europa og bransjens andel av det samlede transportvolum er om lag fem ganger høyere. Samlet foreslått utgiftsbudsjett for luftfartsformål er på 711 mill kr i 2008, en økning på 32,2 mill kr (4,7 prosent) fra saldert budsjett for 2007. Av dette utgjøre altså kjøp av bedriftsøkonomisk ulønnsomme flyruter en vesentlig del – ca 500 mill kr.

I og med at denne tilskuddsposten er meget stor og går til å kjøpe transport på ruter som ellers ikke ville være lønnsomme (og dermed trolig ikke ville blitt opprettholdt – i alle fall ikke i

nåværende form og omfang) er det ikke tvil om at dette er en tilskuddspost med betydelig negative miljøkonsekvenser for miljøtemaer forbundet med utslipp fra flytransport – i første rekke globale klimautslipp, men også øvrige utslipp til luft. Selv om utslippene fra innenriks flytransport utgjør en relativt beskjeden andel av totale norske utslipp (av klimagasser og andre utslipp til luft), gjør postens størrelse at det antas stor negativ virkning for klimagassutslipp og annen luftforurensning.

Negative miljøkonsekvenser er oppsummert for de ulike miljøtemaer i tabellen nedenfor.

Tabell 3.12. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp		X	Økt transport gir økte klimautslipp
Annen luftforurensning og/eller støy		X	Økt transport gir økte utslipp av annen luftforurensning
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

B. Kapittel 1311 Post 71: Tilskudd til ikke-statlige flyplasser (kan nyttes under kap.1310, post 70) (kr 13 400 000)

1. Mål, virkemåte og mottakere av tilskuddet

Denne tilskuddsposten gis av samme begrunnelse som beskrevet for post 70 under kapittel 1310. Tilskuddet går til flygeinformasjonstjenesten ved ikke-statlige flyplasser med rutetrafikk. Øvrige kostnader knyttet til drift av ikke-statlige flyplasser er flyplasseiernes ansvar.

2. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Som for kapittel 1310, post 70, må det antas at tilskuddet fører til noe mer flyreiser enn det som ellers ville vært tilfelle. Dette er en mye mer beskjeden post målt i kroner, og beløpet går dessuten ikke direkte til å dekke variable kostnader ved flyreiser. Dette taler for at de negative miljøkonsekvensene av denne posten er mer begrenset sammenlignet med de negative miljøkonsekvensene av kapittel 1310, post 70. På den annen side kan nettopp dette tilskuddet

være viktig for flyplassens "overlevelse" for flyplasser som driver "på marginalen". Alt i alt antas de direkte negative miljøkonsekvensene å være mer begrenset enn av post 70, men fortsatt relativt betydelige. Miljøkonsekvensene er oppsummert i tabellen nedenfor.

Post 70 og 71 bør sees i sammenheng ved eventuell nærmere vurdering av miljøkonsekvenser og eventuell videre vurdering av tilskuddspostene.

Tabell 3.13. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp		x	Sannsynligvis mindre enn for post 70, men flytrafikk fører til betydelige klimagassutslipp
Annen luftforurensning og/eller støy		x	Sannsynligvis mindre enn for post 70, men flytrafikk fører til betydelig luftforurensning
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

C. Kapittel 1320 Post 72: Kjøp av riksvegferjetjenester (kan nyttes under post 23 og post 30) (kr 1 547 400 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Opprettholde et godt ferjetilbud av hensyn til aktivitet i distriktene

2. Virkemåte

Tilskuddet gir lavere transportpris og opprettholdelse av ferjetilbud der det ikke er bedriftsøkonomisk lønnsomt med slik drift. Dette er en betydelig post – nærmere 1,5 mrd kr per år brukes til kjøp av riksveiferjetjenester. Staten kjøper ferjetjenester på nærmere

bestemte fergestrekningen, særlig på Vestlandet og Nord-Norge. Disse tilskuddene er økt de siste par årene pga økt veitrafikk, og rabatter i riksveifergedriften er økt fordi Regjeringen anser gode riksveifergetjenester som en viktig sak. Rabattsatser på sonekort og verdikort reduserer inntektene for fergeselskapene og øker behovet for tilskudd over statsbudsjettet, det vil si økt subsidiering av hver fergebillett.

3. Hvem mottar tilskuddet

Private fergeselskap er mottakere.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Ved statens kjøp av riksveggergetjenester settes det krav til ytelse, kapasitet, sikkerhet og miljø i forbindelse med tildeling av kontrakt. Det er så rederienes ansvar å sørge for at kravene blir oppfylt, uten at tilskuddsmyndighetene legger føringer på hvordan selskapene skal klare å oppfylle kravene.

5. Geografisk virkeområde:

Hele kysten, men spesielt Vestlandet og Nord-Norge.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Som for andre tilskudd til transportformål, må det kunne antas at tilskuddet fører til flere reiser totalt og flere fergereiser (selv om noen av reisene antagelig ville blitt erstattet med reiser med andre transportmidler – som også kan ha negative miljøeffekter). Utslipp fra båttrafikk, som ferger, er betydelige per personkilometer. I og med at statens subsidiering øker fergetilbudet på strekninger som ellers ville vært mindre eller ikke bedriftsøkonomisk lønnsomme, vil denne tilskuddsordningen bidra til negative miljøkonsekvenser. Det er særlig utslipp til luft av klimagasser og andre utslipp som forurende stoffer som NO_x, som er større pga denne tilskuddsordningen enn de ellers ville ha vært.

Riksveifergedrift står for i underkant av 1 % av nasjonale utslipp av CO₂ og 2-3 prosent av norske NO_x-utslipp. Ferger har, som vi så i avsnitt 3.4.1., høye utslipp per personkilometer.

Økt fergetransport gir økte utslipp av klimagasser, annen luftforurensning, kjemikalier og miljøgifter. I tabellen nedenfor er de negative miljøkonsekvensene oppsummert.

Tabell 3.14. Negative miljøkonsekvenser for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp		X	Klimautslippene fra ferger som andel av globale klimautslipp er små, men ferger har store utslipp per personkm
Annen luftforurensning og/eller støy		X	
Kjemikalier og miljøgifter		X	
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

D. Kapittel 1330 Post 70: Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen-Kirkenes (kr 287 900 000)

Nærmere vurdering av tilskuddet

1. Mål

Formålet med denne ordningen er å sikre et daglig og helårig transporttilbud mellom Bergen og Kirkenes.

2. Virkemåte

Staten kjøper sjøtransporttjenester på strekningen Bergen – Kirkenes i henhold til avtale mellom staten og Hurtigruten ASA for 2005-2012.

3. Hvem mottar tilskuddet

Hurtigruten ASA er mottaker.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Ingen kjente miljøkriterier.

5. Geografisk virkeområde

Området kysten fra Bergen – Kirkenes.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Dette er et betydelig tilskudd som gis årlig, og formålet er å sikre daglig og helårig transporttilbud til sjøs mellom Bergen og Kirkenes.

Trafikken med Kystruten Bergen – Kirkenes målt i antall personkilometer viste en økning på 5,3 % fra 2005 til 2006. Antall passasjerer befordret for samme periode viste en økning på 2,8 prosent. I første halvår 2007 viste trafikken målt i antall personkilometer en økning på 3,4 % sammenlignet med første halvår 2006. tallet for antall passasjerer viste en nedgang på 4,6 % i samme periode.

Sjøtransport medfører betydelige utslipp til luft, spesielt NOx, og tilskuddsposten må dermed sies å ha negative miljøkonsekvenser for utslipp av NOx, klimagasser og andre utslipp til luft

Hurtigruten har i tillegg høye utslipp per transportkilometer fordi det er lav kapasitetsutnyttelse store deler av året – og det er store skip i forhold til de/det som fraktes. SSB har beregnet av Hurtigruten slipper ut 185 000 tonn CO2 og 4086 tonn NOx (Tornsjø, B. 2001: Utslipp til luft fra innenriks sjøfart, fiske og annen sjøtrafikk mellom norske havner. SSB Rapport 2001/6).

De skipene som er bygd de siste årene har installert NOx-rensetiltak i form av vanninjeksjon. NOx-utslippene blir dermed kun halvparten av hva de ellers ville vært, og på samme nivå som hurtigruteskip fra 1980-tallet. Pga skipets størrelse vil disse skipene få et CO2-utslipp som ligger 80 % over skipene fra 1980-tallet.

Riksantikvaren vurderer de tre eldste bevarte hurtigruteskipene som verneverdige.

De negative miljøkonsekvensene er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.15. Negative miljøkonsekvenser for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp		X	
Annen luftforurensning og støy		X	
Kjemikalier og miljøgifter		X	
Biologisk mangfold og naturområder			
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			De eldste Hurtigrutene er fredet av Riksantikvaren

3.5 Miljøverndepartementet

3.5.1 Generelt

Miljøverndepartementets tilskuddsordninger har alle som formål å forbedre miljøet, sikre miljø- og kulturverdier eller redusere den negative miljøeffekten av ulike miljøskadelige stoffer. En gjennomgang av de ulike postene i budsjettet for 2008 identifiserer en post som bør vurderes nærmere.

3.5.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger

A. Kapt 1427 Direktoratet for naturforvaltning Post 72: Erstatning for tap av beitedyr tatt av rovvilt (kr 103 895 000)

1. Mål

Det er et mål med ordningen at man skal sikre husdyr- og tamreineier full erstatning for dokumenterte og sannsynliggjorte tap påført av rovdyr.

2. Virkemåte

Det utbetales erstatning etterskuddsvis til dyreeiere som søker om erstatning for tap av husdyr og tamrein som skyldes rovvilt.

Det har vært en økning i søknadsvolumet, og posten er økt med 20 millioner i forhold til budsjettet i 2007.

3. Hvem mottar tilskuddet

Husdyrholdere og reindriftsnæringen er mottakere. I all hovedsak er det snakk om erstatning for tap av sau og for tap av tamrein.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Tildeling av midler skjer for å ta vare på eiernes lovfestede rett til full erstatning ved tap av dyr som skyldes rovvilt. Med rovvilt forstås i ordningen bjørn, jerv, gaupe, ulv og kongeørn. Det er satt et krav om at tapet skal dokumenteres eller sannsynliggjøres i forhold til at det er rovvilt som har forårsaket tapet.

5. Geografisk virkeområde

Hele Norge der det finnes rovdyr.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Tilskuddet fører sannsynligvis til at bruken av utmarksbeite som ressurs for husdyr i de mest utsatte områdene er større enn den ellers ville vært. I forhold til nivået på antall husdyr/tamrein som finnes i de mest utsatte områdene er det sannsynlig at antallet dyr er høyere enn det ellers ville vært.

De nasjonale målene for levedyktige bestander for bjørn og ulv er ikke nådd, mens det for gaupe, jerv og kongeørn nå er bestander på størrelse med det som er bestandsmålet vedtatt av Stortinget.

Det er et til dels høyt konfliktnivå knyttet til forholdet mellom husdyrhold og de store rovdyrene, og med dagens praksis for utmarksbeite er det lite som tilsier at konfliktnivået vil reduseres i fremtiden. Dagens driftsformer bidrar til å opprettholde konfliktnivået, og det er mulig at denne tilskuddsordningen bidrar ved å opprettholde det økonomiske grunnlaget for dagens driftsformer. Dagens driftsformer har imidlertid også positive miljøeffekter som for eksempel å redusere gjengroing av kulturlandskap.

Det er vedtatt bestandsmål for de "5 store" rovviltartene i Norge; bjørn, ulv, gaupe, jerv og kongeørn. Bestandsmålene er oppnådd for gaupe, jerv og kongeørn⁶ mens målene for bjørn og ulv ikke er oppnådd. En av årsakene til at det er vanskelig å nå målet for bjørn og ulv er problemet med tap av husdyr på utmarksbeite. Lokalt kan tapene bli store, og det gis på bakgrunn av dette fellingstillatelse for å fjerne rovdyrene (spesielt ulv og bjørn) som antas å føre til tapene. Dette kan bidra til at man ikke når de vedtatte bestandsmålene for disse artene.

Ordringen bidrar til å opprettholde utmarksbeite i områder som har store bestander av rovvilt. Slik ordningen fremstår i dag er det lite som bidrar til å redusere tapet ved omlegging av drift fordi erstatningen utbetales etterskuddsvis, slik at ordningen ikke gir incentiver til å legge om driften i spesielt utsatte områder.

Negative miljøvirkninger er oppsummert i tabellen nedenfor.

Tabell 3.16. Miljøvirkninger av tilskuddet for ulike miljøtema

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp			
Annen luftforurensning og/eller støy			
Kjemikalier og miljøgifter			
Biologisk mangfold og naturområder		X	I forhold til Stortingets bestandsmål for bjørn og ulv i Norge
Forurensning av vann og hav			
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap			

⁶ Kilde: www.dirnat.no rovviltsider

3.6. Olje- og energidepartementet

3.6.1. Generelt

Energi og energibruk er viktig med tanke på miljøkonsekvenser. Mange forhold knyttet til beskatning, avgiftsbelegging og avgiftsfritak/reduksjoner etc. har konsekvenser for energiforbruket totalt og fordeling på energikilder og overføringsmåter, og dermed for miljøet. Imidlertid faller de fleste av disse ordningene utenfor det som skal vurderes i denne rapporten. Det er kun en post som er aktuell for å vurdere negative miljøkonsekvenser innenfor 70-89-postene på statsbudsjettet.

3.6.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger

A. Kapittel 1820 Post 73: Tilskudd til utjevning av overføringstariffer (kr 30 000 000)

Nærmere vurdering av tilskudd

1. Mål

Bidra til å redusere forskjeller i nettleien som følge av naturgitte forhold og høye overføringskostnader.

2. Virkemåte

Tilskuddet bidrar til en direkte reduksjon av nettleien for sluttbrukere tilknyttet distribusjonsnett i de områder av landet med høyest overføringskostnader.

3. Hvem mottar tilskuddet

Nettselskaper er mottakerne, via NVE som er ansvarlig for tildeling av midler.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Utgangspunkt for tildeling er distribusjonsnettverkets årlige inntektsramme fastsatt av NVE, fratrukket inntekter fra andre enn forbrukerne, og tillagt kostnader fra overordnet/sideordnet nett og innbetalt eiendomsskatt. Kriteriet for tildeling er gjennomsnittlig nettkostnad per kWh for uttak av kraft.

5. Geografisk virkeområde

Norge, men i områder med høye overføringskostnader.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Tilskuddet skal bidra til at prisen på overføringstariffer i områder av Norge som har høye overføringskostnader blir lavere enn de ellers ville vært. Dette vil til slutt påvirke prisen for sluttbruker, og nettleiekostnadene blir sannsynligvis lavere enn de ellers ville vært i disse

områdene. Hvor stor virkning dette har for prisen til sluttbruker vil avhenge av flere forhold, blant annet pris- og etterspørselastisiteter etc. Fordi nettleien også betales per kilowatt time, innebærer dette at totalprisen på kraft per kWh til sluttbruker blir lavere (vi antar at selve kraftprisen ikke endres pga dette tilskuddet), og dermed vil føre til høyere energiforbruk.

Tilskuddet må derfor antas å føre til et noe høyere kraftforbruk, og dermed negative miljøpåvirkninger knyttet til energiproduksjon. Hvilke og hvor store miljøkonsekvenser er ikke helt enkelt å fastslå. I og med at vi er del av et nordisk og til dels europeisk energimarked, kan det være mange kilder til å dekke det økte energiforbruket. En kan imidlertid anta en "miks" av ulike energikilder – som dels fører til økte utslipp av klimagasser og andre utslipp til luft (for eksempel kull- og gasskraftverk mv.), dels påvirker naturområder og kulturlandskap (som vannkraft, vindkraft mv.).

Posten er imidlertid relativt beskjeden sammenlignet med andre "drivkrefter" innen energiområdet, slik at ordninger med andre tilskudd, og fritak fra avgifter etc, må antas å ha større betydning for energisektorens negative miljøkonsekvenser. Oppsummering av negative miljøvirkninger er gitt i tabellen nedenfor.

Tabell 3.17. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	X		
Annen luftforurensning og/eller støy	X		
Kjemikalier og miljøgifter	X		
Biologisk mangfold og naturområder	X		
Forurensning av vann og hav	X		
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap	X		

3.7. Kommunal- og regionaldepartementet

3.7.1. Generelt

Bevilgningene under kommunal- og regionaldepartementet er virkemidler i distrikts- og regionalpolitikken, og må vurderes på bakgrunn av målene for dette politikkområdet, som er som følger:

1. Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv gjennom næringsutvikling, innovasjon og entreprenørskap
 - Utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping.
 - Videreutvikle etablerte bedrifter: Øke innovasjonsevnen og –takten i etablerte bedrifter
 - Øke omfanget av lønnsomme etableringer.
2. Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning
 - Styrke grunnlaget for kompetanseheving for befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet.
 - Styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3. Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv
 - God tilgang på grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder
 - Gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted og som lokaliseringsssted for bedrifter
 - Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv

3.7.2. Gjennomgang av utvalgte tilskuddsordninger

A. Kap 552, post 72. Nasjonale tiltak for regional utvikling (kr 384 500 000)

1. Mål

Bevilgningen går til større nasjonale satsinger for regional utvikling som initieres av Kommunal- og regionaldepartementet, og til programmer og prosjekter som bidrar til nye metoder for, eller ny kunnskap om regional utvikling. I tillegg finansieres pilotprosjekter og utviklingstiltak som inkluderer informasjonstiltak, seminarer etc.

Bevilgningen skal i hovedsak gå til prosjekter, det vil si tidsbegrensede og tematisk avgrensede utviklingstiltak. Under er det satt opp en oversikt over de viktigste programmene posten omfatter. Den viser i grove trekk hvilke typer tiltak som blir støttet og gir en grov vurdering av mulig negativ miljøeffekt.

2. Omfang

Hele posten er i 2008 på ca 385 mill kroner. Førti prosent av dette forvaltes av Innovasjon Norge, ca 20 % av henholdsvis SIVA og KRD direkte. Resten forvaltes av Norges Forskningsråd og blant andre Husbanken.

3. Kriterier for tildeling av midlene

Midlene skal gå til koordinert satsing og fellesløsninger for regional utvikling der dette er kostnadseffektivt og der en enkelt region vil ha begrenset kapasitet og kompetanse til å

gjennomføre slike satsinger. I hovedsak skal tilskuddene brukes til forsøks- eller pilotprosjekter, evalueringer og andre overgripende utviklingstiltak.

Midlene gis innenfor rammen av statsstøtteregeverket i EØS-avtalen, og departementet har utviklet retningslinjer for posten gjeldende fra 2007. Retningslinjene angir blant annet hvilke geografiske områder som kan få tilskudd.

Tilskuddene kan for øvrig ikke gis til;

- investeringer eller ordinær drift av offentlige tjenester og forvaltning
- investeringer i bygninger eller annen fysisk infrastruktur
- som hovedregel heller ikke til innkjøp av utstyr

Innovasjon Norge forvalter den største delen av midlene. I Innovasjon Norges retningslinjer fremgår det at institusjonens bidrag til verdiskaping skal skje gjennom utøvelse av et helhetlig forretningsmessig samfunnsansvar. Både økonomiske, sosiale og miljømessige vurderinger skal legges til grunn for virksomheten, som derved skal bidra globalt til en bærekraftig utvikling. Innovasjon Norge har etablert rutiner for hvordan det skal legges vekt på miljøforhold i finansieringss spørsmål, og det er utarbeidet en generell miljøsjekkliste som alle kunder skal besvare. Dette gjøres for å identifisere prosjekter og bedrifter med høy miljørisiko. Innovasjon Norge skal bruke miljøsjekklista og kriteriene som er fastsatt i vurderingen av søknader og skal som hovedregel avvise prosjekter med stor negativ miljøeffekt. Tilsagn om støtte skal godkjennes av de regionale kontorene eller Innovasjon Norge sentralt.

4. Beskrivelse og vurdering av programmene

Program under kap 552 post 72	Forvalter	Tiltak som støttes	Overordnet vurdering av mulig negativ miljøeffekt
Arena	Innovasjon Norge	Støtte til næringsklynger som kan øke verdiskapningen regionalt. 21 hovedprosjekter til nå Mange delprosjekter under dette, innenfor ulike næringer. Brukes til kompetanse- og nettverksbygging, felles infrastrukturtiltak, prosjektutvikling mm.	Enkelte av delprosjektene som støttes kan ha negativ miljøeffekt. Se eget vurderingsskjema.
BIT	Innovasjon Norge	Bransjerettet IT program, for innføring av nye IT-løsninger i små og mellomstore bedrifter. Har som mål å utvikle felles IT-løsninger på bransjenivå og verktøy for elektronisk forretningsdrift. Gis til etablerte bedrifter. Tilskuddet går til prosjektutvikling i pilotbedrifter og til kompetansestøtte.	Noen IT-løsninger kan medføre svakere kontroll med miljøfaktorer i enkelte ledd av verdikjeden, men stort sett er tiltakene innrettet for å fremme bedre kontroll og effektivisering. Vurderes ikke å ha vesentlige negativ miljøkonsekvens.
BLEST Bolyst og engasjement i småbyer og tettsteder	Husbanken	Støtte til stedutvikling blant annet i form av fysiske og sosiale møteplasser.	Vurderes ikke nærmere. Miljøhensyn vil inngå i tildelingskriteriene og ivaretas av Husbanken.
Entreprenørskapsatsingen	Innovasjon Norge	Kompetanseoverføring, rådgivning til etablerere, oppbygging av nettverk og noe kapitaltilførsel i form av etablererstipend.	Posten har begrenset størrelse og vurderes ikke nærmere
Inkubatorprogrammet	SIVA	Skal støtte utvikling av nettverk og samlokalisering av kunnskapsbaserte bedrifter, med sikte på økt innovasjon og vekst. Støtte gis i form av blant faglig rådgivning, kompetansenettverk og husleiestøtte. I distriktene gis det støtte til lokalisering i næringshager.	Den fysiske siden ved inkubatorene, samlokalisering av bedrifter, blant annet stimulert ved husleiestøtte, kan ha både positive og negative miljøeffekter. Positiv dersom den medfører redusert arealbehov og felles bruk av infrastruktur for øvrig, negativ blant annet på grunn av økt reisevei. Husleiestøtten kan også føre til at utnyttelsen av lokalene i inkubatoren ikke blir optimal og dermed ha en negativ ressursmessig effekt. For kunne vurdere om tilskuddet har en reell negativ miljøeffekt er det nødvendig å studere driften av inkubatorer nærmere.
Inkubatorstipend	SIVA	Finansiell støtte i form av stipend til nyetableringer i inkubatorer. Gis både til	Ingen negativ miljøeffekt, utover eventuelt den som eventuelt følger av driften av inkubatoren,

		bedrifter og personer	
Kompetanseprogrammet	Innovasjon Norge	Kompetansetjenester, nettbaserte systemer, felles rutiner osv	Administrative tiltak uten negativ miljøeffekt
Kultur og næringspiloter, småsamfunnssatsningen	KRD	Næringsutvikling i form av 5 pilotprosjekter, for å fremme kulturbasert næringsvirksomhet	Enkelte prosjekter kan ha negative effekter, men disse er eventuelt små. Vurderingen blir som for ARENA-prosjektene, det er kriteriene og vurdering av miljøhensyn ved tildeling av midler som avgjør hvordan tilskuddet vil virke. Spesielt kulturminnevern kan være et viktig hensyn å ta ved tildeling, dersom det gis tilskudd til næringsutvikling i verneverdige bygg/områder.
Kvinner i fokus, herunder GRO-programmet	Innovasjon Norge	Støtte til kvinnerettede prosjekter og bedrifter, samt til nettverk. Kompetansemessige tiltak, produkt- og markedsutvikling og annen etableringsstøtte	Støtten har begrenset omfang og går stort sett til små bedrifter. Vurderes ikke på ha noen negativ miljøeffekt av betydning.
Kvinnesatsing i Næringshagene	SIVA	Skal øke antall kvinneetableringer i næringshagene. Nettverk, kompetansebygging, profilering med mer	Vurderes på samme måte som inkubator og næringshage satsingen
Merkur		Kompetanseprogram for utkantbutikker, skal sikre distriktene tilgang til gode nærbutikker. Støtten går til kompetanseheving, kundeundersøkelser og medvirkning/folkemøter etc for å få samarbeid mellom lokalsamfunnet og lokalbefolkningen	Ingen negativ miljøeffekt
MOBI	Norges forskningsråd		Del av VRI- se dette
NCE Norwegian centres of Expertise	Innovasjon Norge	Klyngeutviklingsprogram. Faglig og finansiell støtte til klynger med stort vekstpotensial, for å styrke innovasjon og internasjonalisering. Det gis støtte til prosessledelse, markedsføring mm og til idé - og prosjektutvikling.	Det vil ikke være noen direkte negativ miljøeffekt av tilskuddet, som går til utviklingsprosesser. De enkelte prosjektene som får støtte kan imidlertid ha mulig negativ miljøeffekt når ideene settes ut i livet. Dette er avhengig av og kan styres av kriterier for tildeling.
Næringshageprogrammet	SIVA	Støtte til samlokalisering av små foretak, støtte til felles infrastruktur blant annet.	Tilsvarende vurdering som for inkubatorer. Samlokalisering kan gi miljøgevinster, men kan også medføre økt transport til jobbreiser og suboptimal drift av lokaler.
Småsamfunnssatsing	KRD	Støtte til tiltak for å skape attraktive lokalsamfunn, stimulere tilflytting og mobiliserer lokalbefolkning	Holdningsskapende tiltak, kompetanseutvikling, stedsutvikling, få tiltak med negativ miljøeffekt

		til engasjement i lokalmiljøet.	
Storbyprosjektet	Innovasjon Norge	Utredninger som skal avdekke flaksehalsen for innovasjon.	Ingen negativ miljøeffekt
VRI virkemidler for regional innovasjon	Norges forskningsråd	Faglig og finansiell støtte til forskning og innovasjon i norske regioner. Gis både til bedrifter og FoU-institusjoner og finansierer forskning og utviklingsprosesser. Forskningsrådet har som ambisjon at den samlede VRI-satsingen skal ligge på 300 mill. kroner per år fra 2009	Ingen direkte miljøeffekt. Effekten av de prosjektene som igangsettes er avhengig av kriterier for tildeling.
Unge i Fokus	Innovasjon Norge	En del av ungdomssatsingen til Innovasjon, Norge. Går blant annet til støtte til pilotprosjekter, utredninger etc.	Begrenset omfang og vurderes derfor ikke
Ungt entreprenørskap		Utdannings og kompetansetiltak.	Ingen negativ miljøeffekt
NT (in) programmet - nyskappings og teknologi programmet	Programmet har til nå vært organisert med et selvstendig sekretariat i Tromsø, men er avviklet som eget program i 2007 og innlemmet i Innovasjon Norges organisasjon	Målet med programmet er å fremme nye teknologiprojekter i Nord-Norge som også skal bidra til økt bruk av FoU i prosjektene og av bedriftene.	Vurderes ikke, da det ble avviklet som eget program i 2007.
Fram-programmet	Innovasjon Norge	FRAM er et program for strategi- og ledelsesutvikling i små- og mellomstore bedrifter. De deltakende bedriftene får tilbud om oppdatering av kunnskap og erfaringsutveksling med andre deltakerbedrifter, blant annet gjennom samlinger	Kompetanseutviklingsarbeid som ikke vurderes å ha negativ miljøeffekt.

5. Nærmere vurdering av Arena-programmet som del av Kap 552, post 72

1. Mål

Målet er å øke verdiskapningen i regionale næringsmiljøer ved å styrke samspillet mellom næringsaktører, kunnskapsaktører (FoU- og utdanningsmiljøer) og det offentlige.

2. Virkemåte

Programmet administreres av Innovasjon Norge, i samarbeid med SIVA og Norges Forskningsråd og inngår i satsingen på nettverksbasert innovasjon og omstilling. Det tilbyr faglig og finansiell støtte til prosjekter som handler om å etablere såkalte Arena-nettverk. Innenfor nettverkene går prosjektmidlene med til å arrangere konferanser, kurs og annen kompetanseoppbygging, men også til å støtte prosjekt- og produktutvikling. Noe av hensikten er å skape møteplasser og lette kommunikasjonen mellom bedrifter innen samme bransje/verdikjede, for derved å legge grunnlag for økt verdiskapning og innovasjon.

3. Hvem mottar tilskuddet

Regionale næringsmiljøer (næringsklynger) med en konsentrasjon av bedrifter innen en bestemt bransje/verdikjede. Bedrifter, undervisningsmiljøer, FoU-virksomheter mm. som ønsker å starte et prosjekt må finne sammen, organisere seg med en styringsgruppe og prosjektledelse og kan så søke om midler, først til et forprosjekt, deretter til et hovedprosjekt. (prosjektledelsen kan noen ganger også ligge til et av Innovasjons Norges distriktskontorer)

I 2007 var det 20 hovedprosjekter under Arena-programmet. Prosjektene skal normalt være treårige og mottar i gjennomsnitt fra 5-7 mill over prosjektperioden. Prosjektene dekker et bredt spekter av næringer, også noen som kan være kritiske i miljøsammenheng, som turisme, petroleumsnæringen og havbruksnæringen.

4. Kriterier og krav som stilles ved tildeling (herunder miljøkrav)

Søknader blir vurdert ut fra faglig og ressursmessig styrke i fellesskapet (antall bedrifter, felles interesser mellom dem osv.), kvaliteten på prosjektplanen og vekstpotensialet som prosjektet kan utløse. Miljømessige hensyn inngår ikke i de generelle kriteriene for tildeling (men inngår blant annet i Innovasjon Norges retningslinjer som skal gjelde for alle typer prosjekter som får støtte herfra).

5. Geografisk virkeområde

Hele Norge, men hvert prosjekt har en regional avgrensning. Prosjektet "Innovasjon havbruk" er for eksempel lokalisert til Nordland, prosjektet "Marin Vest" til Hordaland, Rogaland og Sogn og Fjordane.

6. Negative miljøkonsekvenser av tilskuddet

Tilskuddet skal brukes til å sette i gang aktiviteter for samhandling og utveksling og utvikling av felles kompetanse og ideer innefor klyngene. Tilskuddet brukes også til en viss grad av felles infrastruktur innenfor klyngene, for eksempel i form av felles laboratorier, barnehager, markedsføringstiltak osv.

En konsekvens av tilskuddet vil kunne være redusert ressursforbruk til infrastruktur for bedrifter som samarbeider innenfor klyngene. Felles kontorfaciliteter etc. vil medføre lavere areal- og energiforbruk og gi positiv miljøgevinst. Økt reisevirksomhet som følge av samlokalisering eller mer kontakt mellom bedriftene kan også være et resultat, som trekker i motsatt retning.

De viktigste miljømessige konsekvensene vil likevel ha sammenheng med hva slags innovative aktiviteter og nye typer næringsvirksomhet som stimuleres ved tilskuddet. Av prosjektporteføljen fremgår det at noen av hovedprosjektene kan ha negative miljøkonsekvenser. Dette gjelder blant annet prosjekter for utvikling av havbruksnæringen, der eksempelvis et av delprosjektene omhandler utnyttelse av nye råvarer som krill mm. Miljømessig kan økt uttak av krill ha en negativ påvirkning på økologisk balanse. Oppdrettsanlegg skaper også ofte lokale miljøutfordringer, blant annet mht til arealbruk, forurensning fra fôr, genetisk forurensning samt økt hyppighet av sykdom (for eksempel lakselus). Mange andre delprosjekter innenfor Marin Vest handler på den andre siden om mer miljøvennlige teknologier og driftsformer i oppdrettsnæringen.

Flere prosjekter retter seg mot utvikling av tursistnæringen. Her finnes både prosjekter for utvikling av øko-turisme og prosjekter som skal legge til rette for kortferier med såkalt "fly and drive-konsept" (fly og leiebil). Potensialet for negative miljøkonsekvenser er klart til stede, også når det gjelder kulturminner, naturvern og biologisk mangfold. En oppsummering av mulige negative miljøkonsekvenser er gitt i tabellen nedenfor.

Tabell 3.18. Miljøvirkninger av tilskuddet for ulike miljøtemaer

	Liten negativ virkning	Stor negativ virkning	Kommentar
Klimautslipp	(X)		Enkeltprosjekter kan ha negativ virkning, mens mange prosjekter er innrettet mot miljøforbedringer. Det er vist med parentes at tilskuddet kan ha en mulig negativ effekt dersom miljøhensyn ikke vurderes ved tildeling av midler til prosjektene
Annen luftforurensning og/eller støy	(X)		
Kjemikalier og miljøgifter	(X)		
Biologisk mangfold og naturområder	(X)		
Forurensning av vann og hav	(X)		
Kulturminner, kulturmiljø- og landskap	(X)		

9. Konklusjoner mht til mulige negative miljøeffekter av kap 552 post 72

I de evalueringene som er gjennomført av Innovasjon Norges virksomhet, og som er åpent tilgjengelige, er det ikke gjort noen vurdering av hvordan miljøkriteriene som skal ligge til grunn for tildeling av prosjektmidler følges opp. Flere av satsingsområdene som får midler til prosjektutvikling har klart potensial for negative miljøeffekter, for eksempel innenfor oppdrett og havbruk, reiseliv og offshore/petroleumsvirksomhet. En reell vurdering av negative miljøeffekter av tilskuddene som gis over denne posten, krever en vurdering av enkeltprosjektene som er tildelt støtte, noe som ligger utenfor rammene for dette prosjektet.

4. Oppsummering av funn – oversikt og rangering

Generelt om arbeidet – gjennomføring og avgrensninger

Utgangspunktet for dette arbeidet er et ønske om en faglig gjennomgang av de direkte negative miljøkonsekvensene av tilskuddspostene i statusbudsjettet, begrenset til postene 70-89. Miljøkonsekvensene er vurdert ut fra virkninger på henholdsvis klimautslipp, annen luftforurensning og/eller støy, kjemikalier og miljøgifter, forurensning av vann og hav, biologisk mangfold og naturområder og kulturminner, kulturmiljø- og landskap.

Ved oppsummeringen av resultater er det viktig å være klar over de avgrensningene som er gjort. En av de viktigste avgrensningene er at vi kun har sett på direkte tilskuddsordninger over statsbudsjettet, med postnummer 70-89, det vil si tilskuddsordninger til private.

I tillegg har vi gjort avgrensninger ved utvalget av ordninger, blant annet har vi kun inkludert ordninger med konsekvenser innenfor Norges grenser, vi har ikke tatt med miljøtilskudd (som kan ha negative miljøkonsekvenser for andre miljøtema osv). Nærmere beskrivelse av disse kriteriene og avgrensningene er gitt i kapittel 1 og 2.

70-89-postene som del av statsbudsjettet

70-89-postene utgjør 480 poster og ca 456 mrd kroner på 2008-budsjettet. Med gitte kriterier faller bevilgninger til de regionale helseforetakene (ca 84 mrd) og folketrygden (ca 258 mrd) utenfor, og ca 114 mrd, eller ca 10 % av total bevilgning over statsbudsjettet gjenstår.

Praktisk gjennomføring av utvelgelsesprosessen

Utvelgelsesprosessen for å skille ut ordninger som har eller kan ha negative miljøkonsekvenser, ble gjort departementsvis. Utvelgelsen skjedde i praksis i flere trinn ved å studere beskrivelse av formål og faktisk bruk av postenes midler, koblet med bakgrunnskunnskap om de enkelte fagområdene. I tillegg la vi til grunn postens størrelse, slik at marginale ordninger med antatt små direkte miljøkonsekvenser ikke ble med videre.

Ordninger som ut fra denne utvelgelsesprosedyren ble antatt uten miljømessig betydning ble ikke vurdert videre.

De ordningene som ble vurdert å kunne ha negative miljøkonsekvenser, ble videre sortert i to kategorier. Den ene kategorien synes klart å ha negative miljøkonsekvenser og gis en full gjennomgang med vurdering av miljøkonsekvenser for de aktuelle miljøtemaene.

En annen gruppe ordninger havnet i en mellomkategori. For disse kan vi ikke si at de har direkte negative miljøkonsekvenser på ulike miljøtemaer, men de kan for eksempel ha visse aspekter som kan ha negative effekter, eller de kan sammen med andre ordninger bidra negativt eller de kan ha negative effekter dersom det ikke tas spesielle miljøhensyn osv. Disse

ordningene bør ikke ha hovedfokus i vurderingene, men bør heller ikke "glemmes". De er derfor gitt en forenklet vurdering og omtalt for seg selv i vedlegg 4.

Forekomst av tilskuddsordninger med negativ miljøkonsekvens innen de ulike departementer

Tabellen nedenfor viser en oppsummering av tilskuddsordninger med negativ miljøkonsekvens innen de ulike departementer for de ordninger som er gitt full vurdering.

Som tabellen viser er departementene som har tilskuddsposter med antatt direkte negative miljøkonsekvenser henholdsvis Nærings- og handelsdepartementet (NHD), Fiskeri- og kystdepartementet (FKD), Landbruks- og matdepartementet (LMD), Samferdselsdepartementet (SD), Miljøverndepartementet (MD), Olje- og energidepartementet (OED) og Kommunal - og regionaldepartementet (KRD).

Oversikt over ordninger som ble gitt "forenklet vurdering" er listet opp i tabell 3.1. (og omtalt i vedlegg 4). Landbruks- og matdepartementet har en rekke ordninger som er gitt en forenklet vurdering. Også Samferdselsdepartementet har en post "tilskudd til jernbanereiser" som er gitt slik vurdering. Nærings- og handelsdepartementet har tilskuddsposter som gis via Innovasjon Norge og SIVA, og disse er gitt forenklet vurdering.

Tabell 3.1. viser også at noen ordninger som UDs Nordområdesatsing, Kultur- og kirkedepartementets tilskudd til kirkebygg m.fl. er med på det som kan kalles en "obs-liste", dvs ordninger som kan gi negative miljøkonsekvenser dersom ikke spesielle miljøhensyn tas.

Tabell 4.1. Oversikt over vurderte ordninger

x betyr "liten negativ miljøvirkning" mens xx betyr "stor negativ miljøvirkning". Dersom negativ miljøvirkning er fraværende eller ubetydelig, er ruten tom

Nærings- og handelsdepartementet		Vurdering	Klima	Luftforurensning og støy	Miløgift/kjemikalier	Forurensning vann og hav	Biomangfold/naturområder	Kulturminner
Kap 909 Tiltak for sysselsetting av sjøfolk:	Post 73:Tilskudd til sysselsetting av sjøfolk	VURDERES	xx	xx	xx	xx		
Kap 922: Romvirksomhet:	Post 72: Nasjonale følgemidler	VURDERES	x	x(x)	x(x)			
Kap 937:Svalbard Reiseliv AS	Post 71: Tilskudd	VURDERES	x	x	x	x	x	x
Kap 938: Omstillingstiltak	Post 71: Omstillingstilskudd til Sør-Varanger	VURDERES	x	x		x		(x)
Fiskeri- og kystdepartementet								
Kap 1050 Diverse fiskeriformål	Post 75: Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene	VURDERES	x	x				
	Post 76: Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning	VURDERES			x			(x)
Kap 2415 Innovasjon Norge, fiskeri- og andre regionalpolitiske tiltak	Post 75: Marint verdiskapingsprogram	VURDERES	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom det ikke tas tilstrekkelig miljøhensyn ved tildeling.					
Landbruks- og matdepartementet								
Kap 1149: Verdiskapings og utviklingstiltak i landbruket	Post 71: Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket	VURDERES	x	x			x(x)	x(x)
Kap1150: Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:	Post 70: Markedsregulering	VURDERES	xx	xx	xx	xx	xx	xx
	Post 73: Pristilskudd	VURDERES						
	Post 74: Direkte tilskudd	VURDERES						
Kap 1151: Til gjennomføring av reindriftsavtalen:	Post 75: Kostnadssenkende og direkte tilskudd	VURDERES	x	x			xx	
Samferdselsdepartementet								
Kap 1310: Flytransport:	Post 70: Kjøp av innenlandske flyruter	VURDERES	xx	xx				
Kap 1311: Tilskudd til regionale flyplasser:	Post 71:Tilskudd til ikke-statlige flyplasser	VURDERES	xx	xx				
Kap 1320: Statens vegvesen	Post 72: Kjøp av riksvegferjetjenester	VURDERES	xx	xx	xx			
Kap 1330: Særskilte transporttiltak	Post 70:Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen-Kirkenes	VURDERES	xx	xx	xx			

		Vurdering	Klima	Luftforurensning og støy	Miljøgift/kjemikalier	Forurensning vann og hav	Biomangfold/naturområder	Kulturminner
Miljøverndepartementet								
Kap 1427	Post 72: Erstatning for tap av beitedyr tatt av rovvilt	VURDERES					xx	
Olje-og energidepartementet								
Kap 1820: Norges vassdrags- og energidirektorat	Post 73: Tilskudd til utjevning av overføringstariffer	VURDERES	x	x	x	x	x	x
Kommunal- og regionaldepartementet								
Kap 552: Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	Post 72: Nasjonale tiltak for regional utvikling	VURDERES	Enkeltprosjekter kan ha negativ miljøvirkning dersom ikke miljøhensyn tas tilstrekkelig hensyn til ved tildeling.					

I det følgende vil vi gi en kort samlet vurdering av forekomst av tilskudd med negative miljøkonsekvenser på de enkelte departementenes budsjetter.

Nærings- og handelsdepartementet (NHD)

NHD har fire poster som anses å ha direkte negative miljøkonsekvenser. Av disse anses "tiltak for sysselsetting av sjøfolk" å ha størst negative miljøkonsekvenser pga postens betydelige størrelse og fordi støtten går til en forurensende næring med blant annet store klimautslipp.

De øvrige tilskuddspostene, nasjonale følgemidler til romvirksomhet, til Svalbard reiseliv og omstillingstiltak i Sør-Varanger antas å være mindre betydningsfulle, bl.a. på grunn av størrelse; tilskuddet til Sør-Varanger er under avvikling - og det kan argumenteres for at tilskudd til Svalbard reiseliv i hovedsak gir indirekte effekter, dessuten er også dette et lite tilskudd målt i kroner.

Under NHD sorterer også poster som gis gjennom Innovasjon Norge og SIVA. De viktigste miljømessige konsekvensene av denne typen tilskuddsmidler har sammenheng med hva slags innovative aktiviteter og nye typer næringsvirksomhet som stimuleres ved tilskuddet. Det finnes eksempler på programmer og prosjekter som er støttet over disse ordningene som har negative miljøkonsekvenser. Man må imidlertid inn på tildeling til enkeltprosjekter under de enkelte programmer for å kunne si noe konkret og sikkert om miljøkonsekvensene, noe som ligger utenfor rammene for dette prosjektet.

Fiskeri- og kystdepartementet (FKD)

To poster under diverse fiskeriformål er vurdert, tilskudd til næringstiltak og tilskudd til strukturiltak for kapasitetstilpasning. Postene/delpostene med antatt direkte negative miljøkonsekvenser er av begrenset størrelse, og deler av tilskuddene kan også ha positive effekter på miljø.

Under FKD sorterer også programposter som gir tilskudd gjennom Innovasjon Norge. Herunder har vi vurdert tilskudd til "Maritimt verdiskapingsprosjekt". Som for programposter omtalt under NHD, kan man se at enkeltprosjekter kan ha negative miljøvirkninger dersom det ikke tas tilstrekkelige miljøhensyn ved tildeling, men man må inn og vurdere enkeltprosjekter for å kunne si noe konkret og sikkert om konsekvensene i praksis.

De viktigste miljømessige konsekvensene av denne typen tilskuddsmidler har sammenheng med hva slags innovative aktiviteter og nye typer næringsvirksomhet som stimuleres ved tilskuddet. Det finnes eksempler på programmer og prosjekter som er støttet over disse ordningene som har negative miljøkonsekvenser.

Landbruks- og matdepartementet (LMD)

Over LMDs budsjett gis til det tilskudd til en rekke poster til henholdsvis reindrift, skogbruk og jordbruk som har negative miljøkonsekvenser. Det gjelder særlig poster som gir incentiver til intensivering av produksjonen med tilhørende utslipp, samt i noen grad tilskudd som gir incentiver til oppdyrking av og hogst i potensielt verdifulle naturområder/biotoper. I tillegg gis flere transportstøtteordninger som fører til mer transport og dermed større utslipp. Dette er store tilskuddsposter beløpsmessig.

Samferdselsdepartementet (SD)

Over samferdselsdepartementet gis støtte til en rekke ordninger i form av "kjøp av reiser", det gjelder innenriks flyreiser, riksveiferjereiser, reiser med Hurtigruten og kjøp av jernbanereiser, i tillegg til tilskudd til ikke-statlige flyplasser.

Alle disse ordningene må antas å føre til økt reisevirksomhet, noe som fører til økte utslipp, særlig av klimagasser og andre luftforurensninger, men også vannforurensning. I tillegg til å øke reisevolumet, bidrar også subsidiering til å vri transporten over til det subsidierte transportmiddelet. Av ordningene kommer sannsynligvis tilskudd til Hurtigruten dårligst ut, men også tilskudd til flyreiser og riksveiferjereiser må antas å ha betydelige negative miljøkonsekvenser. Tilskudd til jernbanen er gitt en forenklet vurdering, og må antas å være den minst negative av ordningene.

Miljøverndepartementet (MD)

Kun en ordning på MDs budsjett er vurdert. Det gjelder tilskudd til erstatning for rovviltskader. Denne ordningen kan bidra til at det blir "for høy" husdyrtetthet og "for små" incentiver til å unngå rovdyrskader. Dette kan føre til at flere rovdyr felles, og det gjør det vanskelig å oppnå bestandsmålene, spesielt for ulv og bjørn.

Olje- og energidepartementet (OED)

Kun en ordning faller innenfor våre poster. Det gjelder tilskudd til utjevning av overføringstariffer. Dette er en relativt beskjeden post i antall kroner, men kan gi incentiver til økt energiforbruk – som har negative miljøkonsekvenser.

Kommunal - og regionaldepartementet (KRD)

Her er vurdert en stor post "nasjonale tiltak for regional utvikling". Til tross for nitidig gjennomgang av de mange ulike programmene som sorterer under denne, er konklusjonen at man kan se at enkeltprosjekter kan ha negative miljøkonsekvenser dersom ikke spesielle miljøhensyn tas og stilles ved tildeling. Men man må gå nærmere inn på tildelingspraksis og enkeltprosjekter for å kunne si noe om eventuelle negative miljøkonsekvenser av denne og tilsvarende poster.

Utenriksdepartementet (UD) og Kultur- og kirke departementet (KKD)

UD og KKD har ordninger som kan ha negative miljøkonsekvenser dersom ikke spesielle hensyn tas ved tildeling og gjennomføring. Disse er kun gitt forenklet vurdering (vedlegg 4).

Type ordninger med negativ miljøkonsekvens

Vi ser at det internt i departementer og på tvers av departementer er en del "type" ordninger som peker seg ut med å ha negative miljøkonsekvenser, for eksempel:

Transportstøtte

Samferdselsdepartementet gir støtte til kjøp av flyreiser, støtte til ikke-statlige flyplasser, riksveiferger, Hurtigruten mv, i tillegg er det transportstøtte for produkter over Landbruks- og matdepartementet og Fiskeri- og kystdepartementet.

Alle slike ordninger må antas å bidra til økte utslipp av klimagasser og annen luftforurensning og til forurensning av vann og hav – og til dels utslipp av kjemikalier og miljøgifter – dersom støtten går til sjøbasert transport.

" (Primær)næringsstøtte"

Slik støtte gis over LMDs budsjett til jordbruk, skogbruk og reindrift, og over Fiskeridepartementets budsjett til fiskerinæringen.

Disse ordningene kan påvirke miljøet på mange ulike måter, fra negative effekter på kulturminner, kulturmiljø- og landskap og biologisk mangfold/naturområder til utslipp til vann og luft.

Distrikts- og næringsutvikling

Slik støtte gis over flere departementer, spesielt Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet, men også Fiskeri- og kystdepartementet. Slike tilskudd gis dels direkte, til dels gjennom programmer i Innovasjon Norge og SIVA. Felles for disse ordningene er i stor grad at man må gå inn på tildeling til enkeltprosjekter for å vurdere miljøeffektene konkret. Det som synes sikkert, er at tildeling til en del enkeltprosjekter kan

resultere i negative miljøkonsekvenser dersom ikke spesielle hensyn tas, for eksempel tilskudd innen marine næringer og oppdrett, men også annen industriutvikling. På den annen side kan også tildeling til enkeltprosjekter bidra til utvikling av mer miljøvennlige teknologier og metoder.

Andre typer ordninger som Energistøtteordninger og Miljøordninger med negative miljøkonsekvenser for andre miljøtemaer

Slike ordninger er lite fremtredende i materialet vi har gjennomgått.

Forekomst av tilskuddsordninger med negativ miljøkonsekvens for de ulike miljøtemaene

Mange av tilskuddordningene vi har vurdert, gir negative påvirkninger på flere /mange miljøtemaer.

Mange ordninger har negative effekter med hensyn til utslipp av klimagasser, blant annet gis en rekke transportstøtteordninger og ordninger med konsekvens for transportarbeidet. Disse gis først og fremst over Samferdselsdepartementets budsjetter, men transportstøtte gis også over budsjettene til Landbruks- og matdepartementet og Fiskeridepartementet. Også tilskudd fra Kommunal- og regionaldepartementet og Nærings- og handelsdepartementet, samt Fiskeri- og kystdepartementet, inkludert poster som disponeres av statsbankene, Innovasjon Norge og SIVA, kan bidra til økt transport og dermed transportrelaterte utslipp – i hovedsak klimagasser, men også lokale luftforurensinger og støy. For sjøbasert transport kommer i tillegg utslipp av kjemikalier og miljøgifter, samt forurensning av vann og hav.

En del av LMDs tilskuddsordninger gir incentiver til intensivert produksjon, noe som fører til økte utslipp til vann (overgjødsling), og bruk og utslipp av plantevernmidler. I tillegg gir en del ordninger incentiver til å ta i bruk areal til jordbruksdrift ved arealtilskudd, noe som kan påvirke naturområder og biologisk mangfold negativt. Også tilskudd innen skogbruk og reindrift over LMDs budsjett kan gi negativ påvirkning på naturområder og biologisk mangfold. Intensivert og endret bruk av landbruksareal kan også ha negative virkninger for kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap.

Hvis vi ser på miljøtemaene hver for seg, er det noen tilskuddsordninger som peker seg ut med hensyn til negative konsekvenser for disse, selv om mange ordninger altså har konsekvenser for flere miljøtemaer.

Klimagasser

De viktigste støtteordninger som resulterer i økte klimagassutslipp er de ulike transportstøtteordningene som vi finner i Samferdselsdepartementet, og flere andre departement (se over). Men også svært mange av de andre ordningene inneholder elementer som innebærer økt transport og dermed økte klimagassutslipp.

Annen luftforurensning og støy

Transportstøtteordninger som nevnt i punktet over om klimagasser er også viktigst her.

Kjemikalier og miljøgifter

Tilskuddsordninger under LMD som fører til intensivert produksjon og økt forbruk og avrenning av plantevernmidler er viktige for utslipp av kjemikalier og miljøgifter.

Også transporttilskudd – særlig de som innebærer økt sjøtransport fører til økte utslipp av kjemikalier og miljøgifter. Også noen nærings- og regionstilskudd kan få negative konsekvenser for dette tema.

Forurensning av vann og hav

Tilskudd over LMDs budsjett bidrar mest her – spesielt støtteordningene innen jordbruket. Også transportstøtteordninger som øker transporten til sjøs er viktige.

Naturområder og biologisk mangfold

Også for dette tema er tilskudd over LMD viktig, særlig tilskudd til jordbruk og skogbruk, men også reindrift. I tillegg kan noen av tilskuddene til transport – som medfører mer bygging av infrastruktur (som veier, havner)– føre til fragmentering og nedbygging av naturområder og biotoper. Likeledes næringsrettede tilskudd som fører til økt byggevirksomhet gir tilsvarende effekter.

Kulturminner, kulturmiljø og kulturlandskap

Igjen er tilskudd over LMDs budsjett til jordbruk og skogbruk viktige tilskuddsposter med negative konsekvenser for kulturtema. Også tilskudd som stimulerer infrastruktur og bygg og anlegg kan ha slike negative effekter. Tilskudd som KKD's rentekompensasjon for istandsetting av kirkebygg kan ha negative konsekvenser for kirken som kulturminne dersom ikke spesielle hensyn tas.

Ellers er det relativt få ordninger som har påvirkning på kulturminner som "hovedeffekt" blant de ordningen vi har sett på. Det henger nok mer sammen med utvalget av tilskuddordninger (70-89-poster) enn at offentlige tilskudd ikke kan ha negative konsekvenser for kulturminner-, miljø- og landskap.

Konkluderende kommentarer

Vi har sett at innenfor postene 70-89 som utgjør ca 10 % av totalt statsbudsjett, er det et stort flertall av poster som man må anta ikke har direkte negative miljøkonsekvenser – (slik dette er definert og avgrenset i kapittel 1 og 2 i denne rapporten).

Vi har også sett at det kan være vanskelig å skille klart mellom ordninger med direkte og mer indirekte negative miljøeffekter, og i en del tilfeller må en gå mer i dybden mht de enkelte ordninger og hva støtten går til for å kunne si noe konkret om miljøkonsekvensene. Det gjelder

i særlig grad "prosjektrettet støtte" som er vanlig særlig innen KRD og NHDs støtteordninger gjennom Innovasjon Norge og SIVA.

Vi ser videre at det er poster på sju departementers budsjetter som antas å ha direkte negative miljøkonsekvenser, og at Landbruks- og matdepartementet og til dels Samferdselsdepartementet skiller seg ut som departementene med flest poster – av betydelig størrelse - med negative miljøkonsekvenser. I tillegg er det to departementer som har hver sin post som er vurdert å kunne ha negative miljøkonsekvenser dersom ikke spesielle miljøhensyn tas ved tildeling.

Når det er sagt må vi minne om at kartleggingen i denne rapporten har foregått på et "screening"-nivå, det har ikke vært mulig å gjøre dypdykk i de enkelte ordninger. Det betyr at særlig vurderingen av hvor "stor" eller "liten" effekten på de ulike miljøtemaer er, kun er skjønsmessige uttrykk for at noen ordninger har større effekter enn andre på de enkelte miljøtemaer – når en ser postens størrelse og de direkte miljøkonsekvensene under ett.

I denne gjennomgangen av ulike departementers forekomst av poster med negative miljøkonsekvenser har vi vurdert et utvalg av postene på Statsbudsjettet – dem med nummer 70-89. Siden vi ikke har gått gjennom resterende poster, kan vi ikke si noe om hvordan totalbildet ville sett ut hvis alle poster på departementenes budsjetter ble gjennomgått. Det vi har sett og pekt på en del steder, er at det finnes "lignende" ordninger på andre poster for flere av de postene vi har sett på her – for eksempel tilskudd til skogsbilveier, tilskudd til transport som gis til fylkeskommuner, og tilskudd via andre på olje- og energisektoren.

For å få et mer fullstendig bilde av statsbudsjettets tilskudd med negative miljøkonsekvenser, må man derfor også vurdere øvrige ordninger – og se denne gjennomgangen i sammenheng med den gjennomgangen som er gjort i denne rapporten. Først da vil vi nærme oss et samlet bilde.

5. Referanser

Skriftlige kilder

ECON (2007): Evaluering av Offentlige og Industrielle forsknings- og utviklingskontrakter Rapport 2007-001.

FKD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige fiskeri- og kystdepartement.

KKD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige kultur - og kirke departement

KRD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige kommunal- og regionaldepartement

LMD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige landbruks- og matdepartement.

MD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige miljøverndepartement.

NHD 82007). Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige nærings- og handelsdepartement.

OED (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige olje- og energidepartement.

OECD (2002a): Environmentally harmful subsidies: Barriers to sustainable development by David Pearce. OECD Workshop on Environmentally harmful subsidies. Paris 7-8 november 2002.

OECD (2002b): OECD work on defining and measuring subsidies in agriculture by Luis Portugal. OECD Workshop on Environmentally harmful subsidies. Paris 7-8 november 2002.

OECD (2005): Environmentally Harmful Subsidies: Challenges for Reform. OECD 2005, ISBN-92-64-01204-4

Oxford Research (2007): Fremdeles mer å hente. Etterundersøkelse av bedrifter som mottok støtte fra Innovasjon Norge i 2003.

SD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige samferdselsdepartement.

Samfunns- og næringslivsforskning AS (2007): Midtveisevaluering av Arenaprogrammet. SNF-rapport 01/07

SIVA/innovasjon Norge/ NFR: Håndbok for Arenaprogrammet.

Stortingsmelding nr 26 (2006-2007): Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand

Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008): Gul bok

UD (2007): Stortingsproposisjon nr 1 (2007-2008). Det kongelige utenriksdepartement.

Internettkilder

<http://innovanor.no/Satsinger/Marin-sektor3/Marint-verdiskapingsprogram/>

Innovasjon Norges hjemmesider og programsider

<http://www.miljostatus.no/>

Programmet MARUTs hjemmesider

Vedlegg 1. Oversikt over alle ordningene som skulle vurderes (70-89-postene)

Saldert budsjett 2008 postene 70-89

U t g i f t e r :

Kap. Post	Formål	Kroner
Stortinget og underliggende institusjoner		
41Stortinget:		
70	Tilskudd til partigruppene	127 000 000
72	Tilskudd til Det Norske Nobelinstituttets bibliotek	1 000 000
		<hr/>
		128 000 000
		<hr/>
Utenriksdepartementet		
100Utenriksdepartementet:		
70	Erstatning av skader på utenlandske ambassader	800 000
71	Diverse tilskudd	31 713 000
72	Hjelp til norske borgere i utlandet som ikke er sjømenn	137 000
115	Kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål:	
70	Tilskudd til kultur-, norgesfremme- og informasjonsformål <i>kan overføres</i>	55 206 000
116	Deltaking i internasjonale organisasjoner:	
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	1 063 281 000
71	Finansieringsordningen under EØS-avtalen <i>kan overføres</i>	125 000 000
72	EØS-finansieringsordningen <i>kan overføres</i>	750 000 000
73	Den norske finansieringsordningen <i>kan overføres</i>	650 000 000
74	Bilaterale samarbeidsprogram med Bulgaria og Romania <i>kan overføres</i>	60 000 000
118	Nordområdetiltak mv.:	
70	Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland <i>kan overføres</i>	270 927 000
71	Fred- og demokratiltak <i>kan overføres</i>	3 793 000
76	Tilskudd til internasjonale klima- og miljøtiltak <i>kan overføres</i>	25 598 000
150	Bistand til Afrika:	
78	Regionbevilgning for Afrika <i>kan overføres</i>	2 743 500 000
151	Bistand til Asia:	
72	Bistand til Afghanistan <i>kan overføres</i>	250 000 000
78	Regionbevilgning for Asia <i>kan overføres</i>	558 600 000
152	Bistand til Midtøsten:	
78	Regionbevilgning for Midtøsten <i>kan overføres</i>	245 000 000
153	Bistand til Latin-Amerika:	
78	Regionbevilgning for Latin-Amerika <i>kan overføres</i>	261 500 000
160	Sivilt samfunn og demokratiutvikling:	
70	Sivilt samfunn <i>kan overføres</i>	1 158 000 000
71	Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid <i>kan overføres</i>	81 000 000
72	Demokratistøtte/partier <i>kan overføres</i>	7 000 000
73	Kultur <i>kan overføres</i>	107 000 000
75	Internasjonale organisasjoner og nettverk <i>kan overføres</i>	160 500 000
161	Næringsutvikling:	
70	Næringsutvikling <i>kan overføres</i>	309 000 000
75	NORFUND - tapsavsetning	143 750 000
162	Overgangsbiand (gap):	
70	Overgangsbiand (gap) <i>kan overføres</i>	724 000 000
163	Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter:	
Oppdrag 142231 KMA		

70	Naturkatastrofer <i>kan overføres</i>	335 000 000
71	Humanitær bistand og menneskerettigheter <i>kan overføres</i>	2 253 434 000
164	Fred, forsoning og demokrati:	
70	Fred, forsoning og demokratiltak <i>kan overføres</i>	820 900 000
71	ODA-godkjente land på Balkan <i>kan overføres</i>	600 000 000
72	Utvikling og nedrustning <i>kan overføres</i>	73 000 000
73	Andre ODA-godkjente OSSE-land <i>kan overføres</i>	336 350 000
165	Forskning, kompetanseheving og evaluering:	
70	Forskning og høyere utdanning <i>kan overføres</i>	318 000 000
71	Faglig samarbeid <i>kan overføres</i>	210 000 000
166	Tilskudd til ymse tiltak:	
70	Ymse tilskudd <i>kan overføres</i>	2 116 000
71	Internasjonale prosesser og konvensjoner mv. <i>kan overføres</i>	39 000 000
72	Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling <i>kan overføres</i>	248 000 000
168	Kvinner og likestilling:	
70	Kvinner og likestilling <i>kan overføres</i>	235 000 000
169	Globale helse- og vaksineinitiativ:	
70	Vaksine og helse <i>kan overføres</i>	1 370 041 000
71	Andre helse- og aidstiltak <i>kan overføres</i>	190 000 000
170	FN-organisasjoner mv.:	
70	FNs utviklingsprogram (UNDP)	860 000 000
71	FNs befolkningsprogram (UNFPA)	332 000 000
72	FNs barnefond (UNICEF)	400 000 000
73	Verdens matvareprogram (WFP) <i>kan overføres</i>	145 000 000
74	FNs Høykommissær for flyktninger (UNHCR)	240 000 000
75	FNs organisasjon for palestinske flyktninger (UNRWA)	150 000 000
76	Tilleggsmidler via FN-systemet mv. <i>kan overføres</i>	1 459 200 000
77	FNs aidsprogram (UNAIDS) <i>kan overføres</i>	160 000 000
78	Bidrag andre FN-organisasjoner mv. <i>kan overføres</i>	168 220 000
79	Eksperter, junioreksperter og FNs fredskorps <i>kan overføres</i>	67 000 000
80	Bidrag til globale fond <i>kan overføres</i>	0
81	Tilskudd til internasjonal landbruksforskning <i>kan overføres</i>	88 000 000
171	Multilaterale finansinstitusjoner:	
70	Verdensbanken <i>kan overføres</i>	810 000 000
71	Regionale banker og fond <i>kan overføres</i>	783 300 000
72	Samfinansiering via finansinstitusjoner <i>kan overføres</i>	407 500 000
172	Gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak:	
70	Gjeldslette, betalingsbalansetøtte og kapasitetsbygging <i>kan overføres</i>	300 000 000
		23 186 366 000

Kunnskapsdepartementet

220	Utdanningsdirektoratet:	
70	Tilskudd til læremidler mv. <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	40 483 000
225	Tiltak i grunnopplæringen:	
70	Tilskudd til bedrifter som tar inn lærlinger med spesielle behov	8 331 000
71	Tilskudd til utvikling av musikk- og kulturskolene	10 237 000
72	Tilskudd til internasjonale utdanningsprogram	3 810 000
73	Tilskudd til studieopphold i utlandet	8 759 000
74	Tilskudd til organisasjoner	10 946 000
226	Kvalitetsutvikling i grunnopplæringen:	
70	IKT-tiltak <i>kan nyttes under post 21</i>	3 475 000
227	Tilskudd til særskilte skoler:	
70	Tilskudd til den franske og den tyske skolen i Oslo	6 867 000

71	Tilskudd til internatdrift ved Krokeide yrkesskole	20 103 000
72	Tilskudd til Røde Kors Nordisk United World College	25 354 000
73	Tilskudd til opplæring i Kenya og Etiopia	3 356 000
228	Tilskudd til private skoler mv.:	
70	Private skoler med rett til statstilskudd <i>overslagsbevilgning</i>	2 528 382 000
71	Tilskudd til privatskoleorganisasjoner	583 000
72	Tilskudd til elevutveksling utlandet	1 500 000
229	Andre tiltak:	
70	Tilskudd til sikkerhetsopplæring for fiskere	11 909 000
252	EUs handlingsprogram for livslang læring:	
70	Tilskudd	186 646 000
253	Folkehøyskoler:	
70	Tilskudd til folkehøyskoler	588 962 000
71	Tilskudd til Folkehøyskolerådet	3 353 000
72	Tilskudd til nordiske folkehøyskoler	671 000
254	Tilskudd til voksenopplæring:	
70	Tilskudd til studieforbund	166 502 000
71	Tilskudd til fjernundervisning	11 977 000
72	Tilskudd til Studiesenteret Finnsnes	3 483 000
73	Tilskudd til voksenopplæringsorganisasjoner	10 760 000
255	Tilskudd til freds- og menneskerettssentre mv.:	
70	Holocaustsenteret	21 534 000
71	Falstadsenteret	13 669 000
72	Stiftelsen Arkivet	5 128 000
73	Norsk fredssenter	1 206 000
74	Nord-Norsk Fredssenter, Narvik	1 063 000
270	Studium i utlandet og sosiale formål for studenter:	
71	Tilrettelegging av studier i utlandet	5 431 000
74	Tilskudd til velferdsarbeid	65 180 000
75	Tilskudd til bygging av studentboliger <i>kan overføres</i>	153 103 000
272	Vitenskapelige høyskoler:	
70	Basisfinansiering private vitenskapelige høyskoler	17 490 000
71	Resultatbasert undervisningsfinansiering private vitenskapelige høyskoler	23 752 000
72	Forskningsfinansiering private vitenskapelige høyskoler	14 798 000
275	Høyskoler:	
70	Basisfinansiering private høyskoler	351 829 000
71	Resultatbasert undervisningsfinansiering private høyskoler	306 745 000
72	Forskningsfinansiering private høyskoler	46 321 000
276	Fagskoleutdanning:	
70	Tilskudd til fagskoleutdanning	304 083 000
281	Fellesutgifter for universiteter og høyskoler:	
73	Tilskudd til internasjonale programmer	16 200 000
74	Tilskudd til UNIS	78 719 000
75	UNINETT	23 850 000
76	Tilskudd til NORDUnet <i>kan overføres</i>	17 625 000
78	Tilskudd til Universitets- og høyskolerådet	12 697 000
79	Ny universitetsklinikk i Trondheim <i>kan overføres</i>	274 989 000
283	Meteorologiformål:	
72	Internasjonale samarbeidsprosjekter	41 155 000
287	Forskningsinstitutter og andre tiltak:	
71	Tilskudd til andre private institusjoner	31 028 000
73	Niels Henrik Abels matematikkpris	12 400 000
288	Internasjonale samarbeidstiltak:	
72	Internasjonale grunnforskningsorganisasjoner	145 522 000
73	EUs rammeprogram for forskning	999 521 000
75	UNESCO	16 171 000

Kultur- og kirkedepartementet

310	Tilskudd til trossamfunn m.m.:	
70	Tilskudd til tros- og livssynssamfunn <i>overslagsbevilgning</i>	127 617 000
75	Tilskudd til private kirkebygg <i>kan overføres</i>	9 804 000
76	Tilskudd til råd for tro og livssyn	4 836 000
315	Frivillighetsformål:	
70	Merverdiavgiftskompensasjon til frivillige organisasjoner	188 070 000
71	Tilskudd til frivillighetssentraler	81 977 000
72	Tilskudd til frivillig virksomhet	30 000 000
73	Tilskudd til sekretariat for frivillige organisasjoners interessepolitiske virksomhet	3 280 000
74	Tilskudd til etablering av frivillighetsregister <i>kan overføres</i>	3 000 000
79	Ymse frivillighetsformål	6 500 000
320	Allmenne kulturformål:	
73	Nasjonale kulturbygg <i>kan overføres</i>	69 700 000
74	Tilskudd til tiltak under Norsk kulturråd <i>kan overføres</i>	138 749 000
75	Kulturprogram <i>kan overføres</i>	10 590 000
78	Ymse faste tiltak	42 305 000
79	Til disposisjon <i>kan nyttes under post 1</i>	10 400 000
82	Nobels fredssenter	21 353 000
83	Stavanger europeisk kulturhovedstad	40 000 000
321	Kunstnerformål:	
72	Stipend basert på gjennomført kunstutdanning <i>overslagsbevilgning</i>	13 306 000
73	Kunstnerstipend m.m. <i>kan overføres</i>	99 214 000
74	Garantiinntekter <i>overslagsbevilgning</i>	93 431 000
75	Vederlagsordninger	115 163 000
322	Billedkunst, kunsthåndverk og offentlig rom:	
72	Knutepunktinstitusjoner	3 595 000
73	Nasjonalmuseet for kunst	222 343 000
75	Offentlig rom, arkitektur og design	25 353 000
77	Henie Onstad Kunstsenter	0
78	Ymse faste tiltak	52 073 000
323	Musikkformål:	
70	Nasjonale institusjoner	185 436 000
71	Region-/landsdelsinstitusjoner	156 790 000
72	Knutepunktinstitusjoner	52 120 000
74	Landsdelsmusikere i Nord-Norge	14 163 000
78	Ymse faste tiltak	68 755 000
324	Scenekunstformål:	
70	Nasjonale institusjoner	688 861 000
71	Region-/landsdelsinstitusjoner	255 175 000
72	Knutepunktinstitusjoner	2 550 000
73	Region- og distriktsopera	32 640 000
75	Dans	36 923 000
78	Ymse faste tiltak	45 582 000
325	Samordningstiltak for arkiv, bibliotek og museer:	
73	Prosjekt- og utviklingstiltak <i>kan nyttes under post 1</i>	26 902 000
326	Språk-, litteratur- og bibliotekformål:	
73	Noregs Mållag	2 517 000
74	Det Norske Samlaget	11 090 000
75	Språkteknologi, Norsk Ordbok mv.	14 843 000
76	Ibsenpris m.m.	3 129 000

78	Ymse faste tiltak	90 406 000
328	Museums- og andre kulturvernformål:	
70	Det nasjonale museumsnettverket	636 178 000
78	Ymse faste tiltak	47 483 000
329	Arkivformål:	
78	Ymse faste tiltak	6 794 000
334	Film- og medieformål:	
71	Filmtiltak m.m. <i>kan overføres, kan nyttes under post 50</i>	23 682 000
72	Knutepunktinstitusjoner	6 217 000
73	Regional filmsatsing	20 479 000
75	Medieprogram <i>kan overføres</i>	20 930 000
78	Ymse faste tiltak	24 503 000
79	Til disposisjon	3 609 000
335	Pressestøtte:	
71	Produksjonstilskudd	264 452 000
72	Kompensasjon for portoutgifter	0
73	Anvendt medieforskning og etterutdanning	11 577 000
75	Tilskudd til samiske aviser	18 877 000
76	Tilskudd til minoritetsspråklige publikasjoner	1 487 000
77	Distribusjonstilskudd til avisene i Finnmark	1 743 000
336	Informasjonsberedskap - kringkasting:	
70	Informasjonsberedskap	1 500 000
337	Kompensasjon for kopiering til privat bruk:	
70	Kompensasjon	36 312 000
340	Kirkelig administrasjon:	
71	Tilskudd til kirkelige formål	181 350 000
72	Tilskudd til kirkelig virksomhet i kommunene	40 000 000
73	Tilskudd til virksomheten ved Nidaros domkirke	3 000 000
74	Tilskudd til Oslo domkirke	1 000 000
75	Trosoplæring <i>kan overføres, kan nyttes under post 1</i>	125 000 000
76	Tilskudd til forsøks- og utviklingstiltak i kirken <i>kan overføres</i>	4 000 000
79	Til disposisjon <i>kan overføres</i>	500 000
		4 581 214 000

Justis- og politidepartementet

400	Justisdepartementet:	
71	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	10 872 000
430	Kriminalomsorgens sentrale forvaltning:	
70	Tilskudd	17 137 000
440	Politidirektoratet - politi- og lensmannsetaten:	
70	Tilskudd	10 278 000
71	Tilskudd Norsk rettsmuseum	2 422 000
73	Tilskudd til EUs yttergrensefond	47 000 000
451	Samfunnssikkerhet og beredskap:	
70	Overføringer til private	4 700 000
455	Redningstjenesten:	
71	Tilskudd til frivillige organisasjoner i redningstjenesten	12 211 000
72	Tilskudd til nød- og sikkerhetstjenester	81 469 000
470	Fri rettshjelp:	
70	Fri sakførsel	412 073 000
71	Fritt rettsråd	159 949 000
72	Tilskudd til spesielle rettshjelptiltak	29 006 000
471	Statens erstatningsansvar:	
70	Erstatning til voldsofre <i>overslagsbevilgning</i>	0
71	Erstatningsansvar m.m. <i>overslagsbevilgning</i>	124 237 000
72	Erstatning for uberettiget straffeforfølgning <i>overslagsbevilgning</i>	17 018 000

Oppdrag 142231 KMA

472	Voldsoffererstatning og rådgiving for kriminalitetsofre:		
70	Erstatning til voldsofre <i>overslagsbevilgning</i>		150 083 000
			1 078 455 000

Kommunal- og regionaldepartementet

552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling:		
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling <i>kan overføres</i>		384 500 000
580	Bostøtte:		
70	Bostøtte <i>overslagsbevilgning</i>		2 437 400 000
581	Bolig- og bomiljøtiltak:		
72	Program for reduserte byggekostnader <i>kan overføres</i>		16 000 000
74	Tilskudd til bolig-, by- og stedsutvikling <i>kan overføres</i>		43 000 000
75	Boligtilskudd til etablering, tilpasning og utleieboliger <i>kan overføres</i>		623 400 000
78	Kompetansetilskudd <i>kan overføres</i>		75 600 000
			3 579 900 000

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.:		
70	Tilskudd		29 052 000
72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.		10 200 000
73	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte <i>kan overføres</i>		140 400 000
605	Arbeids- og velferdsetaten:		
70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte <i>kan overføres</i>		138 000 000
621	Tilskudd forvaltet av Sosial- og helsedirektoratet:		
70	Frivillig arbeid <i>kan overføres</i>		22 701 000
71	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner mv.		0
74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner mv.		8 900 000
634	Arbeidsmarkedstiltak:		
75	Forebyggende tiltak rettet mot ansatte som står i fare for å falle ut av arbeidsmarkedet <i>kan overføres</i>		0
76	Tiltak for arbeidssøkere <i>kan overføres</i>		5 225 100 000
646	Pionerdykkere i Nordsjøen:		
70	Tilskudd til pionerdykkere <i>overslagsbevilgning</i>		56 300 000
72	Tilskudd <i>kan overføres</i>		2 800 000
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.:		
70	Tilskudd til faglig utvikling		3 100 000
651	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere:		
70	Bosettingsordningen og integreringstilskudd, oppfølging		3 300 000
71	Tilskudd til innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet		43 800 000
72	Statsautorisasjonsordningen for tolker m.m.		2 000 000
73	Norskprøver for voksne innvandrere <i>overslagsbevilgning</i>		0
74	Avvikling av norskprøver for voksne innvandrere		0
660	Krigspensjon:		
70	Tilskudd, militære <i>overslagsbevilgning</i>		215 000 000
71	Tilskudd, sivile <i>overslagsbevilgning</i>		530 000 000
664	Pensjonstrygden for sjømenn:		
70	Tilskudd		658 000 000
666	Avtalefestet pensjon (AFP):		
70	Tilskudd		1 090 000 000
667	Supplerende stønad til personer over 67 år:		
70	Tilskudd <i>overslagsbevilgning</i>		275 000 000
670	Nasjonale minoriteter:		

70	Tilskudd til nasjonale minoriteter	4 300 000
71	Avkastning av Romanifolkets fond	3 700 000
72	Tiltak for rom	2 200 000
681	Tilskudd til samiske formål:	
72	Samisk språk, informasjon, mv.	5 800 000
74	Dokumentasjon, formidling mv.	1 300 000
690	Utlendingsdirektoratet:	
71	Kunnskapsutvikling, migrasjon <i>kan overføres</i>	6 200 000
72	Retur og tilbakevending for flyktninger <i>kan overføres</i>	19 600 000
73	Gjenbosetting av flyktninger - støttetiltak <i>kan nyttes under kap. 651 post 60</i>	5 700 000
75	Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet <i>kan overføres</i>	11 800 000
		<hr/>
		8 514 253 000

Helse- og omsorgsdepartementet

702	Helse- og sosialberedskap:	
70	Tilskudd <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	3 272 000
703	Internasjonalt samarbeid:	
70	Tilskudd <i>kan overføres, kan nyttes under post 60</i>	17 500 000
718	Alkohol og narkotika:	
70	Frivillig arbeid mv. <i>kan overføres</i>	90 374 000
719	Folkehelse:	
70	Hivforebygging, smittevern mv. <i>kan overføres</i>	29 263 000
71	Forebygging av uønskede svangerskap og abort <i>kan overføres</i>	24 069 000
72	Stiftelsen Amatheia	16 748 000
73	Fysisk aktivitet <i>kan overføres</i>	19 287 000
74	Skolefrukt <i>kan overføres</i>	16 047 000
79	Andre tilskudd <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	15 948 000
722	Norsk pasientskadeerstatning:	
70	Dekning av advokatutgifter	26 855 000
724	Helsepersonell og tilskudd til personelltiltak:	
70	Andre tilskudd <i>kan nyttes under post 21</i>	41 539 000
71	Tilskudd til Nordiska högskolan för folkhälsovetenskap mv.	14 800 000
726	Habilitering, rehabilitering og tiltak for rusmiddelavhengige:	
70	Tilskudd <i>kan nyttes under post 21</i>	65 828 000
71	Kjøp av opptrening og helsetjenester <i>kan overføres</i>	81 498 000
727	Tannhelsetjenesten:	
70	Tilskudd <i>kan nyttes under post 21</i>	54 002 000
728	Forsøk og utvikling mv.:	
70	Tilskudd	21 415 000
729	Annen helsetjeneste:	
70	Behandlingsreiser til utlandet	98 885 000
71	Tilskudd til Norsk Pasientforening mv.	5 830 000
732	Regionale helseforetak:	
70	Tilskudd til helseforetakene <i>kan overføres, kan nyttes under postene 72, 73, 74 og 75</i>	3 349 806 000
72	Tilskudd til Helse Sør-Øst RHF <i>kan overføres</i>	31 969 980 000
73	Tilskudd til Helse Vest RHF <i>kan overføres</i>	10 799 863 000
74	Tilskudd til Helse Midt-Norge RHF <i>kan overføres</i>	7 989 453 000
75	Tilskudd til Helse Nord RHF <i>kan overføres</i>	6 928 639 000
76	Innsatsstyrt finansiering av sykehus <i>overslagsbevilgning</i>	16 821 439 000
77	Refusjon poliklinisk virksomhet ved sykehus mv. <i>overslagsbevilgning</i>	2 032 132 000
78	Tilskudd til forskning og nasjonale medisinske kompetansesentre <i>kan overføres</i>	783 054 000
79	Helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte <i>kan overføres</i>	457 900 000
81	Tilskudd til store byggeprosjekter <i>kan overføres</i>	1 059 092 000
82	Investeringslån	1 720 000 000
83	Opptreksrenter for lån fom. 2008 <i>overslagsbevilgning</i>	55 000 000

737Kreftregisteret:

Oppdrag 142231 KMA

70	Tilskudd	83 808 000
742	Kontrollkomisjonene og andre utgifter under psykisk helsevern:	
70	Tilskudd	1 968 000
743	Statlige stimulerings tiltak for psykisk helse:	
70	Kompetanse, utredninger og utviklingsarbeid <i>kan overføres</i>	403 295 000
73	Tilskudd til arbeid med vold og traumatisk stress <i>kan overføres</i>	120 146 000
75	Tilskudd til styrking av psykisk helsevern <i>kan overføres</i>	2 326 582 000
744	Tvungen omsorg for psykisk utviklingshemmede:	
70	Fagenhet for tvungen omsorg	51 476 000
751	Apotekvesenet og legemiddelfaglige tiltak:	
70	Tilskudd	48 614 000
760	Utredningsvirksomhet mv.:	
70	Tilskudd <i>kan nyttes under post 21</i>	3 898 000
761	Tilskudd forvaltet av Sosial- og helsedirektoratet:	
70	Frivillig rusmiddelforebyggende arbeid mv. <i>kan overføres</i>	119 774 000
71	Tilskudd til frivillig arbeid	16 291 000
72	Tilskudd til Landsbystiftelsen	59 517 000
73	Tilskudd til døvblinde og døve	11 321 000
75	Kompetansetiltak	3 554 000
76	Tilskudd til opphold i institusjon for eldre med særskilte behov	7 162 000
77	Kompetansesentra mv.	92 255 000
79	Andre tilskudd <i>kan nyttes under post 21</i>	11 692 000
		87 970 871 000

Barne- og likestillingsdepartementet

840	Krisetiltak:	
70	Tilskudd til voldsförebyggende tiltak mv. <i>kan nyttes under kap. 858 post 1</i>	11 975 000
841	Samlivsbrudd og konfliktløsning:	
70	Tilskudd til samlivstiltak	6 100 000
842	Familievern:	
70	Tilskudd til kirkens familievern mv. <i>kan nyttes under post 1</i>	113 562 000
844	Kontantstøtte:	
70	Tilskudd <i>overslagsbevilgning</i>	1 614 500 000
845	Barnetrygd:	
70	Tilskudd	14 400 000 000
846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid mv.:	
70	Tilskudd	13 850 000
71	Særlige familiepolitiske tiltak	977 000
72	Tiltak for lesbiske og homofile	7 560 000
73	Tilskudd til Kvinneuniversitetene	4 923 000
79	Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid <i>kan overføres</i>	4 870 000
847	Tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne:	
70	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner	144 399 000
852	Adopsjonsstøtte:	
70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet <i>overslagsbevilgning</i>	26 456 000
854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet:	
70	Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	2 423 000
71	Utvikling og opplysningsarbeid mv. <i>kan nyttes under post 50</i>	62 701 000
857	Barne- og ungdomstiltak:	
70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	89 597 000
71	Utviklingsarbeid <i>kan nyttes under post 50</i>	10 696 000
73	Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn <i>kan overføres</i>	48 336 000
79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid mv. <i>kan overføres</i>	33 141 000

862	Positiv miljømerking:	
70	Driftstilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	4 341 000
865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid:	
79	EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk <i>kan overføres</i>	4 069 000
		<hr/>
		16 604 476 000

Nærings- og handelsdepartementet

900	Nærings- og handelsdepartementet:	
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	24 300 000
72	Tilskudd til beredskapsordninger	3 000 000
73	Tilskudd til Ungt Entreprenørskap <i>kan overføres</i>	10 000 000
907	Sjøfartsdirektoratet:	
72	Tilskudd til NOx-tiltak <i>kan overføres</i>	15 000 000
909	Tiltak for sysselsetting av sjøfolk:	
73	Tilskudd til sysselsetting av sjøfolk <i>overslagsbevilgning</i>	1 710 000 000
912	Bedriftsrettet informasjonsformidling:	
70	Tilskudd	15 000 000
913	Standardisering:	
70	Tilskudd	26 000 000
922	Romvirksomhet:	
70	Kontingent i European Space Agency (ESA)	109 700 000
71	Internasjonal romvirksomhet	295 600 000
72	Nasjonale følgemidler <i>kan overføres</i>	36 600 000
924	Internasjonalt samarbeid og utviklingsprogrammer:	
70	Tilskudd <i>kan overføres</i>	68 500 000
929	Norsk Designråd:	
70	Tilskudd	25 000 000
931	Miljøtiltak:	
70	Tilskudd <i>kan overføres</i>	21 000 000
934	Internasjonaliseringstiltak:	
73	Støtte ved kapitalvareeksport	42 200 000
937	Svalbard Reiseliv AS:	
71	Tilskudd	2 000 000
938	Omstillingstiltak:	
71	Omstillingstilskudd til Sør-Varanger <i>kan overføres</i>	1 000 000
953	Kings Bay AS:	
70	Tilskudd	25 000 000
		<hr/>
		2 429 900 000

Fiskeri- og kystdepartementet

1000	Fiskeri- og kystdepartementet:	
70	Tilskudd diverse formål <i>kan overføres</i>	500 000
71	Tilskudd til kystkultur <i>kan overføres</i>	5 150 000
1001	Deltakelse i internasjonale organisasjoner:	
70	Tilskudd <i>kan overføres</i>	9 215 000
1023	Fiskeri-, havbruks- og transportrettet FoU:	
70	Tilskudd Fiskeriforskning <i>kan overføres</i>	0
71	Tilskudd til utviklingstiltak <i>kan overføres</i>	22 500 000
72	Tilskudd NOFIMA <i>kan overføres</i>	60 600 000
74	Tilskudd marin bioteknologi mv. <i>kan overføres</i>	14 500 000
1050	Diverse fiskeriformål:	
71	Sosiale tiltak <i>kan overføres</i>	2 000 000
74	Erstatninger <i>kan overføres</i>	2 140 000
75	Tilskudd til næringstiltak i fiskeriene <i>kan overføres</i>	54 000 000
76	Tilskudd til strukturtiltak for kapasitetstilpasning <i>kan overføres</i>	22 500 000

Oppdrag 142231 KMA

77	Tilskudd til NO _x -reduserende tiltak i fiskeflåten <i>kan overføres</i>	100 000 000
79	Informasjon ressursforvaltning <i>kan overføres</i>	1 350 000
1062	Kystverket:	
70	Tilskudd Redningsselskapet	40 000 000
72	Tilskudd til omstilling Secora AS <i>kan overføres</i>	24 000 000
		<hr/>
		358 455 000
		<hr/>

Landbruks- og matdepartementet

1115	Mattilsynet:	
70	Tilskudd til veterinær beredskap	7 500 000
71	Tilskudd til erstatninger <i>overslagsbevilgning</i>	1 083 000
1138	Støtte til organisasjoner m.m.:	
70	Støtte til organisasjoner <i>kan overføres</i>	20 447 000
71	Internasjonalt skogpolitisk samarbeid - organisasjoner og prosesser <i>kan overføres</i>	6 843 000
1139	Genressurser, miljø- og ressursregistreringer:	
70	Tilskudd til miljø- og ressurstiltak <i>kan overføres</i>	15 170 000
71	Tilskudd til genressursforvaltning <i>kan overføres</i>	17 685 000
1143	Statens landbruksforvaltning:	
70	Tilskudd til beredskap i kornsektoren <i>kan overføres</i>	350 000
72	Erstatninger <i>overslagsbevilgning</i>	302 000
73	Tilskudd til erstatninger m.m. ved tiltak mot dyre- og plantesykdommer <i>overslagsbevilgning</i>	43 688 000
74	Tilskudd til prosjekt innen planteforedling og oppformering <i>kan overføres</i>	14 628 000
75	Kompensasjon til dyreeiere som blir pålagt beitenekt	1 000 000
1144	Ressursforvaltning og miljøtiltak i landbruket:	
77	Miljørettet prosjektarbeid m.m. <i>kan overføres</i>	6 097 000
1147	Reindriftsforvaltningen:	
70	Tilskudd til fjellstuer	680 000
71	Omstillingstiltak i Indre Finnmark <i>kan overføres</i>	9 870 000
82	Radioaktivitetstiltak <i>kan overføres</i>	3 000 000
1148	Naturskade - erstatninger og sikring:	
70	Tilskudd til sikringstiltak m.m. <i>kan overføres</i>	9 038 000
71	Naturskade, erstatninger <i>overslagsbevilgning</i>	80 000 000
1149	Verdiskapings- og utviklingstiltak i landbruket:	
71	Tilskudd til verdiskapingstiltak i skogbruket <i>kan overføres</i>	38 674 000
1150	Til gjennomføring av jordbruksavtalen m.m.:	
70	Markedsregulering <i>kan overføres</i>	165 600 000
73	Pristilskudd <i>overslagsbevilgning</i>	2 089 900 000
74	Direkte tilskudd <i>kan overføres</i>	6 955 469 000
77	Utviklingstiltak <i>kan overføres</i>	194 930 000
78	Velferdsordninger <i>kan overføres</i>	1 640 454 000
1151	Til gjennomføring av reindriftsavtalen:	
72	Tilskudd til organisasjonsarbeid	6 200 000
75	Kostnadssenkende og direkte tilskudd <i>kan overføres</i>	49 200 000
79	Velferdsordninger	1 800 000
1161	Statskog SF - forvaltningsdrift:	
70	Tilskudd til forvaltningsdrift	14 703 000
75	Oppsyn i statsallmenninger	8 023 000
		<hr/>
		11 402 334 000
		<hr/>

Samferdselsdepartementet

1300	Samferdselsdepartementet:	
70	Tilskudd til internasjonale organisasjoner	20 400 000
71	Tilskudd til trafikksikkerhetsformål mv.	21 000 000
72	Tilskudd til samferdselsberedskap	2 400 000
1301	Forskning og utvikling mv.:	
71	Tilskudd til arbeids- og utdanningsreiser for funksjonshemmede <i>kan overføres, kan nyttes under kap.1330 post 60</i>	0
1310	Flytransport:	
70	Kjøp av innenlandske flyruter <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1311 post 71</i>	501 400 000
1311	Tilskudd til regionale flyplasser:	
71	Tilskudd til ikke-statlige flyplasser <i>kan overføres, kan nyttes under kap.1310 post 70</i>	13 400 000
1320	Statens vegvesen:	
72	Kjøp av riksvegferjetjenester <i>kan overføres, kan nyttes under post 23 og post 30</i>	1 547 400 000
1330	Særskilte transporttiltak:	
70	Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen-Kirkenes	287 900 000
1351	Persontransport med tog:	
70	Kjøp av persontransport med tog <i>kan overføres</i>	1 660 600 000
1380	Post- og teletilsynet:	
70	Tilskudd til telesikkerhet og -beredskap	23 500 000
		<hr/>
		4 078 000 000
		<hr/>

Miljøverndepartementet

1400	Miljøverndepartementet:	
70	Grunnstøtte til frivillige miljøvernorganisasjoner	38 544 000
71	Internasjonale organisasjoner	38 757 000
72	Miljøverntiltak i nordområdene <i>kan overføres</i>	7 000 000
73	Tilskudd til kompetanseformidling og informasjon om miljøvennlig produksjon og forbruk <i>kan overføres</i>	23 750 000
74	Tilskudd til AMAP <i>kan overføres</i>	3 700 000
75	Miljøvennlig byutvikling <i>kan overføres</i>	21 000 000
76	Støtte til nasjonale og internasjonale miljøtiltak <i>kan overføres</i>	12 621 000
79	Den nordiske verdensarvstiftelsen	3 500 000
80	Tilskudd til universell utforming og tilgjengelighet for alle <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	20 000 000
81	Tilskudd lokalt miljøvern og bærekraftige lokalsamfunn <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	19 000 000
1410	Miljøvernforskning og miljøovervåking:	
70	Nasjonale oppgaver ved miljøforskning sinstituttene	15 151 000
72	Tilskudd til GenØk - Senter for biosikkerhet	9 400 000
73	Infrastrukturtiltak til miljøinstituttene	3 000 000
1425	Vilt- og fisketiltak:	
70	Tilskudd til fiskeformål <i>kan overføres</i>	9 500 000
71	Tilskudd til viltformål <i>kan overføres</i>	35 100 000
1427	Direktoratet for naturforvaltning:	
70	Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål <i>kan overføres</i>	88 000 000
71	Forvaltningstiltak i verdensarvsområder <i>kan overføres</i>	7 600 000
72	Erstatninger for beitedyr tatt av rovvilt <i>overslagsbevilgning</i>	103 895 000
73	Forebyggende og konfliktdempende tiltak i rovviltforvaltningen <i>kan overføres</i>	51 000 000
74	Tilskudd til friluftslivstiltak <i>kan overføres</i>	14 520 000
75	Internasjonale avtaler og medlemskap	1 010 000
76	Tilskudd til informasjons- og kompetansesentre <i>kan overføres</i>	6 900 000
77	Tilskudd til nasjonalparksentre <i>kan overføres</i>	10 600 000
78	Friluftsrådernes landsforbund og interkommunale friluftsråd <i>kan overføres</i>	7 000 000
1429	Riksantikvaren:	
72	Vern og sikring av fredete og verneverdige kulturminner og kulturmiljøer <i>kan overføres,</i>	
	Oppdrag 142231 KMA	

	<i>kan nyttes under post 21</i>	172 130 000
73	Brannsikring og beredskapstiltak <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	11 953 000
74	Fartøyvern <i>kan overføres</i>	32 004 000
75	Internasjonalt samarbeid <i>kan overføres</i>	1 100 000
77	Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	13 400 000
78	Tilskudd til beslutningsgrunnlag for myndighetsutøvelse innen arkeologi <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	6 500 000
1441	Statens forurensningstilsyn:	
	75 Utbetaling av pant for bilvrak <i>overslagsbevilgning</i>	216 320 000
	76 Refusjonsordninger <i>overslagsbevilgning</i>	54 000 000
1472	Svalbard miljøvernfond:	
	70 Tilskudd <i>kan overføres, kan nyttes under post 1</i>	6 300 000
		<hr/>
		1 064 255 000

Fornyings- og administrasjonsdepartementet

1503	Midler til opplæring og utvikling av tillitsvalgte:	
	70 Tilskudd	91 219 000
	71 Bidrag fra arbeidstakerne	24 129 000
1523	Tilskudd til kompetanseutvikling:	
	70 Tilskudd <i>kan overføres</i>	20 000 000
1530	Tilskudd til de politiske partier:	
	70 Tilskudd til de politiske partiers sentrale organisasjoner	211 200 000
	71 Tilskudd til de politiske partiers kommunale organisasjoner	27 457 000
	73 Tilskudd til de politiske partiers fylkesorganisasjoner	59 970 000
	75 Tilskudd til partienes fylkesungdomsorganisasjoner	17 047 000
	76 Tilskudd til de politiske partiers sentrale ungdomsorganisasjoner	6 369 000
1542	Tilskudd til Statens Pensjonskasse:	
	70 For andre medlemmer av Statens Pensjonskasse <i>overslagsbevilgning</i>	104 000 000
1543	Arbeidsgiveravgift til folketrygden:	
	70 For andre medlemmer av Statens Pensjonskasse <i>overslagsbevilgning</i>	9 000 000
1561	Internasjonalt IKT-samarbeid og utviklingsprogram:	
	70 Tilskudd til internasjonale program <i>kan overføres</i>	22 500 000
1562	Elektronisk samhandling og forenkling av forretningsprosesser:	
	70 Tilskudd NorStella	1 400 000
1563	IKT-sikkerhet:	
	70 Tilskudd til Norsk senter for informasjonssikring (NORSIS)	4 000 000
		<hr/>
		598 291 000

Finansdepartementet

1600	Finansdepartementet:	
	70 Tilskuddsmidler fra Finansmarkedsfondet	11 800 000
1632	Kompensasjon for merverdiavgift:	
	72 Tilskudd til private og ideelle virksomheter <i>overslagsbevilgning</i>	1 295 000 000
1637	EU-opplysning:	
	70 Tilskudd til frivillige organisasjoner	4 300 000
1650	Statsgjeld, renter m.m.:	
	89 Renter og provisjon m.m. på innenlandsk statsgjeld <i>overslagsbevilgning</i>	17 330 100 000
		<hr/>
		18 641 200 000

Forsvarsdepartementet

1700	Forsvarsdepartementet:	
	73 Forskning og utvikling <i>kan overføres</i>	14 273 000

1719	Fellesutgifter og tilskudd til foretak under Forsvarsdepartementet:	
71	Overføringer til andre <i>kan overføres</i>	57 202 000
78	Norges tilskudd til NATOs driftsbudsjett <i>kan overføres</i>	175 000 000
1720	Felles ledelse og kommandoapparat:	
70	Renter låneordningen <i>kan overføres</i>	6 000 000
1760	Nyanskaffelser av materiell og nybygg og nyanlegg:	
75	Fellesfinansierte bygge- og anleggsarbeider, Norges tilskudd til NATOs investeringsprogram for sikkerhet <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 1760, post 44</i>	10 000 000
1795	Kulturelle og allmenntnyttige formål:	
72	Overføringer til andre	1 400 000
		<hr/>
		263 875 000

Olje- og energidepartementet

1800	Olje- og energidepartementet:	
71	Tilskudd til Norsk Oljemuseum	6 500 000
1820	Norges vassdrags- og energidirektorat:	
73	Tilskudd til utjevning av overføringstariffer <i>kan overføres</i>	30 000 000
1825	Omlegging av energibruk og energiproduksjon:	
74	Naturgass <i>kan overføres</i>	30 000 000
1830	Forskning:	
70	Internasjonale samarbeids- og utviklings tiltak <i>kan overføres</i>	9 800 000
1832	Internasjonalisering:	
70	Internasjonalisering <i>kan overføres</i>	22 350 000
1833	CO2-håndtering:	
70	Administrasjon, Gassnova SF	60 000 000
1870	Petoro AS:	
70	Administrasjon	242 000 000
		<hr/>
		400 650 000

Statsbankene

2410	Statens lånekasse for utdanning:	
70	Utdanningsstipend <i>overslagsbevilgning</i>	2 776 800 000
71	Andre stipend <i>overslagsbevilgning</i>	453 325 000
72	Rentestønad <i>overslagsbevilgning</i>	1 754 050 000
73	Avskrivninger <i>overslagsbevilgning</i>	176 100 000
74	Tap på utlån	447 300 000
75	Særskilte tilretteleggingstiltak for utdanning i utlandet	6 229 000
2412	Den norske stats husbank:	
72	Rentestøtte	17 000 000
2415	Innovasjon Norge, fiskeri- og andre regionalpolitiske tiltak:	
75	Marint verdiskapingsprogram <i>kan overføres</i>	75 000 000
2421	Innovasjon Norge:	
70	Bedriftsutvikling og administrasjon	412 000 000
71	Nettverk, profilering og reiseliv - programmer <i>kan overføres</i>	355 000 000
72	Forsknings- og utviklingskontrakter <i>kan overføres</i>	250 000 000
78	Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	3 600 000
79	Maritim utvikling <i>kan overføres</i>	25 000 000
2426	SIVA SF:	
70	Tilskudd <i>kan overføres</i>	35 000 000
		<hr/>
		6 786 404 000

Folketrygden

2530 Foreldrepenger:
Oppdrag 142231 KMA

70	Foreldrepenger ved fødsel <i>overslagsbevilgning</i>	10 764 000 000
71	Engangsstønad ved fødsel og adopsjon <i>overslagsbevilgning</i>	420 000 000
72	Feriepenger av foreldrepenger <i>overslagsbevilgning</i>	310 000 000
73	Foreldrepenger ved adopsjon <i>overslagsbevilgning</i>	116 000 000
2540	Stønad under arbeidsledighet til fiskere og fangstmenn:	
70	Tilskudd <i>overslagsbevilgning</i>	40 000 000
2541	Dagpenger:	
70	Dagpenger <i>overslagsbevilgning</i>	4 781 000 000
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv.:	
70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. <i>overslagsbevilgning</i>	430 000 000
2620	Stønad til enslig mor eller far:	
70	Overgangsstønad <i>overslagsbevilgning</i>	2 295 000 000
72	Stønad til barnetilsyn <i>overslagsbevilgning</i>	510 000 000
73	Utdanningsstønad	78 000 000
75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	500 000
76	Forskuttering av underholdsbidrag	1 060 000 000
2650	Sykepenger:	
70	Sykepenger for arbeidstakere mv. <i>overslagsbevilgning</i>	26 750 000 000
71	Sykepenger for selvstendige <i>overslagsbevilgning</i>	1 560 000 000
72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m. <i>overslagsbevilgning</i>	400 000 000
73	Tilretteleggingstilskudd <i>kan overføres</i>	233 945 000
74	Refusjon bedriftshelsetjenester <i>kan overføres</i>	19 817 000
75	Feriepenger av sykepenger <i>overslagsbevilgning</i>	1 420 000 000
2652	Medisinsk rehabilitering mv.:	
70	Rehabiliteringspenger <i>overslagsbevilgning</i>	7 960 000 000
71	Legeerklæringer	298 000 000
2653	Ytelser til yrkesrettet attføring:	
70	Attføringspenger <i>overslagsbevilgning</i>	10 348 000 000
71	Attføringsstønad <i>overslagsbevilgning</i>	1 181 000 000
2655	Uførhet:	
70	Grunnpensjon <i>overslagsbevilgning</i>	17 950 000 000
71	Tilleggpensjon <i>overslagsbevilgning</i>	27 510 000 000
72	Særtilllegg <i>overslagsbevilgning</i>	1 420 000 000
73	Foreløpig uførepensjon <i>overslagsbevilgning</i>	240 000 000
74	Tidsbegrenset uførestønad <i>overslagsbevilgning</i>	7 610 000 000
75	Menerstatning ved yrkesskade <i>overslagsbevilgning</i>	100 000 000
76	Yrkesskadetrygd gml. lovgivning <i>overslagsbevilgning</i>	70 000 000
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler mv.:	
70	Grunnstønad <i>overslagsbevilgning</i>	1 600 000 000
71	Hjelpestønad <i>overslagsbevilgning</i>	1 680 000 000
73	Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning	108 550 000
74	Tilskudd til biler	865 000 000
75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 724 000 000
76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	115 450 000
77	Ortopediske hjelpemidler	780 000 000
78	Høreapparater	470 000 000
2670	Alderdøm:	
70	Grunnpensjon <i>overslagsbevilgning</i>	38 425 000 000
71	Tilleggpensjon <i>overslagsbevilgning</i>	58 000 000 000
72	Ventetilllegg <i>overslagsbevilgning</i>	56 000 000
73	Særtilllegg <i>overslagsbevilgning</i>	4 620 000 000
2680	Etterlatte:	

70	Grunnpensjon <i>overslagsbevilgning</i>	1 280 000 000
71	Tilleggspensjon <i>overslagsbevilgning</i>	1 080 000 000
72	Særtilllegg <i>overslagsbevilgning</i>	63 000 000
74	Utdanningsstønad	1 400 000
75	Stønad til barnetilsyn <i>overslagsbevilgning</i>	10 600 000
2686	Gravferdsstønad:	
70	Gravferdsstønad <i>overslagsbevilgning</i>	130 000 000
2690	Diverse utgifter:	
70	Sykestønadsutgifter i utlandet	165 000 000
77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.	105 000 000
2711	Spesialisthelsetjenester mv.:	
70	Refusjon spesialisthjelp	1 065 000 000
71	Refusjon psykologhjelp	167 000 000
72	Refusjon tannlegehjelp	1 035 000 000
76	Private laboratorier og røntgeninstitut	398 500 000
2751	Legemidler mv.:	
70	Legemidler	7 470 700 000
72	Sykepleieartikler	1 220 000 000
2752	Refusjon av egenbetaling:	
70	Refusjon av egenbetaling, egenandelstak 1	3 486 000 000
71	Refusjon av egenbetaling, egenandelstak 2	210 000 000
2755	Helsetjeneste i kommunene mv.:	
70	Refusjon allmennlegehjelp	2 551 000 000
71	Refusjon fysioterapi <i>kan nyttes under post 62</i>	1 493 000 000
72	Refusjon jordmorhjelp	40 000 000
73	Kiropraktorbehandling	84 000 000
75	Logopedisk og ortoptisk behandling	84 000 000
2790	Andre helsetiltak:	
70	Bidrag, lokalt	320 000 000
		257 778 462 000
		456 103 019 000

Vedlegg 2. Vurderinger og konklusjoner fra arbeid om subsidier (tilskudd) og miljømessige skadevirkninger

V.2.1. Vurderinger og konklusjoner fra arbeid i OECD om subsidier (tilskudd) og miljømessige skadevirkninger

OECD har gjort viktig og interessant arbeid på dette feltet, og en oppsummering fra en workshop de holdt i november 2002 tar opp viktige forhold også for vår kartlegging. Vi vil derfor starte med å referere en del hovedproblemstillinger - og punkter fra OECDs arbeid med kartlegging av "environmentally harmful subsidies" (OECD 2002 a og b).

Relevante konklusjoner fra workshopen for vårt arbeid kan oppsummeres i punkter knyttet til henholdsvis: Kontekst, synergi og avveining, definisjon og måling av subsidier (støtteordninger) og empiriske data om subsidier og deres miljømessige konsekvenser.

Kontekst, synergi og avveining

OECD-arbeidet konkluderte med at vurdering av miljømessig skadelige subsidier bør sees i sammenheng med bærekraftig utvikling fordi dette inkluderer å veie de samlede miljømessige konsekvensene mht deres økonomiske og sosiale effekter.

Med utgangspunkt i bærekraftsbegrepet er subsidier potensielt skadelige hvis de påvirker negativt en eller flere av de kapitalbeholdningene (natur-, menneskelig - og sosial kapital) som bidrar til menneskenes velferd. Det kan være subsidier som hindrer ønsket teknologisk endring eller forsterker fattigdom. Det er nødvendig å vurdere hvordan subsidier påvirker fattigdom (og andre forhold) både i utviklede land og utviklingsland, og dette kan inkludere effekter i flere land enn der subsidiene gis.

Det ble lagt stor vekt på at man bør se ikke bare på de direkte effektene av subsidier, men også på de indirekte effektene. Med "direkte effekter" menes her påvirkningen en subsidie har på miljøet som et resultat av induserte endringer i produksjons- og forbruksmønster- eller nivå.

"Indirekte effekter" oppstår på mer "fordekte" eller indirekte måter. For eksempel kan vedvarende fattigdom tvinge folk til å velge kortsiktig degradering av lokalmiljøet, selv om de vet at det kan ødelegge den naturkapitalen som deres mer langsiktige velferd avhenger av.

Måling av indirekte effekter kan være vanskelig, men OECD konkluderer med at man bør tilstrebe å inkludere også slike effekter – i første omgang som et mål for forskning på området.

Deltakerne på OECD-workshopen understreket betydningen av å se synergieffekter mellom å vurdere miljømessig skadelige effekter på tvers av sektorer og innenfor rammeverket for bærekraftig utvikling fordi dette gir et bredere perspektiv på vurderingene.

Den brede definisjonen av bærekraftig utvikling kan gjøre at det må gjøres avveininger mellom ulike former for kapital som utgjør den samlede kapitalen for menneskehetens utvikling. En støtteordning kan for eksempel være negativ for naturkapitalen, men positiv for den menneskeskapte kapitalen (men på lang sikt, og i ytterste konsekvens, avhenger også den menneskeskapte kapital av naturkapital...). Selv om det er mest ønskelig å finne fram til "vinn-vinn"-situasjoner, er ikke det alltid mulig. For det andre kan det være grunn til å minne om at det optimale forurensningsnivå fra økonomisk aktivitet – i økonomisk forstand – generelt ikke er lik null. Derfor vil ikke fjerning eller reduksjon av subsidier løse alle miljøproblemer, men slike tiltak er en nødvendig del av prosessen for å oppnå miljømessig gode løsninger.

Definisjon og måling av subsidier (støtteordninger)

Definisjon

Elementene i en felles definisjon av subsidier finnes, i henhold til deltakerne på OECDs workshop, men utfordringen er å finne fram til et formelt, omforent rammeverk.

Med subsidier menes generelt "ordninger" fra myndighetene som gir en gruppe forbrukere eller produsenter en fordel ved å gi dem et tillegg til inntektene eller redusere kostnadene.

Denne brede definisjonen eller viktige elementer av den finnes i analyser av subsidier på tvers av sektorer. Terminologien varierer imidlertid en del, blant annet ut fra hva som var formålet med subsidiene da de ble innført. *Subsidier refereres til som overføringer, utbetalinger, tilskudd, støtte, assistanse eller hjelp.*

Når det gjelder definisjonen av hva som menes med en miljømessig skadelig subsidie, er OECDs tidligere studier et godt utgangspunkt: *"En subsidie kan defineres som "miljøskadelig" hvis den oppmuntrer til at mer miljømessig skade finner sted enn hva som ville vært tilfellet uten subsidien"* (OECD 1998).

Måling av subsidier

OECD (2002) identifiserer fem hovedtilnærminger til måling av subsidier, hvorav noen overlapper.

- *Programaggregering*: Addere opp budsjettoverføringer fra relevante budsjettposter. I de fleste tilfeller er slike data på nasjonalt nivå.
- *Prisgap*: Måle forskjellen mellom verdensmarkedspriser og innenlandske priser for det aktuelle produktet
- *Produsent/konsumenttilskuddsestimat*: Måle budsjettoverføringer og prisgap for relevante regjeringsprogram som påvirker produksjon og forbruk.
- *Ressursrente*: Måle tapt (ikke innkrevd) ressursrente for naturressurser
- *Marginal sosial kostnad*: Måle forskjellen mellom markedspris og den marginale sosiale kostnaden.

Gjennomgang av definisjoner av subsidier i ulike sektorer (landbruk, fiske, skogbruk, energi, industri og transport, samt vanningsvann) viser at det er klare forskjeller mellom sektorene:

Landbruk:

De mest brukte definisjoner og målinger av subsidier er produsenttilskuddsestimat (PSE), konsumenttilskuddsestimat (CSE), totalt tilskuddsestimat (TSE) som beregnes årlig av OECD, samt det aggregerte mål for tilskudd (AMS) som benyttes i GATT og WTOs forhandlingene for landbruket. OECD-estimerer dekker markedspristilskudd, finansielle overføringer (inkludert dem som reduserer kostnadene ved fast kapital og/eller variable input), generelle tjenester (overføringer som dekker kostnader til forskning, markedsføring og strukturelle/infrastruktur tjenester) og forbrukersubsidier. Data er tilgjengelig både mht produksjon og forbruk.

Fiskeri:

OECD måler overføringer for å redusere kostnadene ved fast (fixed) kapital og/eller variable innsatsfaktorer, direkte overføringer/betaling, generelle tjenester (overføringer som dekker kostnader til forskning, management, overholdelse av regler og infrastruktur), og i noen grad; prisstøtte gjennom markedstiltak.

Energi:

OECD måler overføringer eller lån til produsenter eller forbrukere av energi, markedsprisstøtte, differensierte skattesatser på ulike brensler, og offentlig støttet forskning og utviklingsprogrammer.

Transport:

Subsidier måles oftest på finansielt grunnlag som forskjellen mellom det myndighetene bruker på transportsektoren og de inntekter som kan hentes fra sektoren. Det har vært gjort forsøk også på vurdering av subsidier ut fra et samfunnsøkonomisk grunnlag, med utgangspunkt i det underskudd eller overskudd av inntekter som produseres ved nåværende skatter og avgifter sammenlignet med de som ville oppstå i en optimal situasjon hvor alle transporttjenester var priset til sin marginalkostnad (inkludert eksterne kostnader ved kø, knapphet, ulykker, støy, luftforurensning, klimaendringer osv).

Industri:

Målte subsidier inkluderer tilskudd og subsidierte lånerenter, skattefritak, lånegarantier og lignende.

OECD (2002) understreker at det er behov for å vurdere alle typer av politisk inngripen, inkludert overføringer både innenfor og utenfor budsjett. Det bør skilles mellom overføringer og ikke-internaliserte eksternaliteter og presentasjonen av subsidie -"kontoene" bør gjøres mer oversiktlige (og gjennomskuelige).

OECD mener man burde unngå å bruke begrepet "subsidier", men heller snakke om "støtte" som er et mer nøytralt begrep og som dekker et videre spekter av overføringer (inkludert dem for goder og tjenester der markeder ikke finnes).

Miljømessig skadelige subsidier

Som nevnt i kapittel 1.2 vil de miljømessige virkningene av støtten avhenger av en rekke forhold knyttet til måten støtten gis på og forhold knyttet til:

- markedet for halvfabrikata og ferdige produkter
- tilgjengelig erstatningsteknologi, produkter og tjenester som er mindre miljøskadelige
- skattesystemet som gjelder
- system for reguleringer og institusjonelt rammeverk
- lokale forhold i det miljøet som påvirkes.

For å ta disse forholdene i betraktning og være i stand til å identifisere subsidier hvis fjerning ville være gunstig for miljøet, foreslo OECD-workshop en sjekklister.

Sjekklister klassifiserer de ulike støttetiltakene ut fra overføringenes art og metoden for implementering (markedsprisstøtte, støtte til innsatsfaktorer, direkte inntektsstøtte). En todimensjonal matrise kan vise størrelsen eller størrelsesorden for subsidier på den ene siden og hvordan de er gjennomført på den andre.

Sjekklister reiser også en del spørsmål: I hvilken grad vil andre reguleringer begrense eller øke skaden på miljøet? Ville teknologier og produkter som kunne erstatte de subsidierte teknologiene og produktene forårsake mindre miljøskader? Hva ville være mest sannsynlig respons fra de påvirkede sektorer i form av produksjonsvolum og graden av naturressursutnyttning?

Bruk av sjekklister viser at på kort sikt vil subsidier som reduserer variable kostnader (slik som energi og materialer, inkludert vann) sannsynligvis påvirke produksjonen (og dermed utslippene) mer enn subsidier som reduserer faste kostnader. Den miljømessige skaden av disse subsidiene øker hvis de forsinket utvikling og spredning av ny teknologi som kunne øke ressursproduktiviteten mens de reduserer miljømessig skadelige effekter. Andre subsidier som sannsynligvis har miljømessig skadelige effekter er de som reduserer kostnadene ved tilgang til utnyttelse av naturressurser og kapitalstøtte som hindrer eller forsinket teknologisk endring, og dermed låser produksjonen til mindre effektiv bruk av energi og andre materialer.

Den foreslåtte sjekklister anses som en pragmatisk tilnærming for å gi politikere innsikt som kan hjelpe til å rangere subsidier ut fra deres skade på miljøet. I tillegg ble det understreket at det er viktig å ta i betraktning, ikke bare miljømessig konsekvens av en gitt subsidie, men konsekvensen av hele miksen av subsidier som benyttes i dag, for å se på deres interaksjoner og for å vurdere skattekonskvenser av å trekke tilbake en subsidie.

OECD (2002b) "OECD work on defining and measuring subsidies in agriculture" gjengir en klassifisering av policy tiltak som inkluderes i OECDs indikatorer for støtte. Dette inkluderer flere tiltak/ordninger enn dem vi skal se på i vår rapport, men nettopp derfor er dette en nyttig oversikt – for å se hvilken type tilskuddsordninger som inkluderes og ikke-inkluderes – for å sette vår rapport inn i en sammenheng – ikke minst med tanke på annet arbeid som gjøres nasjonalt og internasjonalt mht vurdering av "environmentally harmful subsidies"

Tabell V2.1. Klassifisering av ordninger inkludert i OECD-indikatorer for støtte til landbruket

I.	PRODUSENT-STØTTE- ESTIMAT (PSE) [TOTAL OF A-H]	
	A.	Markedspris-støtte
	B.	Betaling basert på produksjon
	C.	Betaling basert på areal plantet/ antall dyr
	D.	Betaling basert på historiske rettigheter
	E.	Betaling basert på bruk av innsatsfaktorer
	F.	Betaling basert på begrensninger i bruk av innsatsfaktorer
	G.	Betaling basert på total inntekt fra landbruket
	H.	Miscellaneous payments
II.	GENERELL SERVICE-STØTTE-ESTIMAT (GSSE) [TOTALT I-O]	
	I.	Forskning og utvikling
	J.	Landbruksskoler
	K.	Inspeksjonstjenester
	L.	Infrastruktur
	M.	Markedsføring og promotering
	N.	Public stockholding
	O.	Miscellaneous
III.	KONSUMENT-STØTTE-ESTIMAT (CSE) [TOTALT P-S]	
	P.	Overføring til produsenter fra konsumenter
	Q.	Andre overføringer fra konsumenter
	R.	Overføringer til konsumenter fra skattebetalerne
	S.	Excess Feed Cost
IV.	TOTAL STØTTE ESTIMAT (TSE) [I+II+III+R]	
	T.	Overføringer fra konsumenter
	U.	Overføringer fra skattebetalere
	V.	Budsjettoverføringer

Vi skal ikke gå inn på alle rubrikkene i denne tabellen. Vi bare konstaterer at inkludert i de estimater som gjøres for å beregne støtte til for eksempel landbrukssektoren i OECD, ligger det en rekke ulike støttemåter – via støtte til produsenter knyttet til produksjon, generell støtte til "tjenester" for landbruket og støtte via konsumenter og skattebetalere. Vi ser da også at de tilskuddsordningene som vi skal vurdere i herværende rapport, kun dekker en brøkdel av alle de støtteordninger som finnes, for eksempel i landbruket.

V.2.2. NOU 1996:9: Grønn skattekommisjon

I Grønn skattekommisjon diskuteres hva som kan anses som subsidier som kan ha negative miljøkonsekvenser, og de endte opp med følgende:

- Direkte støtte over offentlige budsjetter
- Fritak for skatter og avgifter (unntatt miljøavgifter)
- Fritak for miljøavgifter
- Støtte gjennom skjerming mot internasjonal konkurranse
- Andre former for underprising av miljøgoder eller andre varer og tjenester

Vi ser at inndeling og hva som anses som subsidier er i god overensstemmelse med definisjoner og vurderinger gjort av OECD (jf avsnitt V.2.1.).

Igjen presiseres at det kun er første punkt – direkte støtte over offentlig budsjetter som er tema i vår rapport.

V.2.3. Noen norske miljøorganisasjoners vurdering av miljøskadelige støtteordninger over statsbudsjettet

I tillegg til å søke i offisielle dokumenter og fagrapporter knyttet til negative miljøkonsekvenser av støtteordninger, har vi søkt etter miljøorganisasjonenes vurdering av dette spørsmålet – som representanter for "miljøet". Vi har ikke gjort noe fullstendig søk i databaser og lignende, men vært innom de mest aktuelle organisasjonenes nettsider for å se om de har (lett tilgjengelige) vurderinger knyttet til dette temaet. Vurderinger fra de rapporter/dokumenter vi anser som mest relevante for vår rapport er gjengitt nedenfor.

Framtiden i våre hender (FIVH) og Forum for utvikling og miljø (ForUM), Temagruppe for bærekraftig produksjon og forbruk utga november 2007 en rapport kalt "Alternativ strategi for bærekraftig utvikling – Med forslag til oppfølging i statsbudsjettet" (FIVH og ForUM 2007). Rapporten favner videre enn det vi gjør i denne rapporten, i det den i like stor grad tar opp manglende "grønne" avgifter og subsidiering av positive eksterne miljøeffekter og miljøtiltak og sammenhengen mellom størrelsen i tilskudd til miljøuheldige og miljøgunstige tiltak i statsbudsjettet, mens vi altså KUN skal se på direkte tilskuddsordninger med negative miljøkonsekvenser og dessuten – KUN tilskudd til private personer og institusjoner/organisasjoner. Rapporten tar imidlertid også for seg miljøskadelige subsidier i et eget kapittel. Og selv om deres gjennomgang ikke er begrenset til postene 70-89 som er tilfellet for vår rapport, er deres gjennomgang interessant. FIVH og ForUM fokuserer på klimagassutslipp i sin vurdering av økonomiske ordninger, mens vi har et bredere perspektiv mht negative miljøkonsekvenser, som skissert i kapittel 1.

I følge Framtiden i våre hendes økologiske årstale 2007

(http://www.framtiden.no/filer/Arstale_2007.pdf) subsidieres systematisk de næringene som produserer størst utslipp av klimagasser. Med subsidierer menes da overføringer og skattefritak målt i forhold til verdiskaping. Dette gir en figur der næringene er rangert etter utslippsintensitet, der kraftkrevende industri er på topp, fulgt av sjøfart, luftfart, landbruk og fiske. Ser vi på subsidienivå per produsert enhet kommer landbruket ut på topp og bytter plass med kraftkrevende industri. Sjøfart og luftfart er henholdsvis nummer 2 og 3 både i

utslippsintensitet og i støttenivå per produsert enhet. Tjenesteyting nederst har lav utslippsintensitet og har ingen fordeler i form av støtte eller avgiftsunntak.

FIVH og ForUM (2007) påpeker at et mye brukt argument for å fortsette subsidieringen av ressursintensive og miljønegative næringer er at "alle andre gjør det". En konsekvens av dette er at verdensmarkedsprisene på varer fra slike næringer, for eksempel aluminium, er lavere enn den "skulle" ha vært uten subsidiering. Derfor mangler industrien incentiver til å lage produkter som krever mindre aluminium og derfor er incentiver til å resirkulere mindre enn den burde vært.

Rapporten tar videre for seg ulike ordninger som gir økt transportvolum, nemlig pendlerfradrag, kjøregodtgjørelse og andre incentiver som gir økt reising fordi Statens reiseregulativ (som også benyttes av mange private virksomheter) gjør det lønnsomt å reise. Disse ordningene faller utenfor formålet for vår rapport, og omtales derfor ikke nærmere her.

FIVH og ForUM tar imidlertid også opp tilskuddene som går til statlige kjøp av flyreiser på ruter som ikke er bedriftsøkonomisk lønnsomme. De mener på prinsipielt grunnlag at de statlige kjøpene av bedriftsøkonomisk ulønnsomme ruter bør fjernes, men presiserer også at de mener at hovedproblemet i norsk luftfart er den store utenlandstrafikken og den store trafikken på ruter i Sør-Norge der det finnes mer miljøvennlige alternativer.

Videre mener de at bevilgningen til videre kartlegging av oljeressurser (seismikk) bør kuttes for å unngå økt press om utbygging av nye oljefelt på norsk sokkel.

Det foreslås også å legge om og fjerne tilskudd til vei – det er særlig milliardene som er satt av til riksveiiinvesteringer de mener bør reduseres, mens veibevilgningene bør gå til trafikksikkerhetstiltak og opprusting av det allerede eksisterende veinettet, og ikke til investeringer som øker trafikkb belastningen. Hovedbevilgningene til nye veier faller imidlertid utenfor de postene som vurderes i vårt prosjekt.

FIVH og ForUM (2007) mener man bør fjerne støtten til bygging av skogsbilveier og drift i vanskelig terreng. Skogsnæringen får fortsatt subsidier til veibyging og drift i bratt terreng. Dette er støtteordninger som med "kirurgisk presisjon" gjør det lønnsomt å hugge de biologisk viktigste områdene, i henhold til FIVH og ForUM.

Videre tar rapporten for seg frakttilskudd over jordbruksavtalen – der det gis tilskudd til frakt av kjøtt, egg, korn, kraftfôrvarer og kraftfôr. Frakttilskuddet skal medvirke til å jevne ut priser til produsent og forbruker. Transportstøtten henger sammen med målet om å opprettholde sysselsetting i distriktene. Støtte til transport i jordbruket kan gi mer transportomfang enn tilfellet ville være hvis verdikjeden fram til forbrukerne og dermed i siste instans forbrukeren selv måtte bære alle transportkostnadene. Grønn skattekommissjon mente allerede i 1996 at transportstøtten til landbruk og fiske var ordninger som kunne fjernes på kort sikt.

En siste tilskuddsordning som nevnes er føringstilskuddet som subsidierer transport av fisk til mottak. Etter at en rekke fiskeforedlingsbedrifter har lagt ned sin virksomhet, har avstanden

fra fiskefelt til mottak økt for den del av flåten som fortsetter fisket i dette området. En annen årsak til at fisken må fraktes lenger nå enn før er at kapasiteten ved enkelte mottak er for liten i forhold til fangstmengden.

SABIMA som er en paraplyorganisasjon for en rekke miljøorganisasjoner har kommentert statsbudsjettet 2008 fra et miljøsynspunkt. De peker på en del områder som får "for store" bevilgninger miljømessig sett, men som faller utenfor de postene vi skal se på. De peker også på manglende bevilgninger til miljøfremmende tiltak, blant annet kartlegging av biologisk mangfold og skogvern. Men dette er forhold som faller utenfor det som skal belyses i vår rapport. De kommenterer imidlertid også en del tilskuddsordninger som de mener har negative miljøkonsekvenser og dette er av interesse for vår rapport.

SABIMA (2007) peker på at skognæringen fortsatt får subsidier til veibygging og drift i bratt terreng. En støtteordning som gjør det lønnsomt å hugge i de biologisk viktigste områdene.

Vurderingene i FIVH og ForUM (2007) fokuserte på ordninger med uheldige virkninger på klimagassutslipp mens vi har et bredere perspektiv i vår rapport. Et forhold som tas opp av flere, blant annet av SABIMA i brev av 5.12.2007 "Innspill til Regjeringens strategi for økt produksjon og bruk av bioenergi" påpeker at det er viktig at tiltak for å redusere en type miljøproblem, som klimatiltak, kan medføre at man gjør andre miljøproblemer større. De peker på at økt produksjon og bruk av bioenergi for å redusere utslipp av klimagasser, kan gå på bekostning av mål om å bevare biologisk mangfold og andre miljøverdier i skog. Dette kan være vanskelige avveininger.

I vår rapport vil vi imidlertid nøye oss med å påpeke om en tilskuddsordning har negative miljøkonsekvenser, vi vil altså ikke veie ulike typer miljøkonsekvenser mot hverandre. Det må man eventuelt komme tilbake til dersom man i neste omgang skal vurdere å avskaffe eller redusere (noen av) tilskuddsordningene.

Referanser

FIVH og ForUM (2007): Alternativ strategi for bærekraftig utvikling – Med forslag til oppfølging i statsbudsjettet. Framtiden i våre hender (FIVH) og Forum for utvikling og miljø (ForUM).

http://www.framtiden.no/filer/Arstale_2007.pdf

NOU 1996:9: Grønn skattekommissjon

OECD (2002a): Environmentally harmful subsidies: Barriers to sustainable development by David Pearce. OECD Workshop on Environmentally harmful subsidies. Paris 7-8 november 2002.

OECD (2002b): OECD work on defining and measuring subsidies in agriculture by Luis Portugal. OECD Workshop on Environmentally harmful subsidies. Paris 7-8 november 2002.

Vedlegg 3. Mål, tilstand og kilder/påvirkningsfaktorer for de ulike miljøtemaene som er vurdert

I dette avsnittet vil vi kort gå gjennom målsettinger, tilstand og påvirkning/kilder for de miljøtemaer tilskuddsordningene er vurdert i forhold til. Utgangspunktet for beskrivelsen er "Miljøstatus 2007" (<http://www.miljostatus.no/>) og St.meld 26 (2006-2007): Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand (til en viss grad supplert med andre kilder som Stortingsmeldinger etc der det er funnet nødvendig).

Dette gir bakgrunn for de miljøfaglige vurderingene i kapittel 3 for de enkelte ordninger.

V.3.1. Utslipp av klimagasser

Mål: Konsentrasjonen av klimagasser skal stabiliseres på et nivå som vil forhindre farene ved menneskeskapt påvirkning av klimasystemet i tråd med artikkel 2 i Klimakonvensjonen. Den globale middeltemperaturen skal ikke stige mer enn 2 grader Celsius.

Tilstand: Klimaet på jorda har blitt merkbart varmere de siste hundre årene. Dersom ikke utslippene av drivhusgasser (klimagasser) blir redusert, risikerer vi at temperaturen øker dramatisk og gir omfattende og ødeleggende virkninger på klima og miljø i tiden fremover. Norge har gjennom undertegning av Kyoto-protokollen forpliktet seg til å redusere de samlede klimagassutslippene. Norge skal begrense klimagassutslippene så de ikke er høyere enn 1 prosent over utslippene i 1990 i perioden 2008-2012. Utslippene i Norge økte med ca 8 prosent fra 1990 til 2006.

Kilder og påvirkningsfaktorer: Industri, olje- og gassvirksomhet og veitrafikk stod for henholdsvis 28, 25 og 18 prosent - totalt ca 72 prosent – av totale utslipp i 2005. Andre viktige kilder er landbruk (8%), innenriks sjøfart (7%) og luftfart og andre mobile kilder (5%). Øvrige utslippskilder, som for eksempel boligoppvarming og avfallsdeponering utgjorde ca 8% av utslippene.

V.3.2. Annen luftforurensning og støy

Mål: Luftforurensningsproblemer skal forebygges og reduseres slik at hensynet til helse, miljø og trivsel ivaretas.

Støyplagen skal reduseres med 10 prosent innen 2020 i forhold til 1999. Antall personer som er utsatt for over 38 dBA innendørs støynivå skal reduseres med 30 prosent innen 2020 i forhold til 2005.

Tilstand: Lokal luftforurensning er fremdeles et problem i flere av de største byene. Luftkvaliteten er generelt bedre enn på 90-tallet, men i de senere år har det flere steder ikke vært noen entydig utvikling. Lokal luftforurensning øker risikoen for luftveisinfeksjoner, hjerte- og lungelidelser og kreft.

Viktige lokale luftforurensningsproblemer er knyttet til svevestøv, der det er overskridelser av grenseverdier i mange byer. Å nå det strengere målet som gjelder fra 2010 er umulig hvis det ikke iverksettes betydelig flere og sterkere tiltak enn i dag.

Annen luftforurensning inkluderer også svoveldisoksider og nitrogenoksider. Målet for svoveldioksid (SO₂) ble også overskredet i 2005. Målet for nitrogenoksider (NO_x) som gjelder fra 2010 kan også bli vanskelig å nå i noen byer. Konsentrasjonene av benzen i by- og tettstedsluft vil trolig være innenfor det nasjonale målet for 2010. I tillegg er bakknær ozon et miljøproblem i Norge. Det kan føre til helseproblemer, redusert jord- og skogbruksproduksjon og materialskader.

Den samlede støyplagen i Norge økte med tre prosent fra 1999 til 2006. Støyplagen fra jernbanetraffikk, flyplasser og industri er redusert med henholdsvis 33, 26 og 3 % i perioden. Veitrafikk er den største kilden til støyplager og står for nærmere 80 prosent av kartlagt plage i 2006. Siden støyplagen fra veitrafikken økte med åtte prosent i perioden, førte endringene i sum til en økning av støyplagen i Norge.

Kilder og påvirkningsfaktorer: Veitrafikk, boligoppvarming (vedfyring), langtransportert forurensning og industri er kilder til luftforurensning. Av disse er veitrafikk en av hovedkildene. De viktigste faktorer som påvirker disse utslippene er:

- Trafikkvolum (øker med den økonomiske utviklingen)
- Lokalisering av bedrifter og boliger påvirker transportbehovet
- Veibygging påvirker transportmengden
- Bilhold øker mobiliteten
- Boligstørrelse påvirker oppvarmingsbehovet
- Tilgjengelig teknologi påvirker utslipp gjennom rensing og redusert forbruk

Veitrafikk er den desidert viktigste kilden til kartlagt støyplage (nærmere 80 % i 2006). Andre kilder til støyplage er jernbane, flyplasser og industri.

V.3.3. Kjemikalier og miljøgifter

Mål: Utslipp og bruk av helse- og miljøfarlige stoffer skal ikke føre til helseskader, skader på økosystemet eller skader på naturens evne til produksjon og selvfornyelse. Konsentrasjoner av de farligste kjemikaliene i miljøet skal bringes ned mot bakgrunnsnivået for naturlig forekommende stoffer og tilnærmet null for menneskeskapte forbindelser.

Tilstand: Generelt er det lave nivåer av miljøgifter i norske havområder, langs kysten og i innsjøer. I enkelte innsjøer og fjordområder er det høye nivåer av miljøgifter. Ofte er det høyere nivå av miljøgifter i vann og vannlevende dyr enn i landlevende dyr.

Det er kartlagt godt over hundre lokaliteter av forurensede marine sedimenter langs norskekysten. Av disse er 17 lokaliteter identifisert som spesielt utsatt, hvorav syv er havneområder.

Når det gjelder kjemikalier generelt er forurensningsbildet nokså komplisert. Det er mange og spredte forurensningskilder, og bruksmønstrene endrer seg. Langtransporterte forurensning via luftstrømmer er en viktig årsak til forhøyede konsentrasjoner av miljøgifter i norsk natur. Reduserte utslipp av velkjente miljøgifter har ført til at miljøtilstanden har blitt bedre i mange områder. Samtidig dukker det imidlertid opp "nye" forbindelser. Bromerte flammehemmere og PFOS er blant de organiske miljøgiftene vi er blitt mer oppmerksomme på de senere årene.

Kilder og påvirkningsfaktorer: Miljøgifter som ender opp i vann kommer fra mange ulike kilder. Noen steder er det tidligere lokale utslipp fra industri og landbruk som har ført til høye nivåer av miljøgifter i fisk og andre dyr som lever i vann (for eksempel Sørfjorden i Hardanger og Mjøsa). I tillegg skjer det lekkasjer fra avfallsdeponier, utslipp via kommunale renseanlegg og oppvirvling fra forurensede sedimenter, for eksempel i havner og fjorder.

Utslipp av kjemikalier kan oppstå i forbindelse med råvareutvinning, produksjonsprosesser i industrien, transport, bruk av produkter i husholdningene og arbeidslivet, og i forbindelse med avfallsbehandling. Det kommunale avløpsnett er også en viktig kilde til utslipp av skadelige stoffer fra husholdninger og mindre næringsvirksomhet. De siste årene har diffuse kilder blitt en viktigere forurensningskilde. Diffuse kilder omfatter blant annet utslipp fra forurenset grunn, avfallsdeponier, kloakkanlegg, forurensede bunnsedimenter i vassdrag og fjorder og produkter. Produkter som inneholder skadelige stoffer er betydelige kilder til forurensning.

For en rekke kjemikalier har myndighetene fastsatt mål for når utslippene skal stanses eller reduseres vesentlig. Disse kjemikaliene inngår i en prioritetsliste. For en rekke andre stoffer er det utarbeidet en såkalt "obs-liste", med stoffer som kan representere særlige problemer på nasjonalt nivå.

V.3.4. Biologisk mangfold og naturområder

Mål: Mål for biologisk mangfold er at naturen skal forvaltes slik at arter som finnes naturlig sikres levedyktige bestander og variasjon av naturtyper og landskap opprettholdes og gjør det mulig å sikre det biologiske mangfoldets fortsatte utviklingsmuligheter. Norge har som mål å stanse tapet av biologisk mangfold innen 2010.

Tilstand: Naturen er mest endret sør i landet. Store deler av naturen i Norge er nokså intakt. Det gjelder likevel bare for naturen i områder som ligger høyt og i nord. Særlig områder som ligger lavt i sørlige deler av landet er naturområdene sterkt påvirket og endret. I disse naturtypene finnes det mange truede vegetasjonstyper og en lang rekke rødlistede arter. I dag er bare i underkant av 12 prosent av arealet "villmarkspreget", dvs. at det er mer enn 5 km til tunge tekniske inngrep.

Skogen dekker ca 37 prosent av det norske landarealet. Man tror at halvparten av artene som finnes i landet lever i skog, og bortimot halvparten av alle arter på rødlisten er knyttet til skogen. Det meste av skogen er påvirket av menneskelig aktivitet, og mindre enn *en* prosent er urskog.

Det åpne, varierte landskapet fra det tradisjonelt drevne jordbruket gror i dag igjen og blir til skog. Dette fører til at plantearter som er avhengig av mye lys og liten konkurranse får færre voksesteder. Slåtteenger, slåttemyr, kystlynghei og mange strandenger er naturtyper som er skapt av mennesker. Disse vil forsvinne med tiden – dersom driften stanser.

Omtrent halvparten av 36 sterkt truede vegetasjonstyper er skapt av det tradisjonelt drevne jordbruket gjennom flere tusen år. Samtidig med at vegetasjonstypene forsvinner, vil en lang rekke plante- og insekter forsvinne eller blir sjeldne.

Ni av verdens tjue høyeste fossefall finnes i Norge. Sju av disse ni er påvirket av kraftutbygging. Over 70 prosent av de største vassdragene i Norge er regulert. Likevel har Norge et bredt og mangfoldig spekter av forholdsvis uberørt vassdragsnatur sammenlignet med andre land i Europa.

Påvirkning:

Våtmarkene som omfatter mange av de mest truede naturtypene blir påvirket av vassdragsregulering, nedbygging, oppdyrking, drenering, skogplanting, forurensning, forsuring, utfylling og forsøpling.

Oppstyking av inngrepsfrie naturområder, og dermed fragmentering av biologisk habitat, skjer i hovedsak ved veibyging, kraftutbygging og ved utbygging av reiselivsbygg.

Det har skjedd store endringer i skogsutnytting siden krigen. Beitebruken har gått tilbake og skogbruksnæringen har utviklet seg fra en ekstensiv næring til en intensiv, mekanisert og entreprenørbasert næring. Skogsveibyging, flatehogst, skogplanting og stell av ungskog er hovedaktivitetene i skogbruket i dag.

Utviklingen i jordbruket har bestått i intensivisering, spesialisering og rasjonalisering av driften, men også fraflytting, brakklegging og gjengroing. Den største driftsendringen i jordbruket har skjedd de siste 50 årene. Bruk av kunstgjødsel endrer plantesammensetning i naturlig vegetasjon sterk, og virkningen varer i svært lang tid. Omsetningen av kunstgjødsel var svært lav fram til 2. verdenskrig. Etter krigen økte bruken av nitrogen sterkt fram til 1980-tallet. Bruken av fosfor økte også etter krigen, men er redusert igjen etter midten av 1980-tallet.

Sur nedbør fører til at vegetasjonen forandrer seg og blir fattigere. Endring av vegetasjonen pga sur nedbør er påvist i Sør-Norge. Det meste av den sure nedbøren i Norge stammer fra utslipp i andre land. Dyrelivet i vann og vassdrag blir sterkt påvirket av og redusert av sur nedbør.

V.3.5. Forurensning av vann og hav

Mål: For overgjødning er målet at det skal sikres en vannkvalitet i ferskvannsføremøter og i marine områder som sikrer opprettholdelse av arter og økosystemer og som ivaretar hensynet til menneskers bruk og trivsel.

Oppdrag 142231 KMA

Tilstand: I Norge er det kyststrekningen svenskegrensen – Lindesnes som hittil har vært mest påvirket av næringssalter. I havområdene er det to typer overgjødslingsproblemer. Lokale norske kilder kan føre til overgjødsling, spesielt i fjorder og skjærgårdsområder. Samtidig påvirkes norske kystområder av kilder utenfor Norges grenser, gjennom langtransportert forurensning.

Overgjødsling i ferskvann er et stort lokalt problem, spesielt i lavereliggende områder med tett bosetting og landbruk.

Sur nedbør gir fremdeles redusert vannkvalitet i norske vassdrag, og spesielt på Sørlandet er mange fiskebestander forsvunnet eller skadet (se også 3.4.4.).

Miljøtilstanden i de norske havområdene er generelt god. Men i en rekke fjorder og havneområder er det mye miljøgifter (jf miljøtema kjemikalier og miljøgifter).

Påvirkning/kilder: Overgjødsling skyldes både lokale kilder og langtransporterte forurensninger. De viktigste norske kildene for tilførsler av næringssalter er fiskeoppdrett, jordbruk, kommunalt avløp og industri. Veksten i oppdrettsnæringen har ført til at de totale tilførslene av næringssalter til norske kystområder har økt fra 1985 til 2005.

På kyststrekningen svenskegrensen-Lindesnes har tilførslene blitt redusert. Her er det jordbruket og kommunalt avløp som er de største kildene. Det er ikke oppdrettsnæring på denne strekningen. Utslippene av fosfor har blitt redusert med i overkant av 60 prosent, mens utslippene av nitrogen har blitt redusert med i overkant av 40 prosent.

Fiskeoppdrett er den største kilden til utslipp av næringssalter i Norge. Utslipp per kg produsert fisk har blitt redusert de senere år, men totalproduksjonen av fisk i oppdrett har økt så mye at også utslippene har økt de siste 15 årene.

Tilførsler fra jordbruket er viktigst i sør. Disse tilførslene kan komme direkte gjennom lekkasjer, eller utslipp fra siloer, gjødselkjellere og melkerom, eller fra spredning av gjødsel på dyrket mark og beitemark. Erosjon av gjødslet mark bidrar mye til fosfortilførslene gjennom partikkeltransport, mens direkte lekkasje fra jorda er viktig for nitrogentilførslene. Avrenning fra jordbruket er den største kilden til utslipp av nitrogen og fosfor til Skagerakskysten.

Også utslipp fra kommunalt avløp (tett og spredt bebyggelse) og industri bidrar til tilførsler av næringsstoffer.

Petroleumsaktiviteten på norsk sokkel fører til store utslipp av olje og kjemikalier, og er den største kilden til akutt forurensning av havmiljøet. De siste årene har skipstrafikken vært årsak til de største aksjonene mot akutt forurensning.

V.3.6. Kulturminner og kulturmiljø

Mål: Kulturminnene representerer vår identitet og kollektive hukommelse om tidligere generasjoners samfunn og levekår. De er kilde til kunnskap og grunnlag for opplevelser og kan også være en bruksressurs for dagens brukere. I dag blir kulturminnevern og kulturpolitikk definert som et viktig element i landets miljøpolitikk.

De gjeldende nasjonale mål for kulturminner og kulturmiljøer i Stortingsmelding nr 16 (2004-2005) *Leve med kulturminner* er som følger:

Tabell V.3.6.1 Dagens nasjonale mål for kulturminnepolitikken og forslag til justeringer			
	Målene fastsatt i 2000	Tilstanden i 2004	Forslag til nye mål
Strategisk mål	Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser, og som grunnlag for opplevelse og videreutvikling av fysiske omgivelser. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv som kunnskapsressurser og som grunnlag for opplevelse.	Ressursene blir ikke tatt godt nok i bruk, og mange kulturminner og kulturmiljøer går tapt.	Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal tas vare på i et langsiktig perspektiv.
Nasjonalt resultatmål 1	Det årlige tapet av kulturminner og kulturmiljøer som følge av fjerning, ødeleggelse eller forfall skal minimaliseres, og skal innen år 2008 ikke overstige 0,5 prosent årlig.	Rundt 0,7 prosent av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer forsvinner årlig.	Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av at de fjernes, ødelegges eller forfaller, skal minimaliseres. Innen 2020 skal tapet ikke overstige 0,5 prosent årlig.
Nasjonalt resultatmål 2	Det representative utvalget av kulturminner og kulturmiljøer skal bevares i en tilstand som svarer til 1998-nivå, og fredete bygninger og anlegg skal ha ordinært vedlikeholds nivå innen år 2010.	Situasjonen preges fortsatt av stort forfall, skader og ødeleggelse, jf. beskrivelser i kapittel 4.	Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå innen 2020.
Nasjonalt resultatmål 3	Den geografiske, sosiale, etniske og tidsmessige bredden i varig vernede kulturminner og kulturmiljøer skal bedres, slik at svakt representerte og manglende hovedgrupper er representert med flere objekter innen 2004 (i forhold til 1998-nivået).	Det er behov for ny politikk, jf. kapittel 4.	Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i de varig vernete kulturminnene og kulturmiljøene skal bli bedre, og et representativt utvalg skal være fredet innen 2020.

Tilstand:

Nye tall fra MD viser at tapet av kulturminner, både for automatisk fredete og nyere tids, fortsatt ligger på omtrent 1 %

(<http://www.ra.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=4550>). Sammenlignet med tilstanden i 2004 er dette en stillstand. Herværende analyse av negative miljøkonsekvenser for kulturminner, -miljø og -landskap kan være med å avdekke *noen* av de tilskuddene som er har negativ effekt på dette miljøtemaet.

Påvirkning

I Riksantikvarens veileder *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiningar* (RA 2003) vises det til følgende negative påvirkninger:

Direkte arealinngrep og endringer er den mest nærliggende negative effekten på kulturminner, -miljø og -landskap. Foruten direkte beslag av arealer med kulturminner kan dette også gjelde

Oppdrag 142231 KMA

for eksempel endringer i grunnvannsbestand ved grunnarbeid og undergrunnsarbeid, rystelser som følge av sprengningsarbeid, tungtransport og utslipp som kan gi forurensning over og under bakken.

Oppstyking av et avgrenset kulturmiljø er et direkte inngrep i kulturmiljøet, likeså med oppstyking av sammenhenger mellom ulike kulturmiljø og oppstyking av kulturhistoriske strukturer, noe som er mulige konsekvenser ved for eksempel ved vei- eller jernbanetiltak.

Visuell påvirkning på kulturminne og -miljø kan være hvordan et tiltak som er synlig fra et kulturminne påvirker opplevelsen av dette og hvordan tiltaket og kulturminnet sett i sammenheng oppleves fra et ståsted utenfor.

Nedsatt miljøkvalitet kan være negativt for kulturmiljøet for eksempel ved at et veganlegg eller et industrianlegg fører med seg støy og forurensning som igjen kan påvirke opplevelsen av kulturminner. Slitasje ved økt menneskelig virksomhet, for eksempel ved etablering av et turistanlegg er også nevnt som et moment her.

Indirekte konsekvenser kan komme i tillegg til de direkte konsekvensene. En veiomlegging kan for eksempel gi helt nye vilkår for arealdisponering og utvikling av et sted. For tettstedet som får gjennomfartsveien lagt utenom, kan de i noen tilfeller før til miljøforbedringer som igjen fører til større interesse for området som bomiljø og dermed gode vilkår for ivaretagning av bygningsmiljøet. Dersom tettstedet har vært avhengig av funksjoner knyttet til gjennomfartstrafikken, kan omleggingen derimot føre til at funksjonene blir borte og på sikt forfaller.

Referanser:

Miljøstatus 2007" (<http://www.miljostatus.no/>)

Riksantikvaren (2003): *Kulturminne og kulturmiljø i konsekvensutgreiingar* Veileder (RA 2003)

Stortingsmelding nr 16 (2004-2005): *Leve med kulturminner*

Stortingsmelding nr 26 (2006-2007): Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand

Vedlegg 4: Forenklet vurdering av ordninger

Nærings- og handelsdepartementet

A. Kap. 2421. post 71: Innovasjon Norge: Nettverk, profilering og reiseliv – programmer (kr 355 000 000)

Vurdering og konklusjon: Dette er posten som finansierer programvirksomheten til Innovasjon Norge. Bevilgningen skal bidra til å utvikle og styrke norske bedrifters innovasjonsevne og internasjonale konkurransekraft gjennom å stimulere til samarbeid og legge til rette for og utvikle møteplasser og nettverk for kompetanseheving og kunnskapsformidling i og mellom bedrifter og bransjer. I tillegg skal bevilgningen bidra til å profilere Norge og norsk næringsliv i utlandet.

Bevilgningen går i stor grad til de samme aktivitetene som er omtalt under Kommunal- og regionaldepartementet, kap 552, post 72. For vurdering av negative miljøeffekter vises det derfor til vurderingen av denne. Posten finansierer imidlertid også programmer som ikke er omtalt i listen under kap 552, post 72. Det gjelder for eksempel Innovasjon Norges satsing på sektorprogrammer, herunder Energi og Miljø.

B. Kap. 2426, Post 70: SIVA (kr 35 000 000)

Vurdering og konklusjon: Tilskuddet går i hovedsak til samme type aktiviteter som er omtalt under KRD kap. 552, post 72 (jf. Avsnitt 3.7.2.).

Det er ikke mulig å gi noen generell vurdering av negativ miljøeffekter av en så bred ordning, med så vidt stor prosjektportefølje. Vurderingene som er gitt i forbindelse med kap. 552 post 72 vil også gjelde for denne posten. For å kunne si noe om miljøeffekter, må miljøeffektene av de enkelte prosjektene og satsingene som har fått tilskudd vurderes.

Landbruks- og matdepartementet

A: Kapittel 1147 Post 71: Omstillingstiltak i Indre Finnmark (kr 9 870 000)

Vurdering: Hoveddelen av tilskuddet går til videre oppfølging av en treårlig plan for fastsetting av vilkår i Finnmark, samt oppfølging av Reindriftsstyrets vedtak om høyeste reintall for sommerbeitedistriktene i Vest-Finnmark reinbeiteområde. I henhold til LMD (2007) er en fastsetting av vilkår påkrevet for å få en effektiv oppfølging av juridiske virkemidler og dermed et reintall som er bedre i balanse med beiteressursen. I den sammenheng er det også påkrevet med stor aktivitet i reindriftens styringsorganer og behov for informasjonsvirksomhet.

Konklusjon: Tilskuddets formål anses ikke å ha vesentlige negative miljøkonsekvenser, men tilskuddsordningen bør ved en eventuell oppfølging sees i sammenheng med øvrige tilskudd til reindriftsnæringen.

B. Kapt 1161 Post 70: Tilskudd til forvaltningsdrift (kr 14 703 000)

Vurdering: Tilskuddet omfatter tilskudd til Statsskog SFs arbeid med lovpålagte og ikke lovpålagte oppgaver. I følge LMD (2007) går tilskuddene til taksering og miljøregistreringer knyttet til skogressursene i statsallmenningene, oppgaver i forbindelse med reindriften, arbeid med prosjektet Statens kulturhistoriske eiendommer, oppfølging av nasjonal strategi for naturbasert næringsutvikling knyttet til fjell- og verneområder og arbeidet knyttet til samerettsutvalget. Videre skal Statsskog legge til rette for allmennhetens bruk og tilgang til arealene med mål om å øke friluftslivet.

Gjennomgang av refusjonsordningen for fjellstyrene, opplæring av allmenningsstyrene og videre arbeid med seterregisteret er også oppgaver for Statsskog. Fortsatt i henhold til LMD (2007) er det dessuten behov for vedlikehold av damanlegg, husvære, stier, broer o.a. som trenger opprusting. Mange av husværene, som er tilgjengelig for allmennheten, ble tidligere benyttet i næringsvirksomhet og er viktige kulturelementer som bør holdes ved like selv om de ikke har offisiell vernestatus. Det er behov for tilsyn med Statsskogs arealer for å ivareta statens rettigheter som grunneier. I tillegg er det behov for service overfor og tilsyn med brukere av utmarka som ikke gir inntekter. Eksempler på slike brukere er reindriftsnæringen (arealbrukskonflikter og økt jegertrykk), forsvaret (grunn som ikke blir festet, men rekvireres ved øvelser) og eiendomstilsyn i forhold til kontraktsløse byggverk med mer. Dette er blant annet viktige oppgaver for Fjelltjenesten i Nordland og Troms.

Konklusjon: Tilskuddets størrelse er begrenset og går i hovedsak til administrative oppgaver som ikke antas å ha direkte negative miljøkonsekvenser. Visse oppgaver, som "oppfølging av nasjonal strategi for naturbasert næringsutvikling knyttet til fjell- og verneområder", mål om økt tilrettelegging for friluftsliv, samt vedlikehold av damanlegg, husvære, stier, broer o.a., kan gjennomføres på en måte som er positivt for miljøet, men kan også ha negative miljøkonsekvenser dersom det gjennomføres uten nødvendige miljøhensyn. Dette gjelder spesielt i forhold til kulturminner og biologisk mangfold i skog; vernede områder versus økt friluftsliv og næringsutvikling. Ordningen vurderes ikke videre, men bør være med på en "obs-liste".

C. Kapittel 1143 Post 73: Tilskudd til erstatninger m.m. ved tiltak mot dyre- og plantesykdommer (kr 43 688 000) og Post 74: Tilskudd til prosjekt innen planteforedling (14 628 000)

Vurdering av post 73: Formålet med tilskudd over Post 73 er å gi produsenter tilskudd for tap og dekking av visse utgifter i sammenheng med pålagte tiltak mot sykdommer, smittestoff og skadegjørere hos dyr og planter. Tilskuddet skal også dekke merutgifter og tap i sammenheng med tiltak som blir satt i verk som følge av for høyt innhold av radioaktivitet i storfe og småfe, samt visse andre kompensasjoner for å lette etterleving av kravene i matloven og plikter i primærproduksjonen. Resultatrapporten fra 2006 viser at det ble utbetalt store erstatninger etter påvisning av sykdommen infeksjøs bronkitt i Aust-Agder og Rogaland. Det ble også utbetalt store beløp etter påvisning av hvit potetcystenematode i potet i Aust-Agder og etter sykdom på rhododendron i Rogaland.

Konklusjon: Etter bruken er det vanskelig å se at tilskuddsordningen har direkte negative miljøkonsekvenser. En kan derimot tenke seg mer indirekte konsekvenser hvis det gjør det mindre lønnsomt å forhindre uheldige episoder. På den annen side kan erstatningsordninger muligens hindre at man bruker "for mye" plantevernmidler/medisiner eller lignende for å unngå sykdom på dyr og planter.

Vurdering av post 74: Formålet med tilskudd over post 74 er å medvirke til at norsk landbruk har tilgang til plantemateriale som er kontrollert for skadegjørere og med definerte egenskaper tilpasset norske forhold. En tar med tilskuddet også sikte på å medvirke til utvikling av plantemateriale som gir produktivitetsøkning i landbruket, bedre produktkvalitet, og som tar hensyn til miljøet. Tilskuddet omfatter også oppgaver innen planteforedlingsforskning.

Tilskuddet blir gitt Graminor AS som har ansvaret for å foredel fram nytt norsk sortsmateriale av korn, engfrø, potet, frukt og bær.

Resultatrapporten for 2006 viser at tilskuddet det året ble brukt til utvikling av nye sorter innenfor engvekster, poteter, frukt, bær og grønnsaker. Det ble godkjent fem nye plantesorter fra Graminor i 2006.

Konklusjon: Tilskuddet over post 74 er relativt beskjeden – i underkant av 15 mill kr, slik sett må miljøkonsekvensene antas å bli begrenset. Det å sørge for at plantematerialet er kontrollert for skadegjørere er sannsynligvis ikke negative miljøkonsekvenser fordi det nettopp kan hindre sprøyting etc senere for å slippe skadegjørerne.

Utvikling av plantemateriale som gir produktivitetsøkning i landbruket, kan imidlertid ha negative miljøkonsekvenser fordi sorter som gir produktivitetsøkning også ofte fordrer mer intensive driftformer som gir fare for negative miljøkonsekvenser. På den annen side kan man også utvikle plantemateriale som er bedre med tanke på miljøhensyn. Tilskuddsordningen vurderes ikke nærmere her.

D. Kap. 1150: Post 77: Utviklingstiltak (kr 194 930 000) og Post 78: Velferdsordninger (kr 1 640 454 000).

Vurdering Post 77: Utviklingstiltak (kr 194 930 000): Denne posten omfatter en rekke ulike utviklingstiltak i jordbruket, som tilskudd til dyreavl, tilskudd til frøavl, tilskudd til forsøksringer, tilskudd til pelsdyrforlag, tilskudd til kvalitetstiltak og tilskudd til fruktlager.

Vurdering Post 78: Velferdsordninger (kr 1 640 454 000): Denne posten omfatter tilskudd til en rekke ulike velferdsordninger, herunder tilskudd til avløsning og ferie/fritid, tilskudd til avløsning for sykdom, medlemsavgift til folketrygden, tilskudd til sykepengeordning i jordbruket, andre velferdstiltak og tidligpensjonsordning for jordbrukere.

Konklusjon: Post 77 og 78: Også disse ordningene bidrar til "økt volum" i landbruksnæringen. Men disse er ikke relatert til produserte mengder eller areal i drift, slik at de direkte miljøvirkningene antas beskjedne.

E. Kapittel 1139 Post 71: Tilskudd til genressursforvaltning (kr 17 685 000)

Vurdering: Tilskudd over Post 71 dekker tiltak til styrking av arbeidet med å ta vare på og sikre bærekraftig bruk av genressurser i jord- og skogbruket i nasjonal og internasjonal sammenheng. Hoveddelen av tilskuddet går til å kartlegge og overvåke plantegenetiske ressurser og ta vare på sjeldne gener.

Genressurssenteret som får tilskudd gjennom posten tar del i et nordisk prosjekt som skal komme fram til internasjonale rutiner for utveksling av husdyrgenetisk materiale mellom land.

Norge tar del i internasjonale forhandlinger om utveksling av genressurser. Den norske skogfrøverk er en sentral institusjon for leveranse av frø til norsk skogbruk. Dette er blant dem som får tilskudd via posten. Likeledes gis støtte til Nord-norsk hestesenter og Norsk fjordhestsenter som går til å støtte arbeidet med de nasjonale hesterasene Fjordhest og Nordlandshest/Lynghest. Norsk Hjortesenter fikk tildelt midler (i 2006) for å arbeide med å utvikle hjort som ressurs.

Konklusjon: Hensikten med tilskuddene er å bevare og ta vare på variasjon i norsk genetisk plante- og dyremateriale noe som er positivt. Det kan være betimelig å vurdere nærmere hvilke konsekvenser arbeid med genetisk materiale kan få, men dette utredes ikke nærmere her.

**F. Kapittel 1148 Post 70: Tilskudd til sikringstiltak m.m. (kr 9 038 000)
og Post 71: Naturskade, erstatninger (kr 80 000 000)**

Vurdering av post 70: Statens naturskadeordning gir erstatning for naturskader som det ikke er mulig å forsikre seg mot gjennom en alminnelig forsikringsordning. Ordningen skal også fremme sikring mot naturskader blant annet gjennom å gi tilskudd til sikringstiltak og farevurdering. Det skal prioriteres å gi tilskudd til kommuner med spesielt vanskelig økonomi og stort sikringsbehov.

Tilskuddet over post 70 går til sikringstiltak. Resultatrapporten for 2006 viser at det kom 7 søknader om tilskudd til sikringstiltak i 2006 og det ble gitt tilsagn om tilskudd til fem tiltak. Det ble gitt tilsagn om tilskudd til sikringstiltak mot skred i sentrumsområder (Hammerfest), sikringstiltak mot flomskred (Lier kommune), sikring mot fjellskred (Stranda kommune og Norddal kommune) og utredning av risiko for store fjellskred (Troms fylke og Sogn og Fjordane fylke).

Pga økt nedbør og klimaendringer ventes det at ulike typer skred i tiden fremover vil kunne skje oftere enn før. I forbindelse med budsjettforelegget for 2008 har derfor en interdepartemental arbeidsgruppe vært i sving for å skaffe fram nødvendig underlagsmateriale for å kunne ta stilling til omfanget av og behovet for statlig engasjement når det gjelder fare for store fjellskred, samt for å vurdere juridiske og organisatoriske forhold knyttet til skred og rasfare i Norge. Regjeringen vil intensivere kartlegging av risikoområder for store fjellskred.

Konklusjon: Det er vanskelig å se at direkte tiltak for skredsikring har direkte negative miljøkonsekvenser, men det kan være tilfelle dersom sikringstiltak kommer i områder med bevaringsverdig natur, biotoper, biologisk mangfold, kulturminner eller lignende.

En mer nærliggende negativ miljøkonsekvens er mer indirekte, at man pga denne typen ordninger utnytter områder for eksempel "for nær" elver og vassdrag, bygger anlegg med for stor andel tette flater etc.

I og med at vi kun skal vurdere direkte negative miljøkonsekvenser i denne rapporten, må eneste som skal vurderes være om sikring mot skred og lignende gjøres på en måte som har negative miljøkonsekvenser.

Vurdering av post 71: Tilskudd over Post 71 går til erstatningsutbetalinger i henhold til naturskadeloven. De som blir utsatt for naturskade har etter loven rett til erstatning på visse vilkår. I tillegg kan det gis et begrenset beløp til aktiviteter som medvirker til å redusere skadevirkningene av fremtidige naturskader. Det kan settes som vilkår for utbetaling av erstatning at skaden blir utbedret på en slik måte at faren for naturskade reduseres. Dette gjelder både utbedringer på skadeobjekter og gjennomføring av mindre sikringstiltak som er knyttet til skadeutbedring.

Konklusjon post 71: Sikringstiltak kan ha negative miljøkonsekvenser hvis de gjennomføres på en måte som ikke tar hensyn til naturmiljø – spesielt biologisk mangfold, naturverdier og kulturminner.

Som for post 70 i samme kapittel kan man også tenke seg mer indirekte effekter ved at tilpasningen i utgangspunktet gjøres mindre naturtilpasset fordi en allikevel får dekket kostnadene dersom derav følgende skadeeffekter oppstår.

Ordningen kan også føre til at areal som er spesielt flom- eller rasutsatt, utnyttes på tross av at det beste for å sikre mot flom og ras ville være å legge arealet brakk.

Samferdselsdepartementet

A. Kapittel 1351 Post 70: Kjøp av persontransport med tog (kr 1 660 600 000)

Vurdering: Det benyttes over 1,6 mrd kr til denne tilskuddsordningen per år. Formålet er at togtilbudet skal bli bedre. Tilskuddet omfatter direktekjøp av togtilbud fra NSB AS, kjøp av togtilbud mellom Oslo og Stockholm, kjøp av persontransport med tog fra NSB Gjøvikbanen AS, samt kjøp av persontransport med tog på Ofotbanen. Statlig kjøp av persontransporttjenester med tog fra NSB AS omfatter toggruppene nærtrafikk, InterCitytrafikk, region- og matetraffikk, nattog og fjerntrafikk på Nordlandsbanen (Trondheim – Bodø).

Konklusjon: Den betydelige tilskuddsposten indikerer at den medfører at det produseres "mer transporttjenester med tog" enn det som ellers ville vært produsert dersom staten ikke subsidierte togdriften. Det er lett å trekke inn at dersom toget ikke produserte disse tjenestene, ville transporten bli foretatt med andre og muligens større negative miljøkonsekvenser. Isolert sett, fører imidlertid økte transporttjenester med tog til økte utslipp. Norske tog går hovedsakelig med elektrisitet, og som kjent er hovedkilden til norsk elektrisitet vannkraft, som ikke forurenses, men som har andre negative miljøkonsekvenser. Dessuten er norsk el-marked i stor grad del av et nordisk og internasjonalt energimarked, der de "marginale enhetene" like gjerne dekkes av svensk kjernekraft eller dansk kullkraft. Dermed må også togtransport antas å ha noen negative miljøkonsekvenser. I den store sammenhengens anses imidlertid disse ikke å være de viktigste å trekke fram mht transportsubsider. For enkelte strekninger, som Ofotbanen, som ikke er elektrisk drevet, blir utslippene og dermed de negative miljøkonsekvensene, betydelig større enn per kilometer for øvrige strekninger.

Utenriksdepartementet - Nordområdetiltak

A. Kapittel 118 Post 70: Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland (kr 270 927 000)

Vurdering: Ut fra postens betegnelse er det vanskelig å fastslå om posten kun går til tiltak utenfor Norges grenser, og således defineres ut i tråd med tidligere oppsatte kriterier. Vi vil derfor se litt nærmere på postens formål og bruk, før endelig avgjørelse om den faller utenfor.

Posten fordeles i 2007-2008 på følgende fire innsatsområder:

1. Prosjektsamarbeid med Russland ca 123 mill kr (i 2008)
2. Atomsikkerhetssamarbeid med Russland: ca 100 mill kr (i 2008)
3. Arktisk samarbeid: ca 15 mill kr (i 2008)
4. Barents 2020: ca 33 mill kr (i 2008)

Av disse anses kun innsatsområde 1 "Prosjektsamarbeid med Russland" å falle innenfor vår studie. Innsatsområde 2: Atomsikkerhetsarbeidet å være vesentlig positivt for miljøet, og dessuten knyttet til virksomhet (atomkraftverk) i Russland og vurderes ikke videre mht negative miljøkonsekvenser. De øvrige innsatsområder faller også utenfor fordi de foregår utenfor Norges grenser.

Innsatsområde 1: Prosjektsamarbeid med Russland

Målet med det første innsatsområdet er i henhold til St.prp nr 1 for Utenriksdepartementet "å styrke samarbeidet med Russland om de samfunnsmessige og positive ringvirkningene av fornybare og ikke fornybare ressurser i nordområdene, samtidig som sameksistens mellom tradisjonelle og nye næringer sikres og områdets rene og unike miljø hensyntas. Det er videre en målsetting for prosjektsamarbeidet å styrke det brede samarbeidet med Russland i nord innen områder som utdanning og forskning, det sivile samfunn, demokratisk deltakelse og kultursamarbeid."

Barentssekretariatet forvalter midlene til prosjekter på regionalt nivå og støttet i 2006 nærmere 200 samarbeidsprosjekter. De fleste ble gjennomført innen satsingsområdene kultur og utdanning. Det var også et stort antall næringslivsprosjekter som mottok støtte.

I tillegg til støtte over Utenriksdepartementets budsjett, ble det tildelt midler fra Miljøverndepartementet til miljøvernprosjekter i Nordvest-Russland, Helse- og omsorgsdepartementet koordinerer den norske innsatsen under Barents helse – og sosialprogram og Partnerskapet for helse og livskvalitet under Den Nordlige Dimensjon.

UD utbetale 31.4 mill kr i 2006 til prosjekter innenfor områdene demokratiutvikling, energi, næringsutvikling og infrastruktur.

For 2008 heter det i UD's budsjettproposisjon at "Regjeringen ønsker å stimulere til grenseoverskridende næringsutvikling også på land. Det vil i denne sammenheng være viktig å bidra til utvikling av både petroleumsrelatert industri og annen type næringsvirksomhet, herunder stimulere til samarbeid mellom leverandør- og servicebedrifter på norsk og russisk side."

Videre: "Tiltak til forbedring av rammebetingelsene for næringsssamarbeid over grensen og støtte til nettverksbygging mellom norsk petroleumsvirksomhet og russisk oljeindustri vil ha prioritet."

Konklusjon: Denne gjennomgangen tyder på at det er innsatsområde 1 som potensielt kan ha direkte negative miljøkonsekvenser innenfor Norges grenser – fordi det blant annet skal satses på et udefinert næringsliv - inkludert petroleumsvirksomhet og petroleumsrelatert virksomhet i nordområdene. Samtidig ser vi at mesteparten av arbeidet/virksomheter tilsynelatende vil skje i Russland, og slik faller utenfor våre kriterier for hvilke poster som skal vurderes nærmere.

Deler av Innsatsområde 1 antas å kunne ha negative miljøkonsekvenser dersom det ikke settes krav til den næringsvirksomhet etc som får støtte. Miljøvirkningene innenfor Norges grenser anses som såpass marginale at de ikke vurderes nærmere, men bør ha denne posten med på en "observasjonsliste".

Kultur- og kirkedepartementet: Kap 340 Kirkelig administrasjon (vurderes nærmere mht til kirkebygg)

A. Kapittel 340 Post 72 Tilskudd til kirkelig virksomhet i kommunene (kr 40 000 000)

Vurdering: Målsettingen med dette tilskuddet er å styrke det økonomiske grunnlaget for kirkens virksomhet utover det som følger av kommunenes utgiftsforpliktelser etter kirkeoven. Etter lovgivningen er det kommunene som har det økonomiske hovedansvaret for kirkens lokale virksomhet.

Det har fra bevilgningen de senere år vært avsatt midler til sentrale tiltak som kan gi generelle utgiftsbesparelser, effektiviseringsgevinster eller lettelse for den lokale kirkeforvaltningen. Kirkebyggforvaltningen er gitt særlig prioritet i denne sammenhengen. Fordeling av bevilgning på de ulike formål for 2007 og 2008, er til henholdsvis følgende formål:

- Driftstilskudd til de kirkelige fellesrådene
- Andel av premie til sentral forsikringsordning, kirkebygg
- Kirkebyggdatabasen
- Brann- og innbruddsforebyggende tiltak, kirkebygg
- Energijøkonomiseringstiltak, kirkebygg
- Ansvars- og ulykkesforsikring for de kirkelige fellesrådene
- Tilskudd innen kirkebyggfeltet til Norsk instiutt for kulturminneforskning
- Lokal medlemsregister.

Av disse formålene, kunne en tenke seg at energijøkonomiseringstiltakene i kirkebygg kunne ha noen negative miljøkonsekvenser mht kirken som kulturminne – dersom

energikonomiseringstiltakene ikke gjøres med omhu. Tilskuddet er imidlertid på ca 1,5 millioner kroner, slik at dette blir marginalt.

Det er kommunene som har det økonomiske ansvaret for bygging, drift og vedlikehold av kirkene. Som følge av at mange av landets 1620 kriker har et betydelig etterslep i vedlikeholdet, ble det i statsbudsjettet for 2005 innført en rentekompensasjonsordning for å stimulere til istandsetting av kirkene. Etter ordningen kompenserer staten for renteutgiftene ved investeringer til istandsetting av kirker, inventar og utsmykking innefor en bestemt investeringsramme. Fredete og verneverdige kirker har høy prioritet under ordningen. Investeringsrammen ble gitt i 2005 var på 500 mill kroner. Ordningen ble utvidet i 2006 med ytterligere 500 millioner kroner som investeringsramme. Den samlede investeringsrammen under ordningen er nå på 1,3 mrd kroner. Ved siden av rentekompensasjonsordningen er det fra 1. juli 2007 etablert en tilskuddsordning for de eldste kirkene, dvs. middelalderkirkene og andre kirker som er hygd før 1650. Felles for disse kirkene er at de er automatisk fredet i henhold til kulturminneloven. Fram samme tid er rentekompensasjonsordningen forbeholdt kirker bygd etter 1650. Stavkirkene omfattes av et eget istandsettingsprogram under Riskantikvaren.

Konklusjon: Dette er betydelige midler som benyttes til istandsetting av kirkebygg. Bevilgningen over Kultur- og kirke departementet er begrenset, men det utløser antagelig betydelig virksomhet. Formålet er positivt for miljø og kulturmiljø (mht energieffektivitet og ivaretagelse av kirkene som kulturminner).

Når det gjelder tilskuddsordningen for de eldste kirkene, antas at istandsetting skjer i samarbeid med Riksantikvar og på en måte som dermed ivaretar kulturminnet – dermed blir dette et positivt tilskudd for kulturminner.

Det kan være større usikker mht ordningen med rentekompensasjon for kirker som ikke tilhører de eldste og spesielt fredet (bygd etter 1650). Istandsetting kan ha negative konsekvenser for kulturminner dersom istandsettingen ikke gjøres i tråd med ivaretagelsen, selv om det nettopp er noe av hensikten. Energieffektiviseringstiltak og annen istandsetting og utsmykking må skje ut fra bevaring av kirken som kulturminne.

Rentekompensasjonsordningen har en noe indirekte virkning – i og med at det ikke gis direkte tilskudd, men kompenserer for kommunenes renteutgifter. Ordningen vurderes derfor ikke nærmere her, men inkluderes på "obs-listen".